ڪميونسٽ
پڌرنامو

ڪارل مارڪس - فريڊرڪ اينگلس

Gul Hayat Institute

ابتدا

رسول بخش پليجو

ڪميونسٽ پڌرنامو

ڪارل مارڪس - فريڊرڪ اينگلس

ابتدا

رسول بخش پليجو

Gul Hayat Institute

روشني پبليڪيشن، ڪنڊيارو

١٩٨٧ع

چپائیندڙ: ادارو
چپيندڙ: فردوس پرنٽنگ پريس
ڪراچي
ڪاپيون: هڪ هزار
ڇپائيءَ جو سال: ١٩٨٧ع
قيمت: پندرنهن روپيه

Gul Hayat Institute

مهاڳ

اسين ماڻهو چوطرف سونجهارن ۽ مسئلن ۾ گهيريل آهيون. جهڙوڪ: مهانگائي، ڏڪار، ڌارين جي ڦرلٽ ۽ غلامي، پنهنجن جي ڦرلٽ ۽ غلامي، هڪٻئي کان نفرت، ڌاريائي، ساڙ، گذر جي تنگي، بي علمي، بيماري، ۽ سماجي تعصب، گهٽ وڌايون ۽ بڇڙيون ۽ ظالم ريتون رسمون وغيره.

دنيا جي ٻين قومن ۽ ملڪن جا ماڻهو به انهن گهڻين ۽ مصيبتن کان بنهه آجا ڪونهن. ڪي ٿوري ويل ۾ آهن ته ڪي گهڻي ۾. تاريخ پڙهي ڏسجي ٿي ته اڳين زمانن ۾ ماڻهو، قومون ۽ عوام اڄ کان اڃا به وڌيڪ مصيبتن ۾ مبتلا هئا.

ڪي ماڻهو چون ٿا ته 'اهو اسان جو مقدر آهي. اتفاق سان ڪنهن جو ڪو بخت وري پوي يا ڪنهن ڀلاري جي دعا سان ڪا ڪرامت ٿي پوي ته ٻي ڳالهه آهي، نه ته انسان ويچاري جو مقدر ئي ڏک آهي.' اهڙين دعائن ۽ ڪرامتن جي برڪت سان ماڻهن تان مصيبتن لهڻ، سندن بختن ورڻ جا سوين، هزارين، لکين قصا ۽ ڪهاڻيون مشهور آهن.

ڪي ماڻهو دعائن ۽ ڪرامتن بدران وري پنهنجي ذاتي ڪوشش تي ڀاڙين ٿا. هو پنهنجي محنت، اٽڪل، چالاڪي ۽ ڪن ڪن حالتن ۾ ته ٺڳي، دغا، دولاب،

Gul Hayat Institute

بي رحمي، ظلم يا دلاليءَ سان پنهنجي انفرادي ۽ ذاتي حالت بهتر بنائڻ جي ڪوشش ڪن ٿا. پر ڪي ماڻهو بنهه عجيب غريب ٿيندا آهن. اهي دعا تُوڙي محنت يا نڳي ۽ بدمعاشي ذريعي پنهنجي ذاتي يا خانداني حالت بهتر بنائڻ کي ڪا اهميت ئي نه ڏيندا آهن. هو پنهنجن انفرادي، ذاتي ۽ خانداني معاملن کي نظرانداز ڪري، اهڙين ڳالهين ۽ مسئلن بابت سوچيندا آهن ۽ انهن جا حل ڳوليندا آهن، جيڪي هڪڙي ماڻهو، ٽولي، قبيلي يا قوم جا انفرادي مسئلا نه پر سمورن انسانن جا گڏيل ۽ دائمي مسئلا هوندا آهن. منجهانئن ڪي ماڻهو ته مورڳو اهڙين ڳالهين ۽ اهڙن مسئلن جا حل ڳولڻ لڳن ٿا، جن جو سڌو ۽ فوري طرح واسطو سندن ذات، گهر، قبيلي، قوم يا ملڪ سان نه نهيو پر ان وقت ۽ انهن حالتن ۾ مجموعي طرح سموري انسان ذات سان ئي ڪونه هوندو آهي يا گهٽ ۾ گهٽ ان وقت نظر ڪونه ايندو آهي. اهڙي قسم جا ماڻهو هن قسم جا هوائي ۽ خفتاني، سوال ڪرڻ جي ڪوشش ڪندا آهن ته ڌرتي چؤڪنڊي آهي، مستطيل يا گول آهي؟ چنڊ گهٽو پنڊ پري آهي؟ سج بيٺو آهي يا هلي پيو؟ ڪائنات ڪڏهن پيدا ٿي آهي ۽ ڇو؟ وغيره.

اهڙن ماڻهن کي سائنسدان سڏبو آهي. جيئن ولين ۽ پيرن جي غير معمولي ڳالهين کي ڪرامتون سڏجي ٿو، تيئن سائنسدانن جي ڪوجنائن کي به هڪڙي خاص

Gul Hayat Institute

۽ محدود معنيٰ ۾ انساني ڪرامتون سڏجي ته وڌاءُ نه ٿيندو.

پيرن ۽ ولين جي ڪرامتن جا قصا ۽ داستان تاريخ جي هر دور ۽ هر زماني ۾ مشهور رهيا آهن. سنڌ جهڙا درويشن جا ديس ته خدا جي فضل ۽ ڪرم سان هر شهر، هر ڳوٺ ۽ هر پاڙي ۾ پنهنجو پنهنجو الڳ ڪاني ڪرامت جو صاحب رکن ٿا. انهن جي برڪتن ۽ ڀلاين، ڪانين ۽ ڪرامتن جو ڀلارو قصو تمام ڊگهو ۽ اڻ ڪٿ آهي. انهن ڪرامتن سان ٽڪر هڻڻ جي ڪوشش ڪير ڪري!

پر جيڪڏهن روحاني ۽ غيبي قوتن جي طاقت جي ڪرشمي کي هڪ طرف پاسيرو ڪري عقيدي ۽ مذهب جي ڳالهه کي پنهنجي جاء تي رکي، دنيا تي نظر وجهبي ته پوء انصاف روء اها ڳالهه قبول ڪرڻي پوندي ته سائنسدانن جي عقل، عمل ۽ تجربي جي کوجنائن هن دنيا ۾ جيڪي تبديليون آنديون آهن سي ڪنهن به وليءَ، پير يا فقير جي ڪرامتن کان گهٽ ناهن. دنيا جي سيني مذهبن وارن پنهنجي پنهنجي مذهب ۽ عقيدي جي پيرن،فقيرن ۽ ولين جي ڪانين ڪرامت بابت جيڪي دعوائون ڪيون آهن، سي سڀ جيڪڏهن سچيون ڪري مڃجن ته به ڪي ڪي سائنسي کوجنائون ايڏيون ته حيرت انگيز آهن ۽ انهن جو اثر انسان ذات تي ايڏو ته اٿاهه پيو آهي جو

Gul Hayat Institute

ڪنهن هڪڙي رشيءَ، مُنيءَ پادريءَ، وليءَ يا پير جي ڪنهن ڪا هڪڙي ڪرامت تہ ڇڏيو پر سڀني سڳورن جون سڀ ڪانيون ڪرامتون هڪڙي پاسي تہ ڪنهن هڪڙي سائنسدان جي کوجنا ۽ ان جو اثر ٻئي پاسي! ڀلا ويچار تہ ڪريو تہ ڪهڙي رشيءَ، مُنيءَ، پير يا فقير جي ڪرامت ريڊيي، ٽيليويزن، ٽيليفون، هوائي جهاز، ايڪسري، ڪونين، پينسلين، چنڊ تي پهچڻ، سمنڊ جي تري مان تيل ڪڍڻ، ڪروڙين ميلن تان فوٽا ڪڍڻ، ستارن جي گردش جا صحيح انگ اکر معلوم ڪرڻ، هزارين ميلن تي راڪيٽ صحيح نشاني تي ڦٽو ڪري سگهڻ جهڙا ڪم ڪري سگهي آهي؟ اڃا تہ ڪو پادري، ٻائو يا اولياءَ سڳورو اهڙو تہ ڪونہ ٻڌو سئو آهي، جو بنا ڪنهن تعويذ ڦيٽي جي، بنا ڪنهن ڏهي چاليهي ڪڍڻ جي، بنا ڪنهن اڇي يا ڪاري ڪڪڙ ڪهڻ جي، فقط هڪڙي بٽڻ دٻائڻ سان، ڪنهن پنجاهہ يا سو سال اڳ مئل ماڻهوءَ يا پنج هزار ميل پري ويٺل ماڻهوءَ جو آواز جڏهن ڪپي تڏهن ٻڌرائي سگهي؛ يا مورکيو سندس هوبهو تصوير اکين اڳيان آڻي بيهاري ڪيس هلرائي چلرائي، ڳالهارائي ٻولهارائي ڏيکاري جيئن ٽيليفون، ريڊيو، ٽيليويزن ۽ سئنيما وارا ڪن ٿا! عيبدار ۽ گنهگار انسانن جي عقل جون هزارين، لڪين ڪرامتن اهڙيون آهن، جن جهڙي ڪرامت ڪنهن پير فقير هٿان ٿيڻ جو ماڻهو سوچي بہ ڪين سگهي.

Gul Hayat Institute

انساني عقل جي انهن ايجادن، ڪراتن ۽ معجزن انسان کي هڪڙي ڪمزور، بي پهچ ۽ اڪين هوندي انڌي جانور مان ڦيرائي زمين ۽ آسمانن جو ۽ ذري ذري گهٽ فطرت جو مالڪ بنائي وڌو آهي. هي جو صوفي سڳورا چوندا آهن ته انسان خدا جو جلوو آهي. هر اوست 'سڀ ۾ پنهون پاڻ آهي، ڪونهي پيو ٻروچ ري.' يا هي جو سچل سائين چيو آهي ته 'الله الله چو ڪرين پاڻ ئي الله چاڻ.' آهي عقيدا جيڪڏهن ڪڏهن به سچا ثابت ٿي سگهن ٿا ۽ جيتري به حد تائين ثابت ٿي سگهن ٿا ته اهي اڄ ان حد تائين چڙ ته اسان جي اکين اڳيان ثابت پيا ٿين، اڄوڪو انسان چڙ ته سچ پچ 'پنهون پاڻ' ٿي ويو آهي.

اڄ مجموعي طرح انسان کي جيڪا چاڻ آهي، وٽس جيڪو هنر، فن ۽ تجربو آهي، منجهس جيڪي ڳولا، جاچ، تخليق، کوجنا ۽ ايجاد ڪرڻ جون صلاحيتون پيدا ٿي چڪيون آهن، تن جي زور تي هو اڄوڪي انسان ذات جو هرهڪ مسئلو ۽ سڀ فوري مشڪلاتون دور ڪري سگهي ٿو. انهن صلاحيتن جي هوندي، ڪنهن هڪڙي به ماڻهوءَ جو هن ڌرتيءَ جي ٽڪري تي هڪڙو به ڏينهن بکيو رهڻ، بيمار رهڻ، اجهي ۽ لٽي بنا رهڻ، خوف ۽ دهشت جو شڪار هجڻ، اڻڄاڻائي، جهالت ۽ تعصب ۾ گرفتار هجڻ، هرگز هرگز لازم ناهي. اڄ انساني ذهن جي برڪتن ۽

تخليقن سبب ھيءَ ڌرتي پنھنجي ھر ٻٽ ۽ ھر ڏيءَ، ھر ٻار ۽ ھر ٻڍي جي سمورين جائز گھرجن جي پورائي ڪري سگھي ٿي، اڄ انسان ذات ان منزل تي پھچي ويئي آھي، جتي سنڌس صدين جون تمنائون ۽ ھزارين سالن جا خواب پورا ٿي سگھن ٿا. شاعرن، اديبن، فيلسوفن ۽ ٻين سمورن نيڪ نيت انسانن، انسانن جي ڀلائي، بھبودي ۽ ترقي جا جيڪي خيالي ٻيٽ ۽ تصوراتي جنتون پنھنجي ذھنن ۾ خلقيون ھيون، اھي سڀ ڪنھن نہ ڪنھن روپ ۾ حقيقت جو روپ اختيار ڪري سگھن ٿيون.

پر اڄ ھن ڌرتيءَ تي ھزارين سال جيئڻ ۽ مرڻ، مرڻ ۽ جيئڻ، پورھيا ڪرڻ، سوچڻ، سمجھڻ، ڳولڻ، خلقڻ کان پوءِ بہ انسان ٿلھي ليکي جتي تہ اتي ئي آھي جتي ھو ھزارين سال اڳ ھو. اڄ بہ ڌرتيءَ جي وڏي اڪثريت بکي آھي، بيمار آھي، اڻ پڙھيل آھي، غلام آھي. وھمن، وسوسن، انديشن، تعصبن ۽ نفرتن جو شڪار آھي. اڄ بہ فطرت ۽ ھن ڌرتيءَ جون نوانوي سيڪڙو قوتون، طاقتون ۽ وسيلا يا تہ ڪنھن بہ ڪم ۾ نٿيون اچن يا تہ انھن جو ڪجھ حصو زيان ٿي وڃي ٿو. ڪن حالتن ۾ تہ انھن قوتن، طاقتن ۽ وسيلن جو وڏو حصو الٽو انسان ذات جي وڏي گھڻائيءَ خلاف استعمال ٿئي ٿو. انساني عقل جا بھترين ۽ حيرت ۾ وجھندڙ ڪرشما جھڙوڪ: ايٽمي طاقت جو راز ھٿ اچڻ

وغيره، جن تي انسان کي ناز هئڻ گهرجي ۽ جيڪي انسان ذات جي ابدي ڇوٽڪاري ۽ نجات جا وسيلا ٿي سگهن ٿا ۽ سندس صدين ۽ هزارين سالن جون ڪسرون پوريون ڪري سگهن ٿا، سي عام انسان لاءِ ڀري هيبت ناڪ ويري ۽ دشمن نهي پيا آهن.

سيٺي سيلهه ٿيام، پڙهيام جي پاڻان!' ڇو؟ ڪي چون ٿا ته 'مصيبتون، ڏک ۽ ناڪاميون انسان جو مقدر آهي. انسان ڪئي ڇا ڪري ته به پنهنجي انهي مقدر کان بچي نٿو سگهي.' سهڻي لطيف سائين جي انهيءَ عقيدي کي هنن لفظن سان بيان ڪيو آهي:-

ٽوڻي هلين ٽڪرو، ٽوڻي هلين وڪ
ته به لکئي منجهان لِڪَ، ذرو ضايع نه ٿئي!

ڪن جو چوڻ آهي ته 'درحقيقت انسان کي هن ڌرتيءَ تي خوش رهڻ جي ضرورت ئي ناهي. هيءَ ڌرتي ته ٽڪ ٽڪڻ جي جڳهه آهي. سراءِ ۽ مسافرخانو آهي. هتي خوش رهي ڇا ڪبو؟ خوش رهڻ جي منزل ته اڳتي آهي، جتي ابديت آهي، بقا آهي. فنا سان ڪهڙيون مائٽيون ۽ ڪهڙا لاڳاپا؟'

انسان ذات جي هاڻوڪي ذليل بدقسمتي ۽ مصيبت جي سمجهاڻي ڪئي ڪهڙي، ذجي پر انسان ذات يا گهٽ ۾ گهٽ ان جي وڏي ۾ وڏي گهڻائي هوندي سوندي ويل ۽ عذاب ۾ آهي، انهيءَ ڳالهه ۾ ڪوبه

شڪ ڪونهي. ائين ٿو لڳي ڄڻ انسان ذات کي صدين کان ڪو ڳجهو ۽ دائمي مرض لڳل آهي، جنهن مان سندس جند ئي نٿي ڇٽي. ان موذي مرض جو ذڪر مون هڪڙي ٻئي ڪتاب * ۾ هن ريت ڪيو آهي:

"موري انسان ذات کي روز ازل کان وٺي هڪڙو موذي مرض لڳل آهي. جنهن سبب انسان ذات ڄڻ ڄائي ڄم کان لولي، لنگڙي ۽ جڏي ٿي پيئي آهي.

عام انسانن جي حياتي زهر آهي. هو ڄڻ ته جيئري ئي مئا پيا آهن. اهو مرض آهي، اهو بي انصافيءَ ۽ ظلم وارو سماجي چرخو. جنهن ۾ خان ڪڻن ۽ ڪوليرا کائين ٿا.

هر دؤر ۽ هر زماني ۾ هڪڙي پاسي لکين ڪروڙين انسان پورهيو ڪندا، اَن اپائيندا، ڪتيندا، ڪمائيندا ۽ ناهيندا جوڙيندا رهيا آهن ۽ ان هوندي به سدائين بکيا، ڏکيا، هيڻا، اپوجهه، اڻ ڄاڻ، بي زبان، بيوس، ماريل، پيڙهيل، هيسيل ۽ دٻيل رهندا آيا آهن ته ٻئي پاسي هر دؤر ۾ ڪي آڱرين ۾ ڳڻڻ جيترا تمام ٿورڙا ماڻهو ئي اهي ڪروڙن ماڻهن جي ڪيتي ڪمائي، ظلم، زبردستيءَ ٺڳيءَ ۽ دولاب سان کائيندي کسيو وٺن. ان مان هڪڙو پاڻ ڄاوا ڪن ٿا ۽ پيو پنهنجن ڇاڙتن کي پالين ۽

---

*پڙهجو رسول بخش پليجي جي لکيل ڪتاب "لينن" جو پهريون باب.

ڪارائين ٿا، تيو ڦڏن فسادن ۽ جهيڙن جنگين ۾ زيان ڪري ڇڏين ٿا.

دؤر بدلجندا رهن ٿا. هڪڙي دؤر ۾ اهي گهڻا ڪاٽاٿو غلام آهن ۽ ٿورڙا ٿورو ۽ زيان خور سندن مالڪ. ٻئي دؤر ۾ گهڻا هاري آهن ته ٿورڙا وڏيرا، زميندار، جاگيردار ۽ سردار. ٽئين دؤر ۾ گهڻا مزور تين ٿا ۽ ٿورڙا واپاري، مل مالڪ ۽ سرمائيدار، پر ورهاست جو دستور هر دؤر ۾ ساڳيو رهندو آيو آهي. يعني زبردست گهڻائي کي پٽيءَ ۾ بک، ڏک، بيماري، جهالت، ظلم، زبردستي، ڏاڍ ۽ ڏهڪاءُ ملي ٿو ۽ ٿورڙن کي مال ملڪيت، چڱيلائي، عيش، عشرت، علم، طاقت ۽ حڪومت ملن ٿيون. مطلب ته سواءِ ڪن تمام ٿورڙن ڏاڍاگيرن ۽ نڱن جي پيا سپ انسان جا ٻچڙا هر دؤر، هر زماني ۾ ڏهاڳي ۽ ڏکويل رهيا آهن. اهو دستور هزارين نسلن کان هليو اچي، وقت بدلبو رهي ٿو. هڪڙا آيا، پيا ويا، هڪڙيون حڪومتون، سلطنتون ۽ تهذيبون ٿيون، پيون ڦٽيون. ليڪن پير ۽ فقير سادو ۽ صوفي، عارف ۽ سالڪ، ولي ۽ قلندر، قطب ۽ غوث، امام ۽ اوتار، نبي ۽ رسول آيا، ملائڪ سڳورا پلارا نياپا کڻي زمين ۽ آسمان جي وچ ۾ پنهنجا نوراني پرڙا ڦڙڪائيندا رهيا، وقت بوقت رهبري ۽ هدايت جا نوان واهڙ وهي ٿي هليا. حقيقت ۽ معرفت جا نوان درياهه پلٽي ٿي پيا. ٿرن، برن، وادين ۽ جبلن ۾ آسماني

Gul Hayat Institute

وايون گونجڻ تي لڳيون. هر پيري چؤطرف ڪيرون مبارڪرن هلي ٿي ويون ته ”هاڻ دنيا جو چرخو اڳوڻي نموني نه هلندو. هاڻ ڏولت جو نظام ختم ٿي ويندو. حقدارن کي حق ملندو. ڏورن ۽ ڏاڙيلن کي ظلم زبردستي ڪرڻ نه ڏني ويندي.“ پر ظلم جو دستور نه بدليو سو نه بدليو. وڏا وڏا عاشق، شاعر، اديب ۽ فنڪار پيدا ٿيا. حسن ۽ عشق جا لافاني داستان چاوا. ادب ۽ فن جا ابدي تاج محل اڏيا. دنيا کي سونهن ۽ سڪ، سچائي ۽ خلوص، پيار ۽ وفا جا سبق مليا. وڏا وڏا عالم، فيلسوف، تاريخ جا ڄاڻو، سائنسدان ۽ کوجنائون ڪندڙ آيا. علم جا سمنڊ چولبون هڻڻ لڳا. ڏاهپ ۽ حڪمت جا مانڪ موتي مٽين ورهائجڻ لڳا. انسان جي ڪهاڻي الف کان ي تائين بيان ٿيڻ لڳي. فطرت جا سوين هزارين گهونگهٽ هڪ هڪ ٿي لهڻ لڳا. انسان فطرت سان آهستي آهستي گهرو پوندو ويو. هوا، باهه، پاڻي، وڄ، تارن، چنڊن، سجن، ڏينهن ۽ راتين، مُندن ۽ موسمن جا اسرار کلي پيا. سمنڊ جا تَرا ڇانڇوليا ويا. ڌرتيءَ کان سج تائين پنڌ ماپيا ويا. انسان فطرت تي غالب پوندو ويو. پر دنيا جي چرخي جو اونڌو ڦيرو نه بدليو. ڪروڙين پورهيت خان ڪٽندا رهيا ۽ بکرن مرندا رهيا. مٺ جيترا مفت خور ڪوليرا ڪائيندا ۽ خرمستيون ڪندا رهيا. مرضيل سماج جو مرض نه ويو.

ان پراڻي مرض مان دنيا جا ويچ ورچي ويا. ڏسن جي کوٽ ڪانه هئي. صدين کان ڏاها ۽ طبيب، ماڻهن کي ڇوٽڪاري جا قسمين قسمين ڏس ڏيندا رهيا. ڪن چيو ته 'نانگن ۽ ڀوتن جي پوڄا ڪريو ته اوهان تان دنيا جون آفتون ٽرن!' ڪن ديوين، ديوتائن جا ڏس ڏنا. ڪن چيو 'تپسيائون ڪري نفس ماريو!' ڪن چيو ته 'اها رب جي رضا آهي، قدرت جو قانون آهي، اهو ڪڏهن به ڪونه بدلجندو. اجايو پاڻ کي هلاڪ نه ڪريو. هن دنيا کي مسافر خانو سمجهو. ان جو فڪر ڇڏيو. آخرت جي ڪريو!' مطلب ته جيترا طبيب اوترا ڏس. ماڻهن هر ڏاهي جو ڏس آزمايو. هر ويچ جي ٻڪي پيتي. هنن سج، چنڊ ۽ تارن کي پوڄيو. هوا، پاڻي ۽ باهه کي پوڄيو. هنن جانورن ۽ نانگن کي پوڄيو. هنن پٿرن اڳيان سيس نمايو. هنن قبرن، مسائن، ديولن، درگاهن ۽ خانقاهن جي خاڪ ڇڻي، ناٿ ۽ ناٿيون، ڪعبا ۽ ڪاشيون ڀيٽيون. هنن جوڳ پچايا، چاليها ڪڍيا، انگ ڀڀوت ڪيا. مڙهيون، مسجدون، ديوليون، آشرم اڏيا ۽ وسايا. جهاديون ڪيون. پنهنجا جهڳا جهڙ ڪيا. هڪ ٻئي کي ڪٺائون. پنهنجا ٻچا ڪهاياتون. ان جي عيوض هن دنيا ۾ جنت ۾ جاءِ ملڻ جون خوشخبريون ٻڌائون. پر هن ڌرتيءَ تي منڌن پير نه ٽڪيا. هن ڌرتيءَ جا مالڪ آهي ئي ٿورڙا سٺ جيترڙا، غلامن جا آقا، وڏيرا، زميندار، سردار ۽

Gul Hayat Institute

شاهوڪار رهيا. ان دستور ۾ ڪوبہ فرق نہ آيو.

هنن زاريءَ کان سواءِ زور بہ آزمايو. هنن ڦورن ۾ ڌاڙيلن يعني آقائن، وڏيرن، زميندارن، سردارن، شاهوڪارن، بادشاهن، شهنشاهن، خليفن، قيصرن ۽ ڪسرائن خلاف هٿيار کڻي بغاوتون ڪيون. هو گهاٽن ۾ پيڙهيا، سورين تي لٽڪيا، جيئري کلون لهرايائون، نانگن سان پيرين ڪوهن ۾ اڇلايا ويا. هنن چٽ پٽن سان هٺي ڇڏيا. بادشاهتون ۽ سلطنتون ٽڪرا ٽڪرا ڪري ڇڏيائون. هو ڪو نہ ڪو جهنڊو کڻي، ڪنهن نہ ڪنهن جي پوبان، بحرن ۽ برن ڪي لتاڙي، دنيا جي آخري ڇيڙي تائين وڃي پهتا. پر ڪين ڪجهہ بہ وريو سريو ڪونہ. هر دفعي ڪين نڳيو ويو. استعمال ڪيو ويو. ڪم ڪڍي پوءِ پيرن هيٺ چيپاٽيو ويو. دنيا جي چرخي جو اونڌو ۽ ابتو ڦيرو اهوئي هلندو رهيو. دنيا جا سڀ ڀلارا ۽ نيڪ ماڻهو، پير، فقير، ولي، بزرگ، اوليا، اوتار، عالم، پنڊت، ڏاها، فيلسوف، شاعر، سائنسدان، سڌارڪ، انقلابي سورما ۽ سرويچ انهيءَ اونڌي چرخي کي سڌو ڪرڻ جي حسرت دل ۾ کڻي پنهنجي راهہ رمي ويا. سماج کي ازل کان وٺي ڇهتل مرض ڪنهن بہ دوا دارونءَ سان دفع نہ ٿي سگهيو.

اهو موذي مرض مجموعي طرح اڄ بہ انسان ذات کي لڳل آهي. اڄ بہ ان جو مڪمل علاج نہ ٿي سگهيو آهي.

Gul Hayat Institute

پر ڏٺو ته فقط هڪ سؤ سال اڳ جي دنيا ۽ اڄ جي دنيا جي وچ ۾ ڀيٽ ڪري ڏسجي ٿو ته زمين ۽ آسمان جو فرق نظر اچي ٿو. انهن هڪ سؤ سالن ۾ ماڻهن، طبقن، ملڪن، قومن، بلڪ کنڊن جون قسمتون ڌري گهڻ بدلجي ويون آهن. مثال طور هڪ سئو سال اڳي انگريز بهادر دنيا جي بَرن ۽ بحرن جو مالڪ هو. سندس سلطنت تان سج لٿو ئي نٿي. اڄ انگريز سلطنت سُسي، سُڪي پنهنجي اصلوڪن ٻيٽن ۽ ٻن ٽن ٻين علائقن تائين محدود ٿي ويئي آهي. سئو سوا سال اڳي يورپي فوج ”اڪ رانجها لکان دا مٺ“ هوندي هئي ۽ هڪڙي گوري پلٽڻ ديسي سپاهين جا ڪٽڪ جا ڪٽڪ ماري ختم ڪري ڇڏيندي هئي. اڄ سٺ جيترا ٻڪيا، اگهاڙا، ڪارا، پيلا، آفريڪي ۽ ويٽنامي، عرب ۽ چيني هاري آمريڪا ۽ يورپ جي بهترين فوجن کي ٻوڙائي ٻوڙائي ساٿو ڪري چڪا آهن ۽ هو گيسيون ڪري جند ڇڏائڻ ۾ پورا آهن. اڄ عمل، جوش، جذبي ۽ تخليق جو مرڪز اولهه مان ڦري اوڀر طرف اچي رهيو آهي. اڳي ايشيائي ۽ آفريڪي ماڻهن لاء آمريڪا ۽ يورپ جي هر ڳالهه ڄڻ آسماني صحيفو هئي. اڄ آمريڪا ۽ يورپ جا نوجوان نسل ايشيائي، ليٽن آمريڪي ۽ آفريڪي انقلابين جي نالي کي احترام ۽ ادب سان اُچارين ٿا ۽ سندن تصويرون کڻي مارچ ڪرڻ ۽ مظاهرا ڪرڻ ۾ فخر محسوس ڪن ٿا. اڄ دنيا جون ٽيڙيون مظلوم ۽

Gul Hayat Institute

هيسيل ۽ غلام قومون، دنيا جي اڳرن ۽ ڏاڍن سان سينو ساهي ڪين ڳوڙن پر جهڪائي رهيون آهن. دنيا جي ڪيترن ئي حصن ۾ هڪ نئون انسان پيدا ٿي چڪو آهي. هڪ نئون نظام اڏجي رهيو آهي. دنيا ۾ ڪيترائي اهڙا علائقا آهن، جتي انسانن جون سموريون صلاحيتون ، انسانن جي ڀلائيءَ لاءِ ڪتب اچن ٿيون ، جتي ترقيءَ کي بک، بيروزگاري، غلامي، خوف، ڏاڍ، ڏهڪاءَ کان پاڪ ڪيو ويو آهي . جتي ماڻهن ڏهي وڏيرن، سيٺين ۽ پرڏيهي غلام بڻائيندڙن جي ظالم راڄ جو تختو اونڌو ڪري ڇڏيو آهي. عام انسانن، ٻارن ٻڍن، مردن ۽ عورتن اهڙيون قربانيون ڏنيون آهن ، اهڙيون اهڙيون نيڪيون ۽ سورهيائون ڪيون آهن جو انهن تي اڳوڻي زماني جا وڏي ۾ وڏا جوڌا جوان ، نيڪ کان نيڪ ۽ اعليٰ کان اعليٰ انسان ۽ قربانيءَ جا پتلا به فخر بلڪ ريس ڪن ها.

اڄ دنيا ۾ ان بنيادي ڦير گهير ۽ انقلاب جي شروعات ٿي چڪي آهي. جنهن ڦيرگير ۽ انقلاب لاءِ هو هزارين سالن کان واجهائيندو ۽ خواب ڏسندو رهيو آهي، ان جو هڪ سڪيه ڪارڻ اهو آهي جو اڄ انسان ذات هزارين سالن جي تاريخ ۾ پهريون ڀيرو پنهن جي مجموعي تاريخ کي صحيح نموني پرکڻ ۽ پروڙڻ جا اوزار ۽ ڪسوٽيون کولي هٿ ڪري چڪي آهي. اڄ جي دور ۾ انسان پنهنجي سماجي وجود جي راز جو

Gul Hayat Institute

انت ڳولــي لڌو آهي. ان کان سواءِ هن اهو راز به ڳولــي لڌو آهي ته انسان ذات جي ڳڏيل تقدير ڪيئن بدلائي سگهجي ٿي ۽ ڪير بدلائي سگهي ٿو. انسان ذات پنهنجي لاعلاج موذي مرض جي سڃاڻپ ڪري ورتــي آهي. ۽ ان جي علاج جو هڪ ئي نسخو به نيٺ ڳولي ورتو آهي. ان علاج جي هڪ ئي نسخي کي انقلاب جي سائنس ڪوٺجي ٿو. اها ان علاج ۽ نسخي جي ڪرامت آهي جو اڄ دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ اسان کي اهڙيون قومون ۽ ملڪ ملن ٿا جي يا ته چڱا ڀلا ۽ جان مڙد ٿي ويا آهن يا اڃا بيمارين مان چڙهيا آهن ۽ جان سيني مرض ۽ مصيبتن مان آزاد ٿيا. فلسطين، الجزائر، يمن، ڪوريا، ڪيوبا، ويٽنام، البانيه، چين، روس، ڪي اڳتي ڪي پوئتي، پر سڀ پنڌ ۾ آهن. سڀ آزادي، خوشحالي ۽ نجات جي منزل ڏانهن ڪاهيندا پيا وڃن.

انقلابي عمل جو اهو نئون سلسلو اتفاقي نموني خوش قسمتيءَ سان يا سگهيءَ ۾ ٽيپون هڻڻ سان شروع ڪونه ٿيو آهي. اهو هڪڙي نئين انقلابي سوچ جي لاٽ جي روشنيءَ ۾ ٿيو آهي. نئين انقلابي سوچ جو اهو سلسلو هونئن ته هرويرو ايترو نئون ڪونهي ۽ هزارين سالن کان نت نوان جنم وٺندو رهي ٿو، پر ان ۾ جهڪو هن دور ۾ خاص نئون وڏو چال آيو آهي. سو هڪ خاص نئين انقلابي سائنس آندو آهي. ان نئين ۽ خاص

Gul Hayat Institute

انقلابي سائنس جو سلسلو سڀ کان پهرين پڻ مائهن شروع ڪيو ـ ”مارڪس ۽ اينجلس.“ هنن سڀ کان پهرين هڪڙي ننڍڙي ڪتابڙي سان شروعات ڪئي. اهو ڪتابڙو اوهان جي هٿن ۾ آهي. اهو اڳ به سنڌيءَ ۾ ترجمو ٿيل آهي. پر هيستائين هن قسم جي ڪتابن جي ترجمي ۾ اڪثر رڳو ثواب خاطر بيگر لاٿي ويندي آهي. جنهن ڪري رڪارڊ جي پورائي ٿيندي آهي. پيو ٿيو خير، هن ڀيري اها خاص ڪوشش ڪئي ويئي آهي ته ان ۾ ڪوبه اهڙو ڏکيو ۽ اوپرو لفظ، جملو يا محاورو نه هجي، جنهن جي ڪري مائهو حملا ڪري ويهي رهن ته به ڳالهه سمجهي نه سگهن. هي ڪتاب آهي ننڍڙو پر جيڪڏهن غور سان ڏٺو وڃي ته تاريخي خيال کان ان جو لفظ لفظ جڙ ايترو اهم آهي. اهو وحي يا قرآن ڪونهي. ان ۾ سموري انقلابي سائنس جا سڀ اصول ۽ سڀ نڪتا بيان ڪيل ناهن. ان جون ڪيتريون ڳالهيون زندگي ۽ تاريخ مدي خارج ثابت ڪيون آهن. ڪيترا نقطا ان کان پوءِ بهتر نموني بيان ڪيا ويا آهن. ڪيتريون اڳڪٿيون صحيح ثابت نه ٿيون آهن. پر مجموعي طرح هن ڪتابڙي ۾ انساني تاريخ جون اهڙيون وڏي ۾ وڏيون سماجي ڪوجنائون سمايل آهن. جن جي سماجي حيثيت ۽ اهميت ائتمي نظريي جي آندل انقلاب کان به وڌيڪ بنيادي ۽ دائمي آهي.

Gul Hayat Institute

ڪميونسٽ پڌرنامي انساني تاريخ جي رنگين، ڊرامائي ۽ حيرت انگيز داستان جي سڀ کان رنگين، ڊرامائي ۽ حيرت انگيز باب جي جڙ ته بسم الله ڪئي.

ان کان پوءِ انسانن جي گڏجي تقدير بدلائڻ بابت عظيم الشان ۽ لافاني تخليقون ڪيون ويون آهن، شعر، ناول، ڊراما، ڪهاڻيون لکيون ويون آهن، انقلابي اقتصاديات، سياست، جنگ، جدوجهد، اڏاوت، اخلاقيات ۽ ٻين ڪيترن زندگيءَ جي شعبن بابت شاندار ايجادون، کوجنائون ۽ تخليقون پيش ٿيون آهن، ٿين پيون ۽ ٿينديون رهنديون، پر اهڙي ڪابہ تخليق، تصنيف يا سماجي کوجنا ڪانهي، جنهن جي راهه يا ڏس پتو ڪنهن نہ ڪنهن نموني ڪميونسٽ پڌرنامي ۾ نہ ڏنل هجي.

انساني عقل، انساني عمل جي پيداوار آهي پر جڏهن عمل مان عقل نهي پوي ٿو ۽ اهو عوام جي ذهن ۾ گهر ڪري وڃي ٿو تڏهن اهو عقل خود عوام جو هٿيار بڻجيو وڃي، سندن عمل جي ڪايا پلٽيو ڇڏي ۽ سندن زندگين ۾ انقلاب آڻيو ڇڏي. اهڙي طرح عقل ڦريو عوامي عمل ٿيو پوي. دنيا ۾ انساني هٿن جو لکيل اڄ تائين ڪوبہ اهڙو ڪتاب ڪونهي، جنهن جي ڏسيل عقل انسان ذات جي گڏيل تقدير تي ڪميونسٽ پڌرنامي کان وڌيڪ اثر وڌو هجي ۽ ان ۾ انقلاب آندو هجي.

Gul Hayat Institute

هن ڪتاب جو موضوع اسان سنڌي ماڻهن لاءِ ڏکيو ۽ اوپرو آهي. تنهنڪري ان جي پهرين پڙهڻيءَ ۾ ان جي پوري تاريخي اهميت اسان تي ظاهر نه ٿئي ۽ اسان کي ڪو خاص مزو نه اچي ته اسان کي عجب ڪانه نه ڪپي. انساني تاريخ ۽ گڏيل انساني تقدير بابت جيڪي نظريا هن ڪتاب ۾ پيش ڪيا ويا آهن سي اسان لاءِ مڪمل طرح ڏاريا ۽ اوپرا آهن. انهن تائين پهچڻ لاءِ اسان کي پنهنجي سامراجي نصاب مطابق حاصل ڪيل تعليم جي سامراجي مفروضن کي وسارڻو پوندو يا درست ڪرڻو پوندو. ان ۾ ڪافي دير لڳندي، ڪافي ذهني جاکوڙ ڪرڻي پوندي، پر ڪن ماڻهن وانگر ڪي ڪتاب ۽ ڪي علم ۾ اهڙا هوندا آهن جن سان رکيو ڇاپ رکڻ يا دعا سلام هجڻ ۾ وڏي ڳالهه آهي. لطيف سائين جي لفظن ۾ ائين چئجي.

'جي ملسو مايئي مال ته پوڇارا پُر ٿين!'

جيڪڏهن هن ترجمي ڪري اسان جا سنڌي عوام انقلاب جي نئين سائنس جي رکيو الف ب کان به واقف ٿي پون يا کين رکيو اهو سماءُ پئجي وڃي ته ان ناليءَ ۽ انهن رنگن پارن واري ڪا ”علمي ۽ عقلي بلا“ به ٿيندي آهي ته به چنبو ته اسان لک ڪٽيا. اهو تنهن کان سواءِ هرو پرو لازمي ناهي ته اسين فقط اهي شيون پڙهون جن سان اسين سئو سيڪڙو اتفاق ڪريون. مڪه ڳالهه اها آهي ته اسين دنيا جي عظيم سائنسن

Gul Hayat Institute

۽ سوچ جي طاقتور وهڪرن کان اهڙا اڻ واقف نہ هجون جو ماڻهو پيا انهن بابت ڄاڻ ۾ ڳالهائين ، بحث مباحثا ڪن ۽ هڪٻئي جا متا ڦاڙين ۽ اسين وات ڦاڙيو بيٺا هجون ۽ ويٺا سوچيون تہ 'هي الائي ڪنهن جي باراو پٺي لٿجي!'

هيستائين اُنهن ٿيندو آيو آهي. هاڻي ائين نہ ٿيڻ کپي، سنڌي قوم وڏيڪ وقت اڻڄاڻ، جاهل ۽ ذهني طرح بي هتيار رهڻ جو جوکم کڻي نٿي سگهي.

هيڙا ڪتاب سنڌي ۾ ترجمو ڪرڻ جو بنيادي سبب ۽ مقصد اهوئي آهي.

بچاڙيءَ ۾ باقي هڪڙي ڳالهہ.

هي ڪتاب سوا سؤ سال اڳ يورپ ۾ ۽ گهڻي قدر يورپ بابت لکيو ويو هو. ان وقت يورپ سماجي ترقيءَ جي واڌاري جي ان منزل تي هو، جنهن منزل تي پهچڻ لاءِ عام حالتن ۾ اسان کي سؤ سوا سؤ سال پيا بہ کپن، اسان جو ملڪ اڃا قبائلي سردارن ۽ وڏيرن جي راڄ واري دور ۾ قائل آهي. هي ڪتاب ان کان اڳتي جي يعني سرمائيدارن جي راڄ جي ڳالهہ ٿو ڪري. عام حالتن ۾ قبائلي سردارن، وڏيرن ۽ زميندارن جي راڄ کان پوءِ لازمي طرح سرمائيدارن جي راڄ جو دور اچڻو آهي. عام حالتن ۾ * اسان جي

---

* عام حالتن ۾ انهيءَ ڪري ٿا چئون جو اڄوڪي دور جي خاص حالتن ۾ جڏهن هزارين سالن جي جدوجهد کان پوءِ دنيا ۾ ڦورن ۽ ڦرجندڙن، ظالمن

ملڪ ڪي ان سرمائيداري دور تائين پهچڻ لاءِ سؤ سوا سال پيا ٻه گهرجن.

ايشيا، آفريقا ۽ ڏکڻ آمريڪا جا ملڪ جن جي اڃا قبائلي وڏيرڪي نظام مان ئي جند نہ ڇٽي آهي، تن ۾ اتان جا حاڪم طبقا انهيءَ پروپئگنڊا جي ڏم لڳايو بيٺا آهن تہ 'اسان جي حڪومت ۾ رنڊڪ نہ وجهو! ڇڏيو تہ هڪڙو پيرو اوهان کي ڪارخانا لڳائي، ملڪ ترقي يافتہ بنائي ڏيون پوءِ ڏسجو ويهي دنيا جا رنگ، اوهين ڀاڻ تہ سڄي عمر پيا مرا مائيندا پر اوهان جا پويان بہ پيا اوهان کي ڪانيو دعائون ڪندا!' جنهن ترقيءَ جون هو بشارتون پيا ڏين، سا ترقي جيڪڏهن

۽ مظلومن، غلام بنائيندڙن ۽ غلامن، گهر ڌڻين ۽ ڌاڙيلن جي وچ ۾ طاقت جو توازن بنيادي طرح سڄي بدمعاشن بلدران مظلومن جي فائدي ۾ ڦري پيو آهي، جڏهن هيٺا آهستي آهستي ڏاڍن تي زور پوندا وڃن، جڏهن دنيا جو ٽيو حصو مردارن، وڏيرن ۽ گبر سيٺين جي قبضي کان نڪري ويو آهي، جڏهن باقي رهيل دنيا ۾ آزادي، جوتڪاري ۽ ترقي لاءِ جدوجهد جا شعلا ڀڙڪي رهيا آهن، جڏهن دنيا جو غلام ۽ مظلوم عوام نت نئين تيزيءَ سان قومي آزادي، عوامي جمهوريت ۽ سوشلزم جي شاندار منزل ڏانهن ڪاهيندو وڃي، جڏهن سڄي دنيا تي ڦرلٽ، آپيشاهي، هڪ ٻئي ۽ غلاميءَ جو راڄ مڙهيندڙ گبر سيٺين ۽ سندن جوڙيوال ۽ دلال

Gul Hayat Institute

سچ پچ ٿي به ڪٿي ته اهڙا ڇا جي ترقي هوندي؟ اها هوندي وڏيرڪي نظام جي جاءِ تي سرمائيداري نظام قائم ڪرڻ ۾ ترقي ۽ وڏيرڪي ڏرلت ۽ غلامي سان گڏ يا ان بدران ميٺٺي طبقي جي ڏرلت ۽ غلامي جو رواج پوڻ ۾ ترقي. ان ترقي جي ڪري عوام لاءِ فقط ڏورو ۽ غلام بنائيندڙن جو انگ وڌندو ۽ هڪڙن ڏورن جي جاءِ پيا ونندا ۽ ڏرلت ۽ غلامي جو روپ ڪجهه بدلبو ۽ باقي ڏرلت ۽ غلامي جو نظام اهوئي قائم رهندو. پر. گو اها سرمائيدارن واري ترقي اچي سا به ڪا سولي ڳالهه ڪانهي. اول ته انهن ملڪن جا

سردارن، وڏيرن ۽ زميندارن جي گهر ۾ نظرياتي، سياسي، اقتصادي ۽ فوجي گهوٽالا ئي گهوٽالا آهن ۽ سندن چوڌطرف ڦٽي بيٺي آهي، تڏهن لازم ناهي ته قومون ۽ عوام سرداري، وڏيرڪي ۽ زميندارى نظام جو ڳٽ ڳچيءَ مان ڪڍي ان جي جاءِ تي وري به سرمائيداري راڄ جو ڦاهو ڪائين. اڄ جي خاص فائدي واريءَ حالتن ۾ قومون ۽ عوام قبائلي دور مان لنگهي وڏيرڪي زميندارى دور ۾ گهڙڻ ۽ اتان وري سرمائيداري دور مان لنگهڻ لاءِ پابند ناهن. اڄ قبائلي راڄ جا ڏنگ سهڻ کان پوءِ وڏيرڪي راڄ جو وهه پيئڻ ۽ ان کان پوءِ وري سرمائيداري راڄ جا عذاب سهڻ ۽ اهڙي طرح پنهنجا سؤ سوا سؤ سال پيا به خراب ڪرڻ ۽ پنهنجون ڏهه پندرهن پيڙهيون به برباد ڪرڻ جي ڪانه

Gul Hayat Institute

حاڪم طبقا اڪثر وڏيري طبقي، قبائلي سردار، وڏيرا ۽ جاگيردار هوندا آهن، تنهنڪري اهي سرمائيداري به فقط اوتري اڻيندا ۽ آڻي سگهن ٿا. جيتري سرمائيداري سندن ٿورو ۽ ظالم وڏيرڪي راڄ جي اوگهڙ ڍڪي سگهي ۽ ڪين عوام جي غصي، بغاوت ۽ جڳ جهان جي خواريءَ کان بچائي سگهي. باقي ٻيو جيترو پهچي سگهندن اوترو مڪمل وڏيرڪو راڄ قائم رکندا، ان کي بچائيندا ۽ ان ۾ واڌارو آڻيندا. ان لاءِ جيڪي به اٽڪلون سٽڪلون، فريب، فندا ۽ مڪر ڪرڻا پون سي ڪندا.

ضرورت ڪانهي. اڄ دنيا جي ڪابه قوم جيڪا قبائلي يا وڏيرڪي نظام جي گهنگهر ۾ گهاريندڙ هجي سا جيڪڏهن سوچي سمجهي، رٿا بندي ۽ ضابطي سان هڪڙي باقاعدي ۽ مڪمل نسخي تي مضبوطيءَ سان عمل ڪري يعني پورهيت طبقي جي اڳواڻي قبول ڪري، پورهيت پارٽي جي ضابطي ۽ ڪمان هيٺ لڙڻ جو فيصلو ڪري، انقلابي قومي گڏيل مورچو ناهي، طبقاتي ۽ قومي ٻڌي قائم ۽ مضبوط ڪري، سمورن وطن دوست طبقن ۽ خاص ڪري پورهيت عوام تي پاڙي، عوامي واٽ وٺي، يعني فردن جي ذاتي سورهيائي بدران 'جهجهن ڪني ڇپر به ڪچي پوي' واري ڳالهه وانگر سيني جي گڏيل جدوجهد، ڏاهپ، مڙسي، همت ۽ عقل تي دارومدار رکي، قومي ۽ طبقاتي جدوجهد کي ملائي هڪ ڪري، ڪنهن به

Gul Hayat Institute

پيو ته هن ملڪ هتي ۽ سامراج جي ڏاڪي واري سرمائيداري دور ۾ غريب ۽ پورهيت پيل ملڪ پوري ۽ ڀرپور سرمائيداري قائم ڪري به نٿا سگهن. دنيا جا گبر سينيون ڪين انهن ڪرڻ ٿي ڪونه ڏيندا. جيئن وڏو نر ٻلو ننڍڙي نر ٻلي کي جيئرو نه ڇڏيندو آهي، تيئن دنيا جا گبر سرمائيدار ڏنير ٻلا ڪنهن به ننڍڙي سرمائيدار ٻلي کي سامهون ڪڏهن ٿي نٿا ڏين. ان هوندي به انهن جو

تڪليف يا قرباني کان نه ڊڄي، ڪڏهن به آڻ نه مڃي ۽ هٿيار ڦٽا ڪري پيش نه پئي، نا اميد ۽ بزدل نه ٿئي، وڏي صبر، حوصلي، يقين، دليري، سورهيائي ڏاهپ، دور انديشي، مستقل ارادي سان ڊگهي، لڳاتار، اڻٿڪ، ورن وڪڙن، لاهين چاڙهين واري عظيم ۽ شاندار نظرياتي ۽ سياسي، اقتصادي ۽ فوجي جدوجهد هلائي، ڦڙيءَ ڦڙيءَ تلاءُ واري ڳالهه وانگر ڏاڪي به ڏاڪي گهڻيون ننڍيون ننڍيون ۽ وڏيون وڏيون سوڀون ڪٺي تجربو گڏ ڪري، نيٺ فيصلو ڪندڙ ۽ عظيم الشان سوڀ حاصل ڪن ته پوءِ هو پنهنجي جدوجهد ۾ اڳاڀو ڊگهو ڦيرو ڪاٽي ۽ سالن ۽ صدين لاءِ وڃي سرمائيداري نظام جي ڏيهه ۾ ڦاسڻ بنا وچان ڪس ڪڍي، سڌوئي سڌو عوامي جمهوريت جو گس وٺي وڃي قومي آزادي، سياسي ۽ اقتصادي خودمختياري، ڇوٽڪاري، ترقيءَ ۽ ثقافتي ۽ روحاني خوشيءَ جي اعليٰ ۽ عظيم سرشاست منزل ماڻي سگهي ٿي.

Gul Hayat Institute

سرمائيداري نظام سان ڪجهه نه ڪجهه واسطو آهي ۽ ڪاني وقت پهنڊو ان ڪري انسان لاءِ ان جي ڄاڻ لازمي آهي. وڏيري ڪي نظام جي ڪک مان سرمائيداري نظام ڪيئن ٿو پيدا ٿئي، ڇو ٿو پيدا ٿئي، ڪهڙو طبقو دائي بڻجي ان ڪي ڇڏائي ٿو؟ اهو نظام ڪهڙا رنگ، ڏو ڪري، ان جو پس پيش انت ڪهڙو ايندو، ڪير آئيندو، ڇو آئيندو؟ انهن سوالن جا جواب هر سمجهو ماڻهو ۽ خاص ڪري مظلوم قوم جي هر وطن دوست لاءِ ڄاڻڻ ضروري آهي.

چو ته پڙهندڙ کين خبر پوندي ته سنڌس قوم جا حاڪم طبقا سنڌي قوم کي جنهن آئيندي طرف ڪاهيندا وڃن سو آئيندو حقيقت ۾ ڪهڙو آهي ۽ ان کان بچڻ ۽ ان کي بدلائڻ لاءِ عوام کي ڇا ڪرڻ گهرجي. اهي سڀ خبرون هن ڪتاب مان معلوم ٿينديون.

رسول بخش پليجو

Gul Hayat Institute

کمیونسټ پټرنــــامو

مارکس او اینجلس

Gul Hayat Institute

Gul Hayat Institute

مهاڳ

(١٨٨٨ع واري انگريزي ڇاپي جو)

هي پڌرنامو يورپائين پورهيتن جي هڪ جماعت "ڪميونسٽ ليگ" پاران شايع ڪيو ويو. اها جماعت اول رڳو هڪڙي ملڪ جرمنيءَ تائين محدود هئي. پوءِ اڳتي هلي اها بين الاقوامي بنجي ويئي، يعني دنيا جي گهڻن ملڪن تائين ڦهلجي ويئي.

١٨٤٨ع کان اڳ يورپ کنڊ جون جيڪي سياسي حالتون هيون، تن جي ڪري اها جماعت لاچار ڳجهه ڳجهه ۾ ڪم ڪندي هئي. ١٨٤٧ع ۾ انهي ليگ جي عيوضين جي هڪڙي ڪانفرنس لنڊن ۾ ٿي. ڪانفرنس مارڪس ۽ اينجلس تي ڪم رکيو ته 'هو ليگ پاران هڪ مڪمل نظرياتي ۽ عملي پارٽي پروگرام جوڙي ڇپائڻ لاءِ تيار ڪن.' هن جنوري ١٨٤٨ع ۾ هن پڌرنامي جو اصل مسود و جرمن ٻوليءَ ۾ لکي تيار ڪيو. اهو ٢٤ فبروري ١٨٤٨ع واري فرينچ انقلاب کان ڪجهه هفتا اڳ ڇپائيءَ لاءِ لنڊن موڪليو ويو. ان جو فرينچ ترجمو جون ١٨٤٨ع واري (فرينچ انقلابي) بغاوت کان ٿورو اڳ پئرس مان شايع ڪيو

Gul Hayat Institute

ويو. مس هيلن ميڪ فرلين پنڌرنامي جو پهريون انگريزي ترجمو ڪيو. اهو جارج جولين هارني جي اداري ”ريڊ ريپبليڪن“ لنڊن ۱۸۵۰ع ۾ شايع ڪيو. ان بعد ستت ئي ان جا ڊئنش ۽ پولش ٻولين ۾ ترجما به شايع ٿي ويا.

جون ۱۸۴۸ع ۾ پئرس بغاوت ٿي. اها ناڪام ٿي. اها بغاوت پورهيتن (پرولتاري *Proletriat*) ۽ سرمائيدارن (بورجوا *Borgeoise*) جي وچ ۾ پهرين وڏي لڙائي هئي. ان جي ناڪام ٿيڻ ڪري يورپ جي پورهيت طبقي جون سماجي ۽ سياسي امنگون ڪجهه وقت لاءِ دٻجي مايوس ٿي ويون. ان ڪان پوءِ (فرانس ۾) وري به فيبروري واري انقلاب کان اڳ واري زماني وانگر زکيو ملڪيت وارن طبقن جا ڌار ڌار ٽولا پاڻ ۾ ئي اقتدار لاءِ چڪتاڻ ڪندا رهيا. (فرينچ) پورهيت هائي وڌ ۾ وڌ اهو ٿي ڪري سگهيا ته جيئن تيئن ڪري فرانس جي سياسي اسٽيج جي ڪنهن ڪنڊ پاسي ۾ بيهڻ لاءِ ٿوري جڳهه هٿ ڪن. ان مقصد لاءِ ڪين لاچار غير انقلابي وچين طبقي جو هڪ جوشيلو حصو بڻجي رهڻو پيو. عوام دشمن جتي به ڏنو ٿي ته پورهيتن جي آزاد هلچل ۾ اجا به ڪجهه ساهه پساهه آهي ته اتي ان کي هڪدم ڪچلي ٿي ڇڏيائون. اهڙيءَ ريت (ان وقت جي مکيه جرمن سرڪار) جي پوليس، ڪميونسٽ ليگ جي مرڪزي بورڊ کي جو

ان وقت ڪلون شهر ۾ هو، تنهن ڪــي گولي هٿ ڪيو، بورڊ جي ميمبرن کي گرفتار ڪيو ويو. ڪين ارڙهن مهينا بي دريافت نظر بند رکيو ويو. تنهن کان پوءِ متن آڪٽوبر ۱۸۵۲ع ۾ مقدمو هلايو ويو. اهــو مشهور "ڪلون وارو ڪميونسٽ ڪيس" ۴- آڪٽوبر کان ۱۲ نومبر تائين هليو. ستن ڄڻن کي ٽن کان ڇهن سالن جي جيل جي سزا ڏيئي هڪ قلعي ۾ بند ڪيو ويو. سزا کان پوءِ ستت ئي باقي رهيل ميمبرن ليگ کي ٽوڙي ڇڏيو. هاڻ ائين پئي لڳو ته "ڪميونسٽ پڌرنامو" ويسر جي وهڪري ۾ لڙهي غرق ٿي ويندو.

جڏهين يورپ جي پورهيت طبقي ساهه پٽيو، حاڪم طبقي تي ٻيهر حملي ڪرڻ لاءِ سگهه سهيڙي ورتي، تڏهين "پورهيتن جي بين الاقوامي جماعت" اسري پئي. پر هيءَ جماعت نهي ٿي رکيو يورپ ۽ آمريڪا جي جانباز پورهيتن کي هڪ جاءِ ڪٺي ڪرڻ لاءِ هئي. تنهن ڪري اها "ڪميونسٽ پڌرنامي" جي اصولن کي هڪدم هٿ ۾ ڪٿي نه سگهي. هن بين الاقوامي جماعت کي مجبوراً اهڙو ڪشادو پروگرام ڪٿو پيو جو ساگئي وقت انگريز ٽريڊ يونين وارن مزدورن فرانس، بيلجم، اٽلي ۽ اسپين ۾ پروڌن جي پورهيت پوئلڳن ۽ جرمني ۾ لاسيل جي پورهيت پوئلڳن کي قبول پوي. مارڪس اهڙي ڪشادي پروگرام جو

Gul Hayat Institute

مسودو سيني پارٽين جي مرضيءَ موجب تيار ڪيو. مارڪس ڪي پڪ هئي تہ پورهيت طبقي جا ماڻهو جڏهين ڪجھ وقت پاڻ ۾ گڏجي ڪم ڪندا ۽ پاڻ ۾ بحث مباحثا ڪندا، تڏهين آهستي آهستي ضرور سندن سمجھہ ۽ شعور ۾ واڌارو ايندو. جڏهين هو گڏجي سرمائيداريءَ خلاف جدوجهد ڪندا، تڏهين جيڪي واقعا ٿيندا ۽ جيڪي فتحون ۽ شڪستون ايندين تن مان هو ضرور انقلابي سبق پرائيندا. خاص ڪري ناڪاميون ۽ شڪستون سندن اکيون کوليندين. تان جو نيٺ هو اها ڳالھہ سمجهي ويندا تہ هيستائين پورهيت طبقي جي چوٽڪاري لاءِ پاڻ جن سياسي ۽ نظرياتي ٽوٽڪن، قيٽن ۽ ٽوٽڪن تي اندو ويساہ رکيو پئي آيا تن مان پڙئيءَ جو بہ فائدو ٿيڻو ناهي. نيٺ سندن ذهن اها ڳالهہ سمجهڻ لاءِ تيار ٿي ويندا تہ سندن دردن جو صحيح ۽ حقيقي علاج ڪهڙو آهي؟

مارڪس جو اهو اندازو صحيح نڪتو. سال ١٨٧٤ع ۾ جڏهين سڄي دنيا جي پورهيتن جي بين الاقوامي جماعت ٽٽي، تنهن وقت جي مزدور ۽ سال ١٨٦٤ع ۾ جڏهن ”بين الاقوامي“ قائم ٿي هئي، تنهن وقت جي مزدور ۾ زمين آسمان جو فرق هو. ١٨٧٤ ۾ فرانس جي پروڌن ۽ جرمني ۾ لاسيل جا (نام نهاد انقلابي پورهيت) فرقا پوڙين پساهن ۾ هيا. ايتري قدر جو ڪٽر رجعت پسند انگريز مزدور ٽريڊ يونينون جن گهٽو

Gul Hayat Institute

اڳ ”بين الاقوامي“ سان ناتا ٽوڙي ڇڏيا هيا مي ۾ ان وقت هوريان هوريان ان حد تي پهتيون هيون جو سندن صدر گذريل سال سندن پاران سوانسي شهر ۾ ڪليو ڪلايو اعلان ڪيو ته ’اسان کي يورپي سوشلزم کان جيڪو ڌڪاءُ هو سو هاڻ لهي ويو آهي.

حقيقت ۾ ڪميونسٽ پڌرنامو سيني ملڪن جي پورهيتن ۾ ڪافي مقبوليت حاصل ڪري چڪو هو. اهڙي ريت خود، هي پڌرنامو وري ميدان ۾ آيو. اصل جرمن مسودو ۱۸۵۰ع کان وٺي ڪيترائي ڀيرا سٽزرلينڊ، انگلينڊ ۽ آمريڪا ۾ وري ڇپجي چڪو آهي. نيويارڪ ۾ ان جو انگريزي ترجمو ٿيو، جو ۱۸۷۲ع ۾ اتان جي هڪ هفتيوار رسالي ”ووڊهل اينڊ ڪلفلن“ ۾ ڇپيو. انگريزي تان وري فرينچ ۾ ترجمو ٿيو جو نيويارڪ جي هڪ فرينچ اخبار ”سوشلسٽ“ (*LeSccialistic*) ۾ ڇپيو. تڏهانڪر آمريڪا ۾ گهٽ ۾ گهٽ ٻه وڌيڪ انگريزي ترجما ٿيا آهن. انهن مان هڪ وري انگلنڊ ۾ ڇپيو آهي. انهن انگريزي ترجمن ۾ ٿوري گهڻي ردوبدل ٿيل آهي. پهريون روسي ترجمو، باڪونن (*Bakounine*) ڪيو. اهو هرزن (*Herzen*) جي جنيوا واري اشاعتي اداري ڪولوڪل (*Kolokol*) جي آفيس مان، ۱۸۸۲ع ۾ شايع ڪيو ويو. ۱۸۸۵ع ۾ ڪوپن هيگ مان نئون ڊئنش ڇاپو نڪتو. ساڳي

ٿي سال نئون فرينچ ترجمو پئرس جي ”سوشلسٽ“ اخبار ۾ شايع ٿيو، جنهن تان اسپيني ترجمو تيار ڪري، ميڊرڊ مان ١٨٨٦ع ۾ پڌرو ڪيو ويو. جرمن ترجمن جو ته ڳاڻاٽو ئي ڪونهي. اهي گهٽ ۾ گهٽ ٻارهن آهن. پڌرنامي جو هڪڙو آرميني ڇاپو، ڪجهه وقت اڳ قسطنطنيه مان شايع ٿيڻو هو، پر ٿي نه سگهيو. ڇو ته ڇپائيندڙ اهو مارڪس جي نالي سان ڇپرائڻ لاءِ تيار نه هيو ۽ ترجمو ڪندڙ وري ان کي پنهنجو تخليق ڪري ڄاڻائڻ نٿي گهريو. ٻڌو اٿم ته اهو ٻين ٻولين ۾ به ترجمو ٿيو آهي، پر اهي ترجما ڏٺا ڪين اٿم. اهڙيءَ ريت هن پڌرنامي جي تاريخ ۾ اسان کي هن دور جي پورهيت هلچل جي تاريخ جي جهلڪ ملي ٿي. هن وقت بنا شڪ شبهي جي هيءُ پڌرنامو سوشلسٽ سياسي ادب جي سڀ کان وڌيڪ پکڙيل ۽ عام ٿيل ۽ سڀ کان وڏي بين الاقوامي تخليق آهي. اهو سائبيريا کان وٺي ڪئليفورنيا تائين سڄي دنيا جي ڪروڙين پورهيتن جو ميڙيل ۽ تسليم ڪيل پروگرام آهي.

ان هوندي به، جڏهن اهو پڌرنامو لکيو سون، تڏهن اسان ان کي ”سوشلسٽ پڌرنامو“ ڪوٺي نٿي سگهياسين.

١٨٤٧ع ڌاري اهڙن ماڻهن کي سوشلسٽ سڏبو

هو جيڪي سوشلزم بابت خيالي ۽ هوائي ڳالهيون سوچيندا هئا ۽ خيالي پلاءُ پچائيندا هئا: جهڙوڪ: انگليند ۾ اووين (*Owen*) جا پوئلڳ ۽ فرانس ۾ فوريئر (*Fourier*) جا پوئلڳ اهي ٻئي ٽولا گهڻي وڃي فرقن جي درجي تي پهتا هيا؛ پيو سوشلسٽ انهن قسمين قسمين سماجي ٽوٽڪاين ۽ نيم حڪيمن کي مڃيو هو، جيڪي اها هام هڻندا هئا ته فلاڻن ٽوٽڪن سان اسين سرمايي (*Capital*) ۽ نفعي (*Profit*) کي هٿ لائڻ کان سواءِ، سماج جا سڀ درد دور ڪري ڇڏينداسين. انهن ٻنهي قسمن جا ماڻهو پورهيتن جي هلچل کان ٻري هيا ۽ گهڻو تڻو پڙهيل طبقن ڏي مدد لاءِ پئي واجهايائون. ان ڪري پورهيتن جو اهو حصو جيڪو سمجهي ويو هو ته رڳو سياسي قسم جي انقلاب مان ڪجهه ڪونه ورندو ۽ جنهن اعلان ڪيو هو ته سڄي سماجي نظام کي مڪمل طرح بدلائڻ ضروري آهي، سو پاڻ کي ڪميونسٽ چوائڻ لڳو. سندن ڪميونسٽ نظريو اڻ گهڙيل، کهرو ۽ جذباتي قسم جو نظريو هيو. تنهن هوندي به اهو حقيقت کي ويجهو هيو ۽ پورهيت طبقي ۾ ايترو مقبول ۽ زور وارو هيو جو فرانس ۾ ڪئبيت (*Cabet*) ۽ جرمني ۾ ويٽلنگ (*Weitling*) جو خيالي ڪميونزم (*Utopian Communism*) پيدا ڪيائين. ان ڪري چئي سگهجي

تو تہ ۱۸۴۷ع ڌاري سوشلزم وچين طبقي جي هلچل هئي ۽ ڪميونزم پورهيتن جي هلچل. گهٽ ۾ گهٽ يورپ ۾ سوشلزم هڪ "باعزت" فلسفو هيو ۽ ڪميونزم ان جي بلڪل ابتڙ. جيئن تہ اسان جو تڏهن کان ئي اهو عقيدو آهي تہ "پورهيتن جو ڇوٽڪارو خود پورهيت طبقي جي هٿان ئي ٿي سگهي ٿو. ان ڪري ان ۾ ڪنهن شڪ يا مونجهاري جي گنجائش نہ رهي تہ انهن ٻنهي نالن مان اسان پنهنجي لاءِ ڪهڙو نالو چونڊيون (يعني ڪميونزم). اسان ڪي هيل تائين ڪڏهن بہ ان نالي مٽائڻ جو ڪو خيال-ئي نہ آيو آهي.

جيئن جو هي "پڌرنامو" اسان جي (مارڪس ۽ اينجلس) جي گڏيل تصنيف آهي، ان ڪري مان اهو ڄاڻائڻ ضروري ٿو سمجهان تہ ان جو بنيادي اصول، جيڪو سڄي پڌرنامي جو گهر يا تت آهي، سو مارڪس جو ئي تخليق ڪيل آهي. اهو اصول هي آهي.

هر تاريخي دور جي سياسي ۽ ذهني تاريخ جو دارو مدار ان دور جي هلندڙ اقتصادي پيداوار ۽ مٽا سٽا جي دستور، طريقي ۽ ان مان لازمي طرح پيدا ٿيل سماجي تنظيم تي هوندو آهي. انهن مان ئي ان دور

Gul Hayat Institute

جي سياسي ۽ ذهني تاريخ جي سمجهاڻي ملي ٿي. *

انهيءَ ڪري (جڏهن اوائلي قبائلي سماج، جنهن ۾ سڄي قبيلي جي گڏيل ملڪيت هوندي هئي، سو ختم ٿيو تڏهن کان وٺي) انسان ذات جي سموري تاريخ طبقاتي ويڙهه جي تاريخ ٿي رهي آهي. اها ويڙهه ڦريل (*Exploited*) ۽ ڦريندڙن (*Fxploiting*) حاڪم ۽ محڪوم طبقن جي وچ ۾ هميشه هلندي

---

* مطلب ته هر سماجي تنظيم لازمي طرح ڪنهن نه ڪنهن خاص اقتصادي پيداوار ۽ مٽا سٽا جي دستور ۽ ڍنگ مان پيدا ٿئي ٿي. ڌار ڌار تاريخي دورن ۾ اقتصادي پيداوار ۽ مٽا سٽا جا ڌار ڌار طريقا ۽ نمونا رائج هوندا آهن. جنهن دور ۾ پيداوار ۽ مٽا سٽا جو جهڙو طريقو ۽ نمونو رائج هوندو، تنهن ۾ بي سڄي سماجي تنظيم به اوس اهڙي ئي هوندي. ان دور جي سياست ۽ ذهني سوچ به وري اهڙي ئي هوندي، جهڙو پيداوار ۽ مٽا سٽا جو دستور ان دور ۾ رائج هوندو. جيڪڏهن ڪنهن دور جي سياسي ۽ ذهني تاريخ سمجهڻي هجي ته پهريائين ان دور جي اقتصادي پيداوار ۽ مٽا سٽا جي دستورن ۽ ڍنگن کي ۽ انهن مان پيدا ٿيل اقتصادي تنظيم کي سمجهڻ گهرجي نه ته اها سياسي ۽ ذهني تاريخ صحيح نموني سمجهه ۾ نه ايندي.

Gul Hayat Institute

رهي آهي: طبقيوار جنگين جي هيءَ تاريخ آهستي آهستي ڏاڪي بہ ڏاڪي وڌي هاڻ اهڙي ڏاڪي تي پهتي آهي، جنهن پيڙهيل ۽ محڪوم طبقو يعني پورهيت طبقو پيڙيندڙ ۽ حاڪم طبقي يعني سرمائيدار طبقي کان تيستائين ڇوٽڪارو حاصل نہ ڪري سگهندو، جيستائين اهو طبقو سان گڏ ئي وقت ۽ هميشہ لاءِ، سڄي سماج کي هر نموني جي ڦر ماريت، ڦرلٽ (*Explitation*) ظلم، طبقاتي گهٽ-وڌائي ۽ طبقاتي ڪشمڪش کان آزاد نٿو ڪرائي. منهنجي نظر ۾ انهيءَ نظريي جو تاريخ ۾ اهو درجو آهي جيڪو ڊارون (*Darwin*) جي ارتقا جي نظرئي، علم حيات (*Biology*) ۾ حاصل ڪيو آهي. اسين انهيءَ نظريي ڏانهن ١٨٤٥ع کان اڳ درجي بدرجي وڌي رهيا هئاسين. مان اڳ پنهنجي ليکي ان نظريي کي ڪيترو ويجهو پهتو هوس، سو منهنجي ڪتاب ”انگلنڊ ۾ مزدور طبقي جي حالت“ مان ظاهر آهي. پر جڏهن مان مارڪس سان پيهر ١٨٤٥ع جي بهار ۾ بروسيلز ۾ گڏيس تہ هن اهو نظريو اڳ ئي تيار ڪري ڇڏيو هيو ۽ مون آڏو اهڙن ئي چٽن لفظن ۾ ۽ صاف نموني پيش ڪيائين. جيئن مان هت پيش ڪري رهيو آهيان.

١٨٧٢ع واري جرمن ڇاپي لاءِ اسان ٻنهي جيڪو گڏيل مهاڳ لکيو هيو، ان مان هيٺيون ٽڪرو هت

Gul Hayat Institute

پيش ڪريان ٿو:

”گذريل ٢٥ سالن ۾ حالتن ۾ ڪٿي ڪيترو به ڦيرو آيو هجي، پر هن پڌرنامي ۾ ڄاڻايل عام اصول، سڄي جا سڄا، اڄ به اونروئي صحيح آهن. جيترو اڳ هيا. ڪٿي ڪي سنهيون سنهيون ڳالهيون سڌاري سگهجن ٿيون. انهن اصولن کي عملي طرح استعمال ڪيئن ڪجي؟ تنهن جو مدار هر جاءِ تي ۽ هر دور ۾، اتان جي تاريخي حالتن تي هوندو. اها ڳالهه خود پڌرنامي ۾ ڄاڻايل آهي. ان ڪري ئي ان جي ٻئي ڀاڱي جي پڇاڙيءَ ۾ تجويز ڪيل ”انقلابي ڪاروايون“ تي خاص زور نه ڏنو ويو آهي. اهو ٽڪرو، گهڻين ڳالهين ۾، اڄ بدليل لفظن ۾ لکي سگهجي ها. ١٨٤٨ع کان پوءِ اچوڪي صنعت ۾ جيڪا اٿاهه ترقي ٿي آهي، ۽ ان سان گڏ پورهيتن جي تنظيم ۾ جيڪو سڌارو ۽ واڌارو ٿيو آهي. اول فيبروري واري انقلاب ۽ پوءِ ان کان به سرس ”پئرس ڪميون“ (*Paris Commune*) جنهن ۾ تاريخ ۾ پهريون ڀيرو پورهيتن ٻن مهينن لاءِ حڪومت جون واڳون پنهنجي وس رکيون. انهن انقلابن اسان کي جيڪو عملي تجربو ڏنو، انهن سيني واقعن ۽ راين جي مدنظر هي پروگرام ڪن ڳالهين ۾ پراڻو ٿي چڪو آهي. ”پئرس ڪميون“ هڪ ڳالهه خاص طرح ثابت ڪئي، اها هيءَ آهي:

"پورهيت طبقو ڪنهن حڪومت جي نهيل نڪيل چرخي تي قبضو ڪري، ان کي پنهنجي مقصد لاءِ ڪم تتو آڻي سگهي" (ان لاءِ ڏسو مارڪس جو ڪتاب "فرانس ۾ گهرو لڙائي Civil War in France جنهن ۾ هن نڪتي جي وڌيڪ وضاحت ڪيل آهي) تنهن کان سواءِ ظاهر آهي ته ان (پڌرنامي) ۾ سوشلسٽ سياسي ادب تي جيڪا تنقيد ڪيل آهي سا موجوده حالتن ۾ اڻپوري آهي. ڇو ته اها رڳو ۱۸۴۷ع تائين ڪيل آهي ۽ ان کان پوءِ جي پيدا ٿيل ادب بابت ڪجهه نه چيل آهي.

ڪميونسٽن جا ٻين مخالف پارٽين سان ناتا ڪهڙا آهن؟ تنهن بابت رايا به (باب ۴) جيتوڻيڪ اصولي طور اڃا برابر ۽ صحيح آهن، پر عمل جي لحاظ کان اهي به پراڻا ٿي ويا آهن، ڇاڪاڻ ته سياسي حالتون صفا ڦري ويون آهن. ٻيو ته جن سياسي تحريڪن جو پڌرنامي ۾ ذڪر ڪيو ويو آهي، تن جي گهڻي حصي کي تاريخ جي ترقيءَ ميساري ختم ڪري ڇڏيو آهي. پر هينئر، هي پڌرنامو هڪ تاريخي دستاويز ٿي چڪو آهي، جنهن ۾ ڪنهن به ڦير ڦار ڪرڻ جو اسان کي ڪوبه حق ناهي."

هي انگريزي ترجمو جناب سيميوئل مور* (Moore)

---

* جنهن تان هي سنڌي ترجمو تيار ڪيو ويو آهي.

Gul Hayat Institute

(*Samuel*) جو ڪيل آهي. جنهن مارڪس جي "سرمائي" (*Capital*) جو به ڪجھ حصو ترجمو ڪيو آهي. مون ۽ مارڪس گڏجي ان (ترجمي) جي نظر ثاني ڪئي آهي ۽ مون ان ۾ ڪن تاريخي اشارن جون سمجھاڻيون به ڏنيون آهن.

لنڊن
٣٠ جنوري ١٨٨٨ع

فريڊرڪ اينجلس.

Gul Hayat Institute

ڪميونسٽ پارٽيءَ جو
پڌرنامو

يورپ مٿان هڪ ڀوت پيو لامارا ڏئي. اهو آهي ڪميونزم جو ڀوت. پراڻي يورپ جي سڀني طاقتن جهڙوڪ: ميٽرنچ ۽ گيزو، * فرينچ باغي سڌارڪن (Radicals) ۽ جرمن پوليس جي جاسوسن، گڏ ٿي، ان ڀوت کي تڙي ڪڍڻ لاءِ پاڻ ۾ هڪ "مقدس معاهدو" ڪيو آهي.

آهي ڪا اهڙي مخالف پارٽي، جنهن کي سندس مخالف حڪمران پارٽيءَ ڪميونسٽ ڪري نه ننديو هجي؟ آهي ڪا اهڙي مخالف پارٽي جنهن پاڻ کان وڌيڪ اڳڀري مخالف پارٽيءَ تي توڙي پاڻ کان وڌيڪ مردار مخالف پارٽيءَ تي ڪميونزم جو ٺپو نه هنيو هجي؟

ان حقيقت مان ٻه نتيجا نڪرن ٿا:

(۱) يورپ جون سڀ طاقتون هينئر ئي ڪميونزم کي هڪ طاقت ڪري مڃين ٿيون.

---

* اهي ٻه مشهور سرمائيدار سياستدان هئا.

(٢) وقت آيو آهي جو ڪميونسٽ، کليو کلايو، سڄي دنيا آڏو، پنهنجا نظريا، پنهنجا مقصد ۽ پنهنجا لاڙا ظاهر ڪن، ۽ دشمن ڪميونزم جي باري ۾ جيڪي جنن ڀوتن وارا قصا بنائي مائهن کي ڊيڄارين پيا، تن جي مقابلي ۾ خود پنهنجي پارٽيءَ جو پڌرنامو شايع ڪن.

انهيءَ ڪري ڌارڌار قومن جي ڪميونسٽن لنڊن ۾ گڏ ٿي، هيٺيون پڌرنامو تيار ڪيو آهي، جو انگريزي، فرينچ، جرمن، اٽالين، فليش ۽ ڊئنش ٻولين ۾ شايع ڪيو ويندو.

Gul Hayat Institute

سرمائيدار (بورجوا) ۽ پورهيت (پرولتاري) *

Borgeois and Proletarains

هن وقت تائين جيڪي به سماج وجود ۾ آيا آهن تن جي تاريخ ● حقيقت ۾ ڌار ڌار طبقن جي وچ ۾ هليل طبقيوار ڪشمڪش ۽ ويڙهه جي تاريخ آهي. سمورا پيڙيندڙ (*Opperesser*) ۽ پيڙيل (*Opperessed*) طبقا هميشه هڪ ٻئي خلاف وڙهندا رهيا آهن. جهڙوڪ:

---

* بورجوا مان مراد آهي هن دور جا اهي سرمائيدار، جي سماجي پيداوار جي ذريعن جا مالڪ آهن ۽ مزوري ۾ ٻين مزور رکن ٿا. پرولتاري مزوري ۾ تي ڪم ڪندڙ مزورن جو اهو طبقو آهي جن کي پيدائش جو پنهنجو ڪوبه ذريعو ناهي ۽ جيئري رهڻ لاءِ پنهنجي محنت واري سگهه وڪڻڻ تي مجبور ٿين ٿا.

● تاريخ مان مراد آهي سموري لکيل تاريخ ۱۸۴۷ع تائين. سماج جي آڳاٽي تاريخ جو احوال يعني لکيل (هلندڙ)

Gul Hayat Institute

هڪڙي پاسي آزاد ماڻهو ته ٻي پاسي ٻانها، هڪڙي پاسي امير ته ٻي پاسي غريب، هڪڙي پاسي جاگيردار ته ٻي پاسي غلام هاري، هڪڙي پاسي استاد ڪاريگر ته ٻئي پاسي سندن ٻالڪا، سندن وچ ۾ ويڙهه لڳاتار هلندي رهي آهي، ڪڏهن ڳجهي ته ڪڏهن پڌري، ان

- تاريخ کان اڳ جي دور واري سماجي جوڙ جڪ بابت احوال اڃا اڻ ڄاتل هو، هاڪسٿاسن (Hoxthausen) ڊيکلريو ته روس ۾ زمين تي گڏيل مالڪي هوندي هئي ۽ مارر (Maurer) ان کي اهڙي سماجي بيڙهه ثابت ڪيو، جنهن تان تاريخ جا سمورا تيوٽانڪ (Teutonic) نسل آسريا، پوءِ هوريان هوريان "ڳوٺاڻيون جماعتون" (VillageCommunities) ٿيون، جي هندستان کان آئرلينڊ تائين، جتي ڪٿي آڳاٽيون سماجي ايڪايون ٿي پيون، مارگن (Morgan) ذاتين ۽ سندن قبيلي سان لاڳاپي بابت زبردست ڪتاب لکي، ان اوائلي ڪميونسٽ سماج جي اندروني مفصل تنظيم کي کولي پڌرو ڪيو، انهن اوائلي جماعتن جي خاتمي کان پوءِ سماج موجوده مختلف طبقن ۾ ورهائجي ويو، خاتمي جي ان عمل کي مون پنهنجي ڪتاب "ڪٽنب، ذاتي ملڪيت ۽ حڪومت جي شروعات"

TheOriginofthefamily,privatepropertyandthestate

۾ پڌرو ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي آهي، (فريڊرڪ اينجلس)

Gul Hayat Institute

ويڙهه جي ڪري هر دفعي يا ته ڪڏهن سماج ٻڌهي ٽٽ پئي وري نئين انقلابي نموني ٻيهر اڏيو آهي يا وري ڪڏهن مقابلو ڪندڙ ٻنهي وڙهي ناس ٿي ويندا آهن.

تاريخ جي اوائلي دور ۾ اسان کي ذري گهٽ هر هنڌ، سماج منجهيل سنجهيل نموني ڌار ڌار درجن ۾ ورهايل نظر اچي ٿو. ان دور ۾ اسان کي سماجي رتبي جا اڪيچار هيٺانهان ۽ مٿانهان ڏاڪا نظر اچن ٿا. قديم روم ۾ اسان کي امير، ويڙهو سردار، مسڪين پورهيت ۽ ٻانها نظر اچن ٿا. وچين دور ۾ جاگيردار، وڏيرا، ڪاريگر، گهورڙيا، ٻالڪا، غلام ۽ راهڪ هاري ملن ٿا. انهن سڀني طبقن اندر هر هڪ ۾ گهڻو ڪري ٻيا هيٺانهان درجا ۽ ڏاڪا آهن.

هاڻوڪو سرمائيدار سماج، جو جاگيرداري ۽ وڏيرڪي (*Feudal*) سماج جي ڪنڊرن مان ڦٽي نڪتو آهي، سو به طبقيوار دشمنين کي ختم ڪري نه سگهيو آهي. ان فقط ايترو ڪيو آهي جو اڳين جي جاءِ تي نوان طبقا پيدا ڪيا اٿس، ڏرلت جون نيون حالتون پيدا ڪيون اٿس. جدوجهد جي پراڻن طريقن جي جاءِ تي نوان طريقا پيدا ڪيا اٿس. اسان جي دور يعني سرمائيداري دور جي هڪڙي خاصيت البت نرالي آهي. هن طبقاتي دشمنين کي وڌيڪ صاف ۽ سولو ڪري ڇڏيو آهي. سماج هوريان هوريان ٻن

وڏين مخالف ڌرين ۾، ٻن وڏن طبقن ۾ ورهائجي رهيو آهي. اهي مخالف ڌريون ۽ طبقا سنوان سدا هڪ ٻئي جي مخالفت ۾ ڪڙا ٿيا بيٺا آهن: اهي آهن، سرمائيدار ۽ پورهيت.

وچين دور جي غلام راهڪ هارين جي طبقي مان شروعاتي شهرن وارا پروانيدار شهري پيدا ٿيا ۽ انهن پروانيدار شهرين مان سرمائيدارن جو پهريون جزو اسريو. آمريڪا جي ليڇن ۽ "ڪئپ آف گڊ هوپ" واري رستي نڪرڻ ڪري اسرندڙ سرمائيدارن جي ڦهلاءَ لاءِ نئون ميدان تيار ٿيو. ولايتي مال جي کپت لاءِ اوير هندستان ۽ چين ۾ مارڪيٽن جي هٿ اچڻ، آمريڪا جي والارجڻ، ٻئڪن مان واپار ۽ سٽا سٽا جي وسيلن ۽ وڪري لاءِ تيار ٿيل مال ۾ عام واڌاري ٿيڻ، انهن سڀني گڏجي واپار، جهازراني ۽ صنعت کي اهڙو زور وڌرايو جو اڳ ڪو سوچي به نه سگهي ها. اهڙيءَ ريت جهرندڙ جاگيرداري سماج جي انقلابي جزن يعني اسرندڙ سرمائيدارن کي تمام تڪڙي واڌ ملي.

ڪارخانن جو جاگيرداري سرشتو، جنهن ۾ صنعتي پيداوار تي ڪاريگرن جي جماعت (*Guilds*) جي هٿ هٿي هوندي هئي، سو مال جي کپت جي نون مارڪيٽن جي وڌندڙ گهرن کي منهن ڏيڻ لاءِ ڪافي نه رهيو. ان ڪري ان جي جاءِ تي ڪارخانيداري

Gul Hayat Institute

(*Manufacturing*) سرشتو پيدا ٿيو. وچين طبقي جي
ڪارخاني وارن ۽ هنرَ استاد. ڪاريگرن (*GuildMasters*)
کي ڌڪي پاسيرو ڪري ڇڏيو.

ٻي طرف وري ڪاريگرن جي مختلف جماعتن پاڻ
۾ جيڪا ڌار ڌار ڪمن جي ورهاست ڪئي ٿي، تنهن
جي جاءِ وچين طبقي جي ڪارخانيدارن ورتي. جن هرهڪ
ڪارخاني اندر ڪم جي نئين ورڇ ڪري ڇڏي.

ان وچ ۾ مال جي کپت جا مارڪيٽ ۽ ڏيساور
وڌندا رهيا ۽ مال لاءِ گهُر به وڌندي رهي. هاڻ ته
خود ڪارخانا به ان کي منهن نه ٿي ڏيئي سگهيا.
ان ڪان پوءِ ٻاڦ (*Steam*) ۽ مشين، صنعتي پيداوار
۾ انقلاب آڻي ڇڏيا. ڪارخانن جي جاءِ هاٿوڪين وڏين
۽ گهڻين صنعتن ورتي ۽ وچين طبقي جي ڪارخانيدارن
جي گادي وري صنعتي ڪروڙ پتين ۽ صنعتي فوج جي
مهندارن يعني اڄ جي سرمائيدارن والاري.
Gul Hayat Institute

اهڙيءَ صنعت عالمي منڊيءَ (*World Market*)
کي جنم ڏنو، يعني سڄي دنيا کپت جي مارڪيٽ بنجي
ويئي. ان لاءِ آمريڪا جي ڳولها پهريون پيرو رستو
صاف ڪيو. سڄي جهان جيڏي مارڪيٽ واپار،
جهازراني ۽ خشڪي جي آمدورفت جي وسيلن ۾ به
زبردست واڌارو آندو آهي. انهن واڌارن وري موٽ ۾
صنعت ۾ به زبردست واڌارو آندو. جيئن جيئن واپار،

جهازرانيءَ ۽ ريلوائيءَ ۾ واڌارو آيو آهي، تيئن تيئن سرمائيدارن به اوتري ترقي ڪئي. هنن سرمايو(**Capital**) وڌايو ۽ وچولي زماني کان اسان جي زماني کي جيڪي طبقا ورثي ۾ مليا هئا، تن کي ڏڪي پوئتي هٽائي ڇڏيائون.

انهيءَ مان اسين ڏسي سگهون ٿا ته ڪيئن نه خود هاڻوڪو سرمائيدار طبقو ترقيءَ جي هڪ لمبي سلسلي جو ۽ پيداوار ۽ مٽا سٽا جي طريقن ۾ لڳاتار انقلابن جو پيدا ڪيل آهي.

سرمائيدار طبقي جيئن جيئن ترقي ڪئي، تيئن تيئن هو سياسي ميدان ۾ به اڳتي وڌيو. جاگيرداري سماج ۾ هو هڪ پيڙيل طبقو هيو. وچين دور جي آسرانڌڙ شهر يعني (*Commune*) * ۾ سرمائيدار هٿيار بند ۽ خودمختيار جماعت هئا؛ ڪٿي هو ”آزاد شهري رعيتي

---

* ڪميون فرانس ۾ انهن نون ايرانڌڙ شهرن کي تنهن وقت ڪوٺيو ويندو هيو، جڏهن هنن اڃا جاگيرداري نوابن سان سياسي حق حاصل ڪرڻ لاءِ جنگ جوٽي ”ٽين رياست“ (*Third State*) ڌاري مڪاني خود۔ حڪومت قائم نه ڪئي هئي. اٽلي ۽ فرانس ۾ جاگيردارن کان مڪاني خود حڪومت جي حق ماڻڻ بعد شهري جماعتن کي اهو نالو ڏنو ويو.

Gul Hayat Institute

راڄ" هئا (جيئن اٽلي ۽ جرمنيءَ ۾). ته ڪٿي هو بادشاهه جي ڏل پرينڊڙ ٽيون طبقو (*Third State*) هئا (جيئن فرانس ۾). ان بعد جڏهن ڪارخانيداريءَ باقائدي زور ورتو، تڏهن هو ڪٿي ڪنهن اڌ جاگيردار بادشاهه يا ڪٿي وري ڪنهن آپشاهه بادشاهه جا حامي ۽ پشت پناهه بنجي جاگيردارن ۽ اميرن جي مخالفت ڪندا هئا. حقيقت ۾ ان زماني ۾ جيڪي به وڏيون بادشاهيون قائم ٿيون، تن جا پيڙهه جا پٿر سرمائيدار ٿي هئا. آخرڪار، اڄوڪي صنعت ۽ سڄي جهان جي مارڪيٽ قائم ٿيڻ کان پوءِ، سرمائيدار طبقو، اڄوڪي چونڊيل حڪومت جو اڪيلو مالڪ بنجي ويو.

اڄوڪي حڪومت جي وزارت حقيقت ۾ رڳو سموري سرمائيدار طبقي جو عام ڪاروبار سنڀاليندڙ ۽ هلائيندڙ ڪميٽي آهي، پيو ڪجهه به ناهي.

۾ سرمائيدار طبقي، تاريخي خيال کان، هڪ تمام انقلابي پارٽ ۽ ڪردار ادا ڪيو آهي.

سرمائيدار طبقو جتي به طاقت ۾ آيو آهي، اتي ان جاگيردار،قبائلي ۽ راڄوٽي لاڳاپن کي ختم ڪري ڇڏيو آهي. هن بي رحميءَ سان انهن رنگين جاگيرداري، ۽ وڏيرڪن سماجي ٻنڌڻن کي پرزا پرزا ڪري ڇڏيو آهي، جن سان عام ماڻهو پنهنجي "قدرتي وڏن" سان ٻڌا پيا هوندا هئا. ان ماڻهوءَ ماڻهوءَ جي وچ ۾

Gul Hayat Institute

سواءِ اُگھاڙي جُوڻ ۽ لالچ، بي رحمي ۽ "روڪڙي ڏيتي ليتي" جي ٻيو ڪوبہ لاڳاپو ڪونہ ڇڏيو آهي. اڳي ماڻهو جنهن مذهبي جوش، جذبي، سورهيائي جا شوقين ۽ ڪوڪاين همدردين جي جذبن پٺيان چريا هوندا هئا، انهن ڳالهين کي سرمائيدارن هٿي پنهنجي لالچ جي برف جهڙي ٿڌيل پاڻيءَ ۾ غرق ڪري ڇڏيو آهي.

هنن ذاتي قابليت کي هٿي بازار ۾ وٺڻ ۽ وڪڻڻ جهڙو مال بنائي ڇڏيو آهي. ڳڻتين اڻ ڳڻ ۽ مڃيل سچيل آزادين جي جاءِ تي هنن هڪڙي اڪيلي ناحقي آزادي ڪڙي ڪئي آهي. يعني آزاد واپار جي آزادي. مطلب تہ هيستائين جيڪا ڦرلٽ مذهبي ۽ سياسي وهم ۽ خوش فهمين جي پردي ۾ ٿيندي هئي، تنهن جي جاءِ تي هنن سڌي سنئين ۽ کلي کلائي بي حيا ۽ حيواني ڦرلٽ قائم ڪئي آهي.

هن ڪان اڳ ڪيترين ڪرتين ۽ ڌنڌن وارن ماڻهن کي ماڻهو عزت جي نظر سان ڏسندا هئا، سندن ادب ڪندا هئا، ڪانئن ڊڄندا هئا، پر سرمائيداري سندن اها عزت واري پڳ لاهي ڦٽي ڪري ڇڏي آهي. هن ڊاڪٽرن، وڪيلن، پادرين، شاعرن، سائنسدانن کي پنهنجو مزوريءَ تي ڪم ڪندڙ پورهيت(**_Wage Labour_**) بنائي ڇڏيو آهي.

سرمائيداريءَ گهر جي عيال ۽ ڪٽنب تان جذبات جو پردو لاهي ڇڏيو آهي ۽ رت جي مائٽيءَ کي هٿي

رکيو پئسي جي ماڻھي بڻائي ڇڏيو اٿس.

تاريخ جي وچين دور ۾ مڙسيءَ جو وحشي ڏيک ڏنو ويندو هو. مردار خيالن جا ماڻھو ان ڳالھ جي سهاري مان ڏاپندا ٿي ڏکين آهن پر سرمائيداري .ابت ڪري ڏيکاريو تہ اهو زور مڙسيءَ جو ڏيک ان دور جي تصوير جو فقط هڪ پاسو هو. ان جو ٻيو لازمي پاسو هو ، نڪمائي ۽ سستي. سرمائيداري پھريون ڀيرو ثابت ڪري ڏيکاريو تہ ماڻھو جي محنت ڇا ڇا ڪري سگھي ٿي. ان اهڙا عجيب ڪارناما ڪري ڏيکاريا آهن، جن آڏو اڳوڻي زماني جا حيرت ۾ وجھندڙ ڪارناما جھڙوڪ : مصر جا مخروطي منارا (اهرام: *Pyramid*) ، رومي واهہ گوٿ قوم جون ٿاهيل (*Go'hic*) ديوليون ڪجھہ بہ نہ آهن. ان اڳين ڪاهون ۽ چڙهاين ڪيون آهن، جن آڏو قومن جون آڳاٽيون صليبي جنگيون (*Crusad* s) جي ڪجھہ بہ نہ هيون.

سرمائيدار طبقي کي هر وقت پيداوار جي اوزارن ۾ انقلاب آڻڻو ۽ انھن کي بدلائيندو رهڻو پوي ٿو. اوزارن ۾ انقلاب آڻي هو پيداوار جي ناتن ۾ بہ انقلاب آڻيندو رهي ٿو. انھن سان گڏ وري پين سمورن سماجي ناتن ۾ لڳاتار انقلاب آڻڻو پويس ٿو. انهن انقلابي ڦيرين گھيرين کان سواء هو جيئرو رهي ئي نٿو سگھي.

ان جي ابتڙ، آڳاٽن صنعتي طبقن جي جيئري رهڻ لاءِ سڀ کان پھرين ضرورت اها هئي تہ هو پيداوار جي پراڻن طريقن کي جيئن جو تيئن بنا ڦير ڦار جي

قائم رکن، پيداوار ۾ لاڳيتو انقلاب آڻيندو رهڻ سڄي سماجي حالتن ۾ لڳاتار هنگاما کڙا ڪندو رهڻ، اهي آهن، اهي ڳالهيون جن جي ڪري سرمائيداري دور تاريخ جي اڳين سمورن دورن کان يگانو ۽ نرالو آهي. اڳوڻا سڀ پختا ڪٽل ناتا، سڀ جمي برف ٿيل لاڳاپا پنهنجن پراڻن ۽ مان جوڳن تعصبن ۽ وهمن جي لشڪر سميت ڀاڄي ويا آهن. نوان ناتا اڃا نهي جڙي راس ٿي مس ٿين ٿا ته مدي خارج ٿيو وڃن ٿا. نهريون ۽ نوس ڳالهيون رڃي، ٻاڦ ٿي، غائب ٿيو وڃن. جيڪي به مقدس آهي سو ناپاڪ ٿيو وڃي. تان جو ماڻهو آخر مجبور ٿي وهمن ۽ خوابن جي دنيا مان نڪري پنهنجي زندگيءَ جي حقيقتن ۽ انساني ناتن کي سالم هوش حواس سان منهن ڏيڻ لڳي ٿو.

سرمائيدار کي پنهنجي پيداوار جي وڪري لاءِ هر وقت نون نون مارڪيٽن جي ڳولا ڪرڻي پوي ٿي. اها ڳولا کيس ساري ڌرتيءَ تي رلائي ۽ ڊوڙائي ٿي.

هن کي هر هنڌ آستانو ٻڌائڻو آهي. هر هنڌ ڪپ کوڙڻو آهي. هر هنڌ لاڳاپا رکڻا آهن.

سرمائيداري سڄي دنيا جي مارڪيٽ کي قري ٿي. انهيءَ جي وسيلي هن (*Production and Consumption*) هر ملڪ ۾ مال جي اپت ۽ کپت کي عالمي رنگ ڏنو آهي.

اڳي صنعت هر هنڌ قومي بنياد تي بيٺل هئي.

سرمائيداري صنعت جي پيرن هيٺان اهو قومي تڏو ڪيري ورتو آهي ۽ رجعت پرستن کي ڪاوڙائي وڌو اٿس. سڀ پراڻيون قائم ٿيل قومي صنعتون يا ته تباهه ٿي ويون آهن يا روز بروز تباه ٿي رهيون آهن. انهن جو تڏو نيون صنعتون پٽي رهيون آهن. انهن نين صنعتن قائم ڪرڻ کان سواءِ ڪابه سڌريل قوم جيئري رهي نٿي سگهي. اهي صنعتون پنهنجي ملڪ جي ڪچي مال بجاءِ ڏورانهين ڏيساورن جو ڪچو مال واپرائين ٿيون. سندن اپت جي کپت نه رڳو پنهنجي ملڪ ۾ ٿئي ٿي، پر دنيا جي هر حصي ۾ ٿئي ٿي. اڳي جن پراڻين گهرجن جي پورائي ملڪي پيداوار مان ٿي ويندي هئي، تن جي جاءِ تي نيون گهرجون پيدا ٿي رهيون آهن. انهن جي پورائي ڏورانهن ملڪن ۽ علائقن ۾ پيدا ٿيل مال مان ٿئي ٿي. سرمائيداريءَ دور کان اڳي دنيا جا ملڪ ۽ قومون سڄي دنيا کان پاسيرا، پنهنجيءَ ۾ پورا ۽ پنهنجي حال تي مست هوندا هئا. هاڻ اها ڳالهه ڪانهي. هاڻ هر ڏس ۾ ڏي وٺ ٿي رهي آهي. سڄي دنيا جون قومون هڪٻئي جون محتاج ٿي پيون آهن. اها حالت مادي (*Material*) پيداوار ۾ به آهي ته ذهني (*Intellectual*) پيداوار ۾ به آهي. ڌار ڌار قومن جيڪي ذهني جوڙون ۽ جنسار ڪيا آهن، سي سڀني قومن جي گڏيل ملڪيت ٿي پيون آهن. هاڻ قومن لاءِ فقط پنهنجي ڳالهه جو عاشق ٿيڻ ۽ تنگ نظري ڪرڻ روزبروز

Gul Hayat Institute

وڌيڪ ناممڪن ٿيندو وڃي. اڪيچار قومي ۽ مڪاني ادبن مان گڏيل يڪو ۽ عالمگير ادب پيدا ٿي رهيو آهي.

سرمائيدار پيداوار جي اوزارن ۾ تمام تڪڙي واڌ آئي، آمدورفت جا بيحد آسان طريقا پيدا ڪري، سيني قومن، ويندي انتهائي جهنگلي قومن کي به تهذيب جي دائري ۾ آئي رهيا آهن. سندس جنسن جو سستو اگهه اهو توبخانو آهي، جيڪو ڌار ڌار ملڪن جي وچ ۾ جيڪي به شاهي ديواريون کڙيون ڪيل آهن، تن کي اڏائي ٿو ڇڏي. اهو وحشي ۽ جهنگلي قومن جي دل ۾ ڌارين لاءِ جيڪا نفرت آهي، تنهن کي به جهڪائي آڻ مڃارائي ٿو ڇڏي. سرمائيدار سيني قومن کي مجبور ٿا ڪن ته پنهنجي بقاءَ لاءِ پيداوار جا سرمائيدار طريقا اختيار ڪن. هو سيني قومن کي مجبور ٿا ڪن ته سندن نام نهاد ”تهذيب“ اختيار ڪن. يعني خود سرمائيدار ٿين. مطلب ته سرمائيداري سموري دنيا کي پنهن جي مهاندي جهڙو ناهي ٿي.

Gul Hayat Institute

سرمائيدارن ٻهراڙيءَ کي شهرن جو زيردست بنايو آهي. هنن اٿاهه شهر اڏيا آهن. ٻهراڙي جي ڀيٽ ۾ شهري آبادي وڌائي آهي ۽ اهڙيءَ ريت آباديءَ جي چڱي چوکي حصي کي ٻهراڙين جي ڇسي زندگيءَ کان ڇوٽڪارو ڏياريو آهي. هنن جهڙي ريت ٻهراڙين کي شهرن جو محتاج بنايو آهي، اهڙيءَ ريت هنن اڻ سڌريل ۽ پٺتي پيل ملڪن کي وري سڌريل ملڪن جي تابع

بنايو آهي. هنن هارين جي ملڪن کي سرمائيدارن جي ملڪن جو زيردست ڪيو آهي ۽ دنيا جي اوير ڪي اولهه جو زيردست بنايو آهي.

اڳي - جي دنيا جي انساني آبادي، پيداوار جا وسيلا ۽ ملڪيت پري پري ٽڙيا پکڙيا پيا هئا. سرمائيداري انهن جي اها ٽڙيل پکڙيل ۽ دوريءَ جي حالت ختم ڪري رهي آهي. هن عام انساني آبادي کي ڪلو ڪيو آهي. هن پيداوار جي وسيلن کي هڪ هنڌ گڏ ڪيو آهي ۽ ملڪيت ٿورڙن ماڻهن جي هٿن ۾ ڪٺي ڪئي آهي. ان جو لازمي نتيجو اهو نڪتو جو سياسي طاقت به هڪڙي هنڌ ڪٺي ٿي ويئي. آهي صوبا ۽ پرڳڻا جيڪي يا ته آزاد هئا يا وري نالي ماتر پاڻ ۾ گڏ هئا، جن جا مفاد الڳ، سرڪاريون الڳ، قانون الڳ ۽ ڍلن جا سرشتا الڳ هئا، سي گڏجي سڌجي يڪي هڪڙي قوم بنجي پيا. هاڻ ان قوم جي سرڪار هڪڙي، قانون هڪڙو، قومي طبقاتي مفاد هڪڙو، سرحد هڪڙي ۽ محصولي سرشتو هڪڙو بنجي ويو آهي.

آڪاٽن سمورن انساني نسلن جيڪي پيداواري قوتون پيدا ڪيون، سرمائيداريءَ پنهن جي هڪ سؤ سالن جي ٿوري ايامڪاريءَ ۾ انهن کان ڪئين ڀيرا وڌيڪ اتاهه ۽ زبردست پيداواري قوتون پيدا ڪيون آهن.

(سرمائيداري دور ۾) فطرت جون قوتون ماڻهوءَ جون زبردست ٿيون آهن. مشينري پيدا ٿي آهي. علم

Gul Hayat Institute

ڪيميا ڪي صنعت ۽ زراعت لاءِ ڪتب آندو ويو آهي. آگبوٽ، ريلوايون، ٽيليگراف ايجاد ٿيا آهن. سڄن سارن ڪندن کي صاف ڪري آباديءَ لاءِ تيار ڪيو ويو آهي. درياهن مان واهه ڪڍيا ويا آهن. ڄڻ ڪنهن جادوءَ جي زور سان ڌرتيءَ جي پيٽ کي چيري وڏيون انساني آباديون پيدا ڪيون ويون آهن. اڳ ڪهڙي صديءَ جي خواب خيال ۾ به اها ڳالهه هئي ته سماجي پورهيي جي هنج ۾ اهڙيون زبردست پيداواري قوتون ستل هيون؟

انهيءَ مان اسين ڏسون ٿا ته پيداوار ۽ مٽا سٽا جي جن وسيلن تي سرمائيدار طبقي باڻ کي اڏيو هو، اهي وڏيرڪي ۽ جاگيرداري سماج ۾ جڙيا تپيا هئا. پيداوار ۽ مٽا سٽا جا اهي وسيلا وڌندي ويجهندي نيٺ ڪهڙي اهڙي ڏاڪي تي اچي پهتا، جتي ملڪيت جا وڏيرڪا ۽ جاگيرداري ناتا وڌيل ويجهيل پيداواري قوتن سان وڌيڪ وقت ٺهڪي نٿي سگهيا. جن حالتن ۾ وڏيرڪو ۽ جاگيرداري سماج اقتصادي پيداوار ۽ مٽا سٽا ڪندو هو، سي حالتون ٺوڙي زراعت ۽ ڪارخانن جو وڏيرڪو جاگيرداري نظام نئين پيداواري قوتن سان ٽڪر کائڻ لڳو. وڏيرڪي جاگيرداري نظام جو ماحول ۽ سندس حالتون وڏيرڪي جاگيرداري دور ۾ وڌيل ويجهيل پيداواري قوتن لاءِ زنجيرون بڻجي پيئه انهن زنجيرن کي ٽٽ ڏيئي ڇنڻ لازمي ٿي

پيو. ڪين چني ٿوڙي ڇڏيو ويو. انهن جي جاء تي
ڪليل ڇٽا پيٽي ورتي. ان سان گڏ، ان سان نهڪندڙ
سماجي دستور پيدا ٿيا ۽ سرمائيدار طبقي اقتصادي ۽
سياسي غلبو حاصل ڪري ورتو.

اهڙي ئي قسم جي هلچل اسان جي اکين آڏو ايري
رهي آهي. هاڻوڪو سرمائيدار سماج ۽ سندس پيداوار،
مٽا سٽا، ملڪيت جا سرمائيدار لاڳاپا جن جن ڪنهن
چو منتر سان پيداوار ۽ مٽا سٽا جا هيڏا اجگر جيڏا
وسيلا پيدا ڪري ورتا آهن، تن جي حالت ان جادوگر
جيان آهي، جنهن ڪنهن اسم اعظم سان جن گهرائي
ورتا آهن، پر انهن کي پنهنجي وس ۾ رکي نٿو سگهي.
سرمائيدار طبقو فقط تڏهن قائم رهي سگهي ٿو ۽ راڄ
ڪري سگهي ٿو، جڏهن پيداوار ۽ مٽا سٽا جون
هاڻوڪيون سرمائيدار حالتون موجود هجن. صدين
ورهين کان صنعت ۽ واپار جي تاريخ حقيقت ۾ آهي
ئي پيداوار جي اڄوڪين سرمائيدار حالتن ۽ سرمائيدار
ملڪيتي لاڳاپن خلاف پيداوار جي هاڻوڪين قوتن جي
بغاوت جي تاريخ. ان باري ۾ رڳو واپاري گهوٽالن
(Crises) جو ذڪر ئي ڪافي ٿيندو. اهي گهوٽالا
ٿورو ٿورو عرصو رکي ورتي ايندا آهن ۽ ساري
سرمائيدار سماج جي هستيءَ کي نت نون جوکن ۽
امتحانن ۾ وجهي ڇڏيندا آهن. انهن گهوٽالن ۾ وقت
بوقت نه رڳو تيار پيداوار جو وڏو حصو زيان ٿي

Gul Hayat Institute

ويندو آهي، پر اڳين پيداواري قوتن جو به چڱو چوکو حصو هوريان هوريان ناس ٿيو وڃي. انهن گهوٽالن ۾ هڪڙي اهڙي وبا اچيو منهن ڪڍي، جنهن جي ڳالهه پڙهي اکيون زماني جا ماڻهو جيڪر ڏندين آڱريون ڏيئي ها. اها وبا هوندي آهي حد کان وڌيڪ پيداوار جي وبا. سماج اوچتو پاڻ کي ڏسندو آهي ته ٿوري وقت لاءِ ڏکجي وڃي، قديم ۽ پراڻي وحشانيت جي دور ۾ ڪريو آهيان. اها حالت ڏسي ماڻهو پائيندو ته ڪنهن ڏڪار يا عالمي جنگ جي تباهي سبب گذر جي وسيلن ملڻ جو رستو ڪاٽي ڇڏيو آهي. ڪارخانا ۽ واپار، جيڪي تباهه ٿي ويندا آهن. ڇو؟ ڇاڪاڻ ته تهذيب حد کان وڌي ويندي آهي گذر جا وسيلا حد کان گهڻا ٿي ويندا آهن. ڪارخانا ۽ واپار اجايا گهڻا ٿي پوندا آهن. سماج جي وس ۾ جيڪي پيداواري قوتن هونديون آهن، سي سرمائيدار طبقي جي ملڪيت ناهن لاءِ جيڪي سازگار حالتون گهربل آهن تن کي وڌائڻ، ويجهائڻ کان پڻ ڪيئي بيهنديون آهن. سرمائيدار ملڪيت وڌائڻ لاءِ جن حالتن جو هجڻ ضروري آهي، سي حالتون پيداواري قوتن جي پيرن ۾ ڄڻ زنجيرون ٿيو پون. گهوٽالي واري زماني ۾ پيداواري قوتون سرمائيدار ملڪيت لاءِ ڦٽندي وارين حالتن تي غالب پئجي وينديون آهن ۽ سنگهڻ زنجيرن کي ٽڪرا ٽڪرا ڪري سموري سرمائيدار سماج ۾

Gul Hayat Institute

انراتفري ڦهلائي، سرمائيدار ملڪيت کي خطري ۾ وجهي ڇڏيندبون آهن. سرمائيدار سماج جون حالتون تمام تنگ ۽ سوڙهيون آهن. انهن حالتن جي گهيري اندر جيڪا دولت پيدا ٿئي ٿي سا اينتري تہ گهڻي هوندي آهي جو اها تنگ ڪارب ۾ ماپجي نہ سگهندي آهي. سرمائيدار طبقو انهن گهوتالن کي ڪيئن منهن ڏيندو آهي؟ آهو هيئن ڪندو آهي جو هڪڙي پاسي پيداوار ڪندڙ قوتن مان گهڻ جيتريون قوتون هٿ وني ناس ڪري ڇڏيندو آهي. ٻئي پاسي پنهنجي مال جي کپت لاءِ نوان مارڪيٽ هٿ ڪندو آهي. ٽئين پاسي اڳوڻن مارڪيٽن مان اڳي کان وڌيڪ رتسست چوسيندو آهي. اهڙيءَ ريت هو اڳي کان وڌن ۽ وڌيڪ تباهہ ڪندڙ گهوتالن لاءِ رستو صاف ڪندو آهي ۽ انهن گهوتالن کي جن وسيلن سان منهن ڏيئي سگهجي ٿو، تن وسيلن کي گهٽائيندو آهي.

جن هٿيارن سان سرمائيدار طبقي وڏيرا شاهيءَ ۽ جاگيرداريءَ کي واڍوڙي ڪيرايو هو، آهي سا ڳيا هٿيار خود سرمائيدار طبقي کي سامهون ٿيندا آهن.

سرمائيدار طبقو نہ رڳو آهي هٿيار گهڙي ٿو، جن سان سندس موت اچڻو آهي، پر آهي ماڻهو بہ خلقي ٿو جيڪي انهن هٿيارن سان مٿس حملو ڪندا، يعني اڄوڪو پورهيت طبقو يا پرولتاري.

سرمائيدار طبقو يا سرمايو جيترو وڌن تا

Gul Hayat Institute

اوترونئي اڃوڪو پورهيت طبقو وڏي تو. اڃوڪو پورهيت طبقو آهو طبقو آهي جنهن جا ماڻهو فقط اوترو وقت جيئندا آهن، جيترو وقت کين پورهيو هٿ چڙهي سگهندو آهي. کين پورهيو فقط اوترو وقت هٿ چڙهي سگهندو آهي، جيترو وقت سندن پورهيو سرمائي کي وڌائي سگهندو آهي. اهي پورهيت واپار جي ٻين شين وانگر بازار ۾ وڪڻ ۽ وڪڻ جي شيءِ آهن. هو پاڻ کي ذرو ذرو ڪري وڪڻن ٿا. هو هردم بازار جي اٿل پٿل جي لاهين ۽ چاڙهين ۽ چمايتين جو شڪار آهن.

مشينريءَ جي تمام گهڻي استعمال ڪري ۽ پورهيي جي ورڇ سبب اڃوڪن پورهيتن جي ڪم ۾ ذاتي هنر ۽ قابليت جو ڪم ڪونهي. تنهن ڪري پورهيتن کي ان مان ڪوبه مزو نٿو اچي. هو مشين جو هڪڙو پرزو بنجيو پوي ۽ کانئس تمام سادا، خسيس ۽ معمولي ڪم ورتا وڃن ٿا. تنهن ڪري هڪڙي پورهيت جي پيداوار جو خرچ سندس کاڌي پيتي ۽ ٻارن پيدا ڪرڻ جي خرچ جيترو مس آهي. هر بازار جي شيءِ جي قيمت ۽ پورهيي جي قيمت اوتري هوندي آهي، جيترو ان تي آيل خرچ. تنهن ڪري جيئن جيئن پورهيو وڃي اڻ وڻندڙ ٿيندو، تيئن تيئن مزوري وڃي گهٽبي. اچان به هيئن چئجي ته جيئن جيئن مشينريءَ جو استعمال ۽ پورهيي جي ورڇ وڃن وڌندا، تيئن پورهيي جو

ٻار وچي وڃندو. يا ته پورهيي جو وقت وڌايو ويندو آهي يا ساڳئي وقت ۾ وڌيڪ ڪم ورتو ويندو آهي، يا مشينري جي رفتار وڌيڪ تيز ڪئي ويندي آهي. اڄوڪي صنعت اڳوڻي استاد ڪاريگر جي ننڍڙي ڪارخاني کي بدلائي صنعتي سرمائيدار جو وڏو ڪارخانو بنائي وڌو آهي. ڪارخاني ۾ مزورن جا هجوم گهاٽ ٽيل هوندا آهن. انهن کي فوجي سپاهين وانگر منظم ڪيو ويندو آهي. هو جيئن ته صنعتي فوج جا چوٽا سپاهي هوندا آهن، ڪين آفيسرن ۽ نائڪن جي ڪمان هيٺ رکيو ويندو آهي. هو نه رڳو سرمائيدار طبقي ۽ سرمائيدار سرڪار جا غلام هوندا آهن پر ساڳئي وقت مشين ۽ جماندار (جمعدار) ۽ خاص ڪري ڪارخانيدار هر پل ۽ هر گهڙي ڪين غلام بنايو ويٺا هوندا آهن. انهن غلام بنائيندڙن جي ڊڪٽيٽرشپ جيئن جيئن کلم کلا اعلان ڪندي آهي ته "اسان جو مقصد نفعو ڪمائڻ آهي" تيئن تيئن پورهيت جي غلامي وڌيڪ خسيس قسم جي، وڌيڪ نفرت جهڙي ۽ وڌيڪ ڏکوئيندڙ ٿيندي ويندي آهي.

هٿ جي پورهيي ۾ جيئن جيئن قابليت ۽ جاکوڙ جي گهرج گهٽ ٿيندي ويندي آهي، يعني جيئن جيئن اڄوڪي صنعت وڌندي ويندي آهي، تيئن تيئن مردن جي پورهيي جي جاء عورتن جو پورهيو وٺندو ويندو، آهي. عمر جو فرق ۽ مرد زال جو تفاوت پورهيت

طبقي لاءِ پوءِ ڪابہ سماجي اهميت ڪانہ رکندو آهي، سڀ پورهيت پورهيي جا اوزار ٿي ويندا آهن. ڪي سستا تہ ڪي مهانگا.

پورهيت ڪي ڪارخاني وارو نپوڙيو اچا مس بس ڪري ۽ پورهيت مزوريون وانگر دنگ مس ڪري تہ سرمائيدار طبقي جا پيا ٿشڪر ٿيس چڙهيو وڃن. جهڙوڪ: جاءِ جي مسواڙ وٺڻ وارا، دڪاندار، وياج خور وغيره.

وچين طبقي جي هيٺين خاني وارا ماڻهو جهڙوڪ: ننڍا واپاري، دڪاندار، پوڙها ٿي ويل ننڍڙا واپاري، ڪاريگر، آبادگار بہ آهستي آهستي ڪريو وڃيو پورهيت طبقي ۾ گڏجن. ان جو هڪڙو سبب اهو هوندو آهي تہ جنهن پيماني تي اچوڪيون صنعتون ۽ ڪارخانا هلن ٿا، ان پيماني جي ڪاروبار لاءِ هنن جي ٿورڙي موڙي پوري نہ پوندي آهي. يا وري پيداوار جي اچوڪن نون نمونن ڪري سندن خاص هنر ۽ قابليت بيڪار ۽ اجايا ٿي پوندا آهن. انهن سببن جي ڪري اچوڪو پورهيت طبقو ملڪ جي آباديءَ جي سمورن طبقن مان ڀرتي ٿيندو آهي.

پورهيت طبقو واڌاري جي ڪيترين منزلن مان لنگهندو آهي. جڏهن اهو ٻالپڻ ۾ هوندو آهي، تڏهن کان وٺي سندس سرمائيدار طبقي سان جدوجهد ۽ زور آزمائي شروع ٿي ويندي آهي. پهريائين پهريائين هرڪو

مزور پنهنجي ليکي اڪيلي سر مقابلو ڪندو آهي. پوءِ هڪڙي ڪارخاني جا سڀ مزور گڏجي مقابلو ڪندا آهن. تنهن کان پوءِ هڪڙي هنڌ يا بستيءَ ۾ سڀيئي ڪم ڪندڙ مزور گڏجي ان سرمائيدار سان مقابلو ڪندا آهن؛ جيڪو سڌيءَ طرح کين پيڙهي ۽ ڦري لٽي ٿو. هو آهي حملا سرمائيدار پيداوار جي حالتن تي نه، پر پيداوار جي اوزارن تي ڪندا آهن. هو ٻاهران آندل اُهي شيون ناس ڪندا آهن جي سندن پورهي سان مقابلو ڪنديون آهن. هو مشينريءَ جا پرزا ڀوڙيندا آهن. ڪارخانن کي باهيون ڏيندا آهن. هو چاهيندا آهن ته اڳوڻي دؤر ۾ مزور جو جيڪو مرتبو هو سو زبردستيءَ وري قائم ڪريون.

هن ڏاڪي تي مزور سڄي ملڪ ۾ ٽڙيل پکڙيل هجوم وانگر هوندا آهن. کين پنهن جي ڳالهه چڱيءَ طرح ڪرڻ نه ايندي آهي. سندن پاڻ ۾ چٽا پيٽي هوندي آهي. تنهن ڪري هو ٽڪر ٽڪر ٿيل هوندا آهن. جي ڪٿي هو گڏجي سڌجي پڪا ٽولا تيار ڪندا آهن ته ان جو سبب به اهو نه هوندو آهي ته ڪو هو ڪوشش ڪري پاڻ ۾ ٻڌي ٿا ڪن. ان جو ڪارڻ اهو هوندو آهي جو سرمائيدار پنهنجا سياسي مطلب حاصل ڪرڻ لاءِ سڄي پورهيت طبقي کي حرڪت ۾ آڻڻ لاءِ مجبور ٿيندو آهي ۽ ان وقت تائين هو ائين ڪري سگهندو آهي. تنهنڪري

مزور ان منزل تي پنهنجي دشمن سان نه وڙهندا آهن. پر پنهن جي دشمن جي دشمنن سان، يعني آپيشاهي کنڊر بادشاهن، زميندارن، جاگيردارن، غير جانبدار دولتمندن ۽ چوٽي وچين طبقي وارن سان وڙهندا آهن. اهڙيءَ ريت سموري تاريخي تحريڪ سرمائيدارن جي مٺ ۾ اچي ويندي آهي. ان وقت تائين جيڪا فتح حاصل ڪئي ويندي آهي سا سرمائيدارن جي فتح هوندي آهي. پر جڏهن ڪارخانا وڌندا آهن تڏهن نه رڳو پورهيتن جو تعداد وڌي ويندو آهي پر هو وڏي تعداد ۾ هڪ هنڌ ڪٺا ٿي ويندا آهن. پورهيت طبقو وڌندو آهي ۽ کيس پنهنجي طاقت جو وڌيڪ احساس ٿيندو آهي. جيئن جيئن مشينري پورهيي جا سمورا فرق ميساريندي ويندي آهي ۽ ذري گهٽ هر هنڌ مزوريءَ جا اگهه گهٽائي هڪ جهڙا هيٺ ڪري ڇڏيندي آهي، تيئن تيئن پورهيت طبقي اندر پورهيتن جا جيڪي ڌار ڌار سناد هوندا آهن ۽ جياپي جون جيڪي ڌار ڌار حالتون هونديون آهن، سي قري گهري هڪ جهڙيون ٿي وينديون آهن. جڏهن سرمائيدار طبقي ۾ چٽا پيٽي وڌندي آهي ۽ واپاري گهوٽالا پيدا ٿيندا آهن، تڏهن مزورن جي مزوريءَ ۾ چاڙهه ۽ لاٿ وڌي ويندي آهي. مشينري روز روز ويندي آهي وڌيڪ سٺي ٿيندي ۽ وڌندي ويجهندي. تنهن ڪري پورهيتن جو گذران روز بروز ويندو آهي، وڌيڪ خطري ۾

پوندو. اڳي جو ڪنهن هڪڙي مزور ۽ هڪڙي سرمائيدار جي وچ ۾ ٽڪر هوندو هو سو ڏري ٻن طبقن جي وچ ۾ ٽڪر بنجي پوندو آهي. تنهن ڪان پوءِ پورهيت سرمائيدار طبقي جي برخلاف ٽولا (TradeUnion) ناهيندا آهن، هو مزوريون وڌائڻ لاءِ پاڻ ۾ ملي مٺ ٿيندا آهن. هو ڪڏهن ڪڏهن سرمائيدار طبقن خلاف بغاوتون ڪرڻ جو اڳواٽ بندوبست ڪرڻ لاءِ دائمي جماعتون ناهيندا آهن. ڪڏهن ڪڏهن انهن مقابلن مان فساد ٿي پوندا آهن، پورهيت ڪڏهن ڪامياب به ٿيندا آهن. پر رڳو ٿوري وقت لاءِ. انهن لڙاين مان اصلي فائدو اهو ٿيندو آهي جو سندن ٻڌي وڌندي آهي وڌندي. نه ته هونئن جيڪي ڪين ترت فائدا ٿيندا آهن، تن جي خاص اهميت نه هوندي آهي. پورهيتن جي ٻڌيءَ کي وڌڻ ۾ انهيءَ مان به مدد ملندي آهي جو هاڻوڪي صنعت ۽ ڪارخانن هڪ ٻئي سان لهه وچڙ ۾ اچڻ جا وڏيڪ سنا وسيلا پيدا ڪيا آهن، اهي ڏار ڏار جڳهين جي مزورن کي آسانيءَ سان لهه وچڙ ۾ آڻين ٿا. ملڪ ۾ گهڻائي مڪاني مقابلا پيا ٿيندا آهن. انهن کي هڪڙي مرڪز تي ڪٺو ڪرڻ ۽ ان کي هڪي قومي پيماني تي طبقاتي ٽڪر بنائڻ لاءِ انهن وسيلن جي ئي گهرج هئي. هر طبقاتي لڙائي سياسي لڙائي آهي. جنهن ٻڌيءَ قائم ڪرڻ لاءِ وچئين زماني جي شهرين پنهنجي جڏين سڏين سڙڪن وسيلي ڪوشش

Gul Hayat Institute

ڪئي ۽ ان ۾ صدين جون صديون لڳاتي چڏيائون، اها ٻڌي هن زماني جا پورهيت ريلواين جي مهربانيءَ سبب ٽورن سالن اندر ناهيو ونن.

پورهيت هڪ طبقي جي حيثيت ۾ منظم تين تا ۽ ان کان پوءِ هڪ سياسي پارٽي بنجن تا. خود پورهيتن جي وچ ۾ چٽا پيٽي تيو پوي. ان ڪري سندن يڪي تنظيم ۽ يڪي پارٽي ناهڻ جي ڪم ۾ رخنو پوي ٿو. پر اها ٻڌي وريو وريو اپريو اڇي ۽ هر ڀيري اڳي کان وڌيڪ طاقتور، وڌيڪ مضبوط ۽ وڌيڪ جبري تيو پوي. اها قانون ناهيندڙن کي مجبور تي ڪري ته هو مزورن جي فائدي وارين ڳالهين کي قبول ڪن. اهو انهي ڪري تي سگهي تو جو سرمائيدار طبقي اندر ڦيٽارو هوندو آهي. اهوئي سبب آهي جو انگلينڊ ۾ هڪڙي ڏينهن ۾ فقط ڏهه ڪلاڪ ڪم ڪرڻ جو قانون منظور تيو.

پراڻي سماج جي طبقن ۾ جيڪي ٽڪر هوندا آهن سي تلهي ليکي گهڻين ئي ڳالهين ۾ پورهيت طبقي جو واڌارو آڻيندا آهن. پورهيت طبقو پاڻ کي سدائين لڙائيءَ ۾ رتل ڏسندو آهي. پهريائين جاگيردار طبقي سان، پوءِ سرمائيدار طبقي جي انهن حصن سان جن جا مفاد ڪارخانن جي واڌاري کي سهي نه سگهندا آهن. ڌارين ملڪن جي سرمائيدارن سان ٽڪر ته هردم ۾ چالو رهندو آهي. انهن لڙاين ۾ سرمائيدار طبقو پورهيت طبقي کي منٿ

مبڙهم ڪرڻ ۽ ڪانئس مدد وٺڻ تي مجبور ٿيندو آهي. اهڙيءَ طرح هو لاچار پورهيت طبقي کي سياسي ميدان ۾ گهلي ايندو آهي. اهڙي ريت خود سرمائيدار طبقو پنهنجي سياسي ۽ عام تعليم جي هٿيارن مان ڪجهه هٿيار پورهيت طبقي کي ڏيندو آهي. مطلب ته هو پورهيت طبقي کي سرمائيدار طبقي سان وڙهڻ جا هٿيار ڏيندو آهي.

تنهن کان سواءِ اسين ڏسي چڪا آهيون ته جيئن جيئن ڪارخانن ۽ صنعت ۾ واڌ ايندي وڃي، تيئن تيئن حاڪم طبقن جا سڄا سارا ٽڪرا ڪري اچيو پورهيت طبقي ۾ گڏجن. يا جي ٻيو نه ته به سندن وجود خطري ۾ پئجيو وڃي. اهي ٽڪرا به پورهيت طبقي کي نئين نئين روشنيءَ ۽ واڌاري جا جزا ڏين ٿا.

آخري ڳالهه ته جن ڏينهن ۾ طبقاتي جدوجهد فيصلي واري گهڙيءَ جي ويجهو اچي پهچندي آهي، تن ڏينهن ۾ حاڪم طبقي اندر يا اچا به هيئن چئجي ته پراڻي سماج جي سموري دائري اندر جيڪو ڀڃڻ ڀرڻ جو سلسلو پيو هلندو آهي سو وڏي کلي کلائي زبردستيءَ جو نمونو وٺندو آهي. ايتريقدر جو حاڪم طبقي جو هڪڙو ننڍڙو حصو پاڻ کي حاڪم طبقي کان ڇني ڌار ڪري ڇڏيندو آهي ۽ وڃي انقلابي طبقي سان ملندو آهي، جنهن جي هٿ ۾ آئينده جون واڳون هونديون آهن. جيئن اڳئين دؤر ۾ جاگيردار ۽ امير

Gul Hayat Institute

طبقي جو هڪڙو حصو وڃي سرمائيدار طبقي سان مليو هو، تيئن هاڻ سرمائيدار طبقي جو هڪڙو حصو وڃيو پورهيت طبقي سان ملي. خاص ڪري نظريي جا اهي سرمائيدار ڇاڪاڻ جيڪي پاڻ کي وڏائي ان درجي تي پهچائين ٿا، جو هو نظرياتي طرح تاريخ جي سموري واڌاري کي سمجهي سگهن ٿا.

اڄ جيڪي به طبقا سرمائيدار طبقي جي دوبدو بيٺا آهن انهن ۾ فقط پورهيت طبقو ئي سچ پچ انقلابي طبقو آهي. ٻيا طبقا اڄوڪي دور جي صنعت جي مقابلي ۾ ڪومائجيو، ڳريو نيٺ غائب ٿيو وڃن. اڄوڪي دور جي صنعت جي خاص ۽ لازمي پيداوار آهي، پورهيت طبقو.

هيٺيون وچيون طبقو، ننڍڙا ڪارخانيدار، دڪاندار، ڪاريگر، هاري اهي سڀ سرمائيدار طبقي سان انهي لاءِ لڙن ٿا ته جيئن وچين طبقي اندر جيڪو سندن وجود آهي، تنهن کي ناس ٿيڻ کان بچائي سگهن. انهي ڪري هو انقلابي ناهن. هو جيڪا صورتحال اڄ آهي، تنهن کي قائم رکڻ جي فائدي ۾ آهن. نه رڳو ايترو، هو چاهين ٿا ته وقت جي واڳ پوئتي موڙي. هو تاريخ جي چڪر کي پوئتي ڦيرو ڏيڻ چاهين ٿا. جيڪڏهن هو اتفاق سان انقلابي ٿين ٿا ته رڳو انهي ڪري ته کين ڊپ آهي ته اڄ ٿا وڃيو پورهيت طبقي سان ملون. اهڙي وقت هو پنهنجي موجوده

Gul Hayat Institute

فائدن جو بچاءُ نہ ڪندا آهن. پر اينڊز مفادن جي حفاظت ڪندا آهن. هو پنهنجي طبقي جي موقف ۾ بيهڪ ڪان ڀڄي وڃي بورهيت طبقي جو موقف ۾ بيهڪ وٺندا آهن.

بورهيت انقلاب تي سگهي تو تہ ڪن ڪن هنڌن تي پراڻي سماج جي سڀ ڪان هيٺين خانن طرفان اڇلي قٽي ڪيل "خطرناڪ طبقي"، سماجي گند ڪچري، يعني مانڻ منيءَ ۾ ڪني ڦيندڙ مائهن جي ميڙ کي گهلي آئي انقلابي تحريڪ سان ملائي. پر انهن جي زندگيءَ جون حالتون حقيقت ۾ اهڙيون آهن جو هو رجعت پرست سازشين ڪان پاڙ وٺي سندن هٿيار بنجڻ لاءِ وڌيڪ موزون آهن.

بورهيت وٽ ڪا ملڪيت ڪانهي. سندس پنهنجن ٻارن ٻچن سان جيڪي لاڳاپا آهن تن ۾ ۽ سرمائيدار ڪٽنبن جي وچ ۾ جيڪي لاڳاپا هوندا آهن، تن جي وچ ۾ زمين آسمان جو فرق آهي. انگلينڊ توڙي فرانس، آمريڪا توڙي جرمنيءَ ۾ سرمائي جي هٿوڪي غلاميءَ مزور ڪان قوميت جي هر نشاني کسي ورتي آهي.

هو سمجهي تو تہ قانون، اخلاق، مذهب اهي سڀ سرمائيدار تعصب آهن. سرمائيدار مفاد انهن تعصبن جي آڙ وٺيو گهٽ جهليو، سندس تاڙ ۾ لڪا ويٺا آهن.

اڳوڻي زماني ۾ جيڪي بہ طبقا ٻين ڪان زور تي ويا هئا تن چاهيو تي تہ سموري سماج کي انهن حالتن

جي تابع ڪريون جن حالتن ۾ سندن قبائلي ملڪيت وڌن ٿي رهي ۽ پاڻ جيڪا حيثيت اڳ ۾ ٿي حاصل ڪري چڪا هئا سا وڌيڪ مضبوط ٿئي.

پورهيت تيستائين سماج جي پيداواري قوتن جا مالڪ ٿيئا ٿي سگهن، جيستائين هو خود پنهنجي ملڪيت حاصل ڪرڻ جي طريقي کي ختم نہ ڪندا ۽ پڻ اڳوڻن سڀني ملڪيت حاصل ڪرڻ جي طريقن کي ختم نہ ڪندا. وٽن ڪابہ اهڙي شيءِ ڪانهي، جنهن کي هو سلامت رکن ۽ مضبوط ڪن. سندن تاريخي فرض ۽ مقصد آهي تہ هر ذاتي ملڪيت قائم رکڻ جون سموريون ضمانتون ۽ سمورا بچاءُ تباهہ ڪري ڇڏين.

اڳوڻيون سموريون تاريخي تحريڪون يا تہ ٿورائيءَ ۾ اقليتن جون هلايل تحريڪون هيون يا ٿورائي ۽ اقليت جي فائدي لاءِ تحريڪون هيون. پورهيتن جي تحريڪ وڏي گهڻائيءَ جي سوچيل سمجهيل خودمختيار تحريڪ آهي ۽ هن وڏي گهڻائيءَ جي ئي فائدي لاءِ آهي. پورهيت طبقو يعني هاڻوڪي سماج جو سڀ کان ڪريل طبقو تيستائين چري بہ نٿو سگهي ۽ تيستائين پاڻ کي پنهنجن پيرن تي بيهاري نٿو سگهي، جيستائين هو سرڪاري سماج جي سموري مٿين ٺٽ ٺانگر ۽ طبقن کي ڊوڙ وانگر اڏائي نہ ڇڏيندو.

مٿين جيئن ٺيڪ باطني طرح نہ، تہ بہ ظاهري طرح پورهيت طبقي جي سرمائيدار طبقي خلاف جدوجهد اول اول

هڪ قومي جدوجهد هوندي آهي. ظاهر آهي ته هر ملڪ جي پورهيت طبقي کي پنهنجي ئي سرمائيدار طبقي سان صفائي ڪرڻي پوندي.

پورهيت طبقي جي واڌاري جي عام دورن جو نقشو چٽيندي اسان ان گهرو لڙائي جا پار پتا ڏنا آهن جا هاڻوڪي سماج ۾ اندرئي اندر ڍڪي ڳجهه لڪ ڇپ ۾ هلي رهي آهي. اسين ان ڏاڪي تي پهتا آهيون جتي اها لڙائي کلي انقلاب جي صورت ۾ ظاهر ٿئي ٿي ۽ سرمائيدار طبقي جو تختو اونڌو ٿئي ٿو ۽ پورهيت طبقي جي حاڪميءَ لاءِ ميدان تيار ٿئي ٿو.

اسان ڏٺو آهي ته هيستائين سماج جي هر صورت جو بنياد اهو ئي رهيو آهي ته ڦريندڙ ۽ ڦرجندڙ طبقي جي وچ ۾ ٽڪر ۽ دشمني پئي هلي. پر ڪنهن طبقي کي ڦرڻ لٽڻ لاءِ ضروري آهي ته ان ڦرجندڙ طبقي لاءِ گهٽ ۾ گهٽ اهڙيون حالتون موجود ڪري ڏجن جو هو پيو نه ته به پنهنجي غلاميءَ وارو وجود قائم رکي سگهي. غلاميءَ واري دور ۾ غلام پاڻ کي آهستي آهستي چاڙهي وڃي گڏيل راڄ جو ميمبر بڻايو. جاگيرداري راڄ جي پابنديءَ ۾ جڪڙيل ڇوٽي وچين طبقي نيٺ هٿي پاڻ کي سرمائيدار طبقو وڃي بنايو. پر موجوده مزور، ڪارخانن سان گڏ مٿي اڀرڻ بدران ڪريو وڃيو ان حالت کي رسي جتي سندس طبقي جي وجود لاءِ جيڪي حالتون لازمي آهن، انهي

Gul Hayat Institute

حالتون ۾ موجود نہ ٿيون رهن. هو ڪٽبو خلاص ٿيو وڃي. ملڪ ۾ جيتري آدمشماري ۽ دولت وڌي ٿي، ان کان ۾ وڌيڪ ڪنگال ٿيائي وڌي ٿي. اهڙي ريت ظاهر ٿو ٿئي تہ سرمائيدار طبقو سماج ۾ حاڪم طبقو ٿي رهڻ ۽ پنهنجي وجود جي حالتن کي قانون وانگر سماج تي مڙهڻ جو لائق ٿي نہ رهيو آهي. اهو انهيءَ ڪري حڪم هلائڻ جي لائق ناهي، ڇاڪاڻ تہ هو پنهنجي غلام کي غلامي جي حالت ۾ بہ موجود ۽ جيئرو رکڻ جي صلاحيت نٿو رکي. سندس غلام نيٺ اهڙي حالت کي وڃيو رسي جو ٿو پنهنجي مالڪ يعني سرمائيدار کي کٽي کارائڻ بدران خود مالڪ تي چٽي بنجيو پوي. سرمائيدار ان حالت جو ڪوبہ تدارڪ ڪري نٿو سگهي. سماج انهيءَ سرمائيدار جي ماتحت وڌيڪ وقت رهي نٿو سگهي. مطلب تہ سرمائيدار طبقي جو وجود سماج سان وڌيڪ وقت نٿو ٺهڪي.

سرمائيدار طبقي جي وجود ۽ ان جي حاڪميءَ لاءِ لازمي شرط اهو آهي تہ سرمايو ٺهي ۽ وڌي ويجهي. سرمايي جي لاءِ لازمي شرط آهي مزوريءَ تي پورهيو. مزوريءَ تي پورهيو، مزورن جي وچ ۾ چٽا ڀيٽي تي ٻڌل آهي.

سرمائيدار طبقو پنهنجي مرضيءَ جي برخلاف صنعت کي وڌائي ٿو. اڳي پاڻ ۾ چٽا ڀيٽي ڪرڻ ڪري مزورن جي جيڪا اڪيلائي هئي سا ان واڌ

Gul Hayat Institute

جي ڪري بدلجيو. انقلابي بڏيءَ جي صورت وٺي.
هاٿوڪي صنعت جو واڌارو پنهنجن پيرن هيٺان اهو بنياد
ناس ڪريو ڇڏي. جنهن بنياد تي سرمائيدار طبقو پيداوار
ڪري ٿو ۽ پيداوار جو مال کٽي ٿو. تنهن ڪري
سرمائيدار طبقو جيڪا مکيہ شيءِ پيدا ڪري ٿو سا
اها آهي تہ هو پنهنجي قبر کوٽيندڙ ماڻهو پيدا ڪري
ٿو. سرمائيدار طبقي جو زوال ۽ پورهيت طبقي جي
فتح اهي ٻئي هڪ جهڙيون اڻ ٽر ڳالهيون آهن.

Gul Hayat Institute

پورهيت ۽ ڪميونسٽ

ڪميونسٽن جو سمورن پورهيتن سان ڪهڙو لاڳاپو آهي؟

ڪميونسٽ ٻين پورهيت طبقي جي مخالفت ۾ ڪا جدا پارٽي ڪونه ٺا ناهين.

ڪين ٻين سڀني پورهيتن کان الڳ ۽ ڌار ڪي به مفاد ڪونهن.

پورهيت تحريڪ کي نه ناهجي جوڙجي، تنهن لاءِ هنن ڪي به پنهنجا الڳ تنگ نظريءَ وارا اصول ڪونه بنايا آهن.

ڪميونسٽ ٻين پورهيت طبقي جي ٻين پارٽين کان فقط هنن ڳالهين ۾ نرالا آهن. (۱) ڌار ڌار ملڪن جا پورهيت پنهنجي قومي حدن اندر جيڪي جدوجهدون ڪن ٿا، انهن جدوجهدن ۾ ڪي گڏيل مفاد اهڙا هوندا آهن جي ڪنهن به خاص قوميت جي پورهيتن جا نه پر سڀني قومن جي پورهيتن جا سا ڳيا ۽ هڪ جهڙا مفاد آهن. ڪميونسٽ انهن گڏيل مفادن ڏانهن پورهيت جو ڌيان ڇڪائين ٿا ۽ انهن گڏيل مفادن کي جدوجهد ۾ اڳيرو ڪن ٿا. (۲) سرمائيدار طبقي

Gul Hayat Institute

خلاف پورهيت طبقي جي جدوجهد ڪي واڌاري جي جن جن منزلن مان لنگهڻو پوي ٿو، تن سڀني منزلن ۾ هو هميشه ۽ هر هنڌ يڪي ۽ سموري جدوجهد جي ڪاميابيءَ جون ڳالهيون خيال ۾ رکن ٿا ۽ انهن کي اڳتي وڌائين ٿا.

تنهن ڪري ڪميونسٽ هڪڙي پاسي عملي طرح هر ملڪ جي پورهيت طبقي جي پارٽين جو سڀ کان اڳتي وڌيل ۽ محڪم ارادي وارو حصو آهن ۽ ٻين حصن کي اڳتي ڌڪين ٿا. ٻئي طرف هو نظرياتي طرح پورهيتن جي وڏي گهڻائيءَ کان هن ڳالهه ۾ اڳرا آهن ته ڪين پورهيت تحريڪ جي واٽ، ان جي حالتن ۽ ان جي آخري عام نتيجن جي ٻين سڀني کان وڌيڪ ڄاڻ آهي.

ڪميونسٽن جو ترت مقصد اهو ئي ساڳيو آهي، جيڪو ٻين سڀني پورهيت پارٽين جو هوندو آهي. يعني پورهيت طبقو هڪڙو باقاعدي طبقو ٺهي پوي، سرمائيدار طبقي جي راڄ جو تختو اونڌو ٿئي ۽ پورهيت طبقو سياسي اقتدار فتح ڪري.

ڪميونسٽن جيڪي نظرياتي نتيجا ڪڍيا آهن، سي ڪنهن خاص نام نهاد ”سڄي جهان کي سڌاريندڙ“ جي ايجاد ڪيل يا ڳولي لڌل خيالن يا اصولن تي ٻڌل نه آهن.

اڄ جيڪا طبقن جي وچ ۾ ويڙهه پئي هلي ۽

Gul Hayat Institute

اسان جي اکين اڳيان جيڪا تاريخي تحريڪ پئي هلي، تن مان ڪي لا ڳاپا ازخود ڦٽي نڪتا آهن. ڪميونسٽن جو نظريو انهن لاڳاپن کي ئي ٿلهي ليکي بيان ڪري ٿو. هن وقت جيڪي ملڪيت جا لاڳاپا آهن، آهي ختم ڪيا وڃن: سا ڳالهه ڪميونزم جي ڪا نرالي ڳالهه ڪانهي. اڳي به هميشه جڏهن تاريخي حالتون بدليون آهن، تڏهن ملڪيت جي لاڳاپن ۾ تاريخي رد وبدل ٿي آهي.

مثال طور: فرينچ انقلاب جاگيردار ملڪيت کي ڊاهي سرمائيدار ملڪيت کڙي ڪئي. ڪميونزم جي خاص ڳالهه اها نلهي ته اها عام طرح ملڪيت کي ختم ڪري ٿي. آن جي خاص ڳالهه اها آهي ته آها سرمائيدار ملڪيت کي ختم ڪري ٿي. پيداوار ڪرڻ ۽ پيدا ڪيل مال کي هٿ ڪرڻ جا، طبقاتي دشمنين ۽ تورن طرفان گهڻن کي استعمال ڪرڻ جي بنياد تي ٻڌل، جيڪي به نظام هيستائين ٿي گذريا آهن، تن سڀني جو ڀرپور اظهار سرمائيدار ذاتي ملڪيت ۾ ٿئي ٿو.

انهيءَ خيال کان ڪميونسٽن جي نظريي جو هڪڙي ئي جملي ۾ نچوڙ بيان ڪري سگهجي ٿو. يعني ذاتي ملڪيت کي ختم ڪرڻ. اسان ڪميونسٽن کي مٿهو ميار ٿا ڏين ته جيڪي ماڻهو پنهنجي هڪهر جي پورهيي ۽ مڙسيءَ سان ملڪيت هٿ ٿا ڪن، تن

Gul Hayat Institute

ڪان توهان اهو حق کسڻ گهرو ٿا. هو چون ٿا ته ماڻهوءَ جي ذاتي آزاديءَ، ڪم ۽ خودمختياريءَ جو دارومدار آهي ئي ذاتي ملڪيت تي.

پکهر جي پورهيي ۽ مزدوريءَ سان هٿ ڪيل ملڪيت! ننڍي ڪاريگر، ننڍي آبادگار جي ان ملڪيت جي ڳالهه ٿا ڪريو ڇا، جيڪا سرمائيدار ملڪيت جي نموني کان اڳ رائج هئي؟ اُن کي ختم ڪرڻ جي ڪا ضرورت ڪانهي! صنعت جي واڌاري اُن کي اڳيئي گهڻو ڪري ختم ڪري ڇڏيو آهي، ۽ اڃان به روز پيو ختم ڪري. يا اڄوڪي سرمائيدار ذاتي ملڪيت جي ڳالهه ٿا ڪريو ڇا؟

پر مزوريءَ تي پورهيو، پورهيت لاءِ ڪا ملڪيت ناهي ٿو ڇا؟ بلڪل نه. اهو پورهيو سرمايو ناهي ٿو. يعني اهڙي قسم جي ملڪيت ناهي ٿو، جيڪا مزوريءَ تي ڪيل پورهيي کي استعمال ڪري ٿي. جيڪا مزوريءَ تي ڪيل پورهيي جي هر پيري نئين کيپ کان نئين قرات ڪرڻ کان سواءِ وڌي ويجهي نٿي سگهي. اها ملڪيت پنهنجي هاڻوڪي صورت ۾ سرمايي ۽ مزوريءَ تي ڪيل پورهيي جي دشمنيءَ مان پيدا ٿئي ٿي. اچو ته انهيءَ دشمنيءَ جا ٻئي پاسا جا نچيون.

سرمائيدار ٿيڻ جي معني آهي ته پيداوار ۾ نه رڳو هڪڙو نج ذاتي درجو حاصل ڪرڻ، پر سماجي درجو به حاصل ڪرڻ. سرمايو هڪڙي گڏيل پيداوار آهي ۽ سرمايي

ڪي حرڪت ۾ فقط تڏهن آڻي سگهجي ٿو، جڏهن سماج جا گهڻا فرد گڏجي اُن ڪي حرڪت ۾ آڻين. حقيقت ۾ توڙ تائين ڳالهه جانچبي ته ڏسڻ ۾ ايندو ته سرمايو سماج جي سمورن فردن جي گڏيل ڪوشش سان ئي وڌي سگهي ٿو.

تنهن ڪري سرمايو ذاتي قوت نه پر سماجي قوت آهي. يعني سڄي سماج جي قوت آهي. تنهن ڪري جيڪڏهن سرمايي کي ڦيرائي گڏيل ملڪيت يعني سماج جي سمورن فردن جي ملڪيت بڻائجي ٿو ته اُن جي ڪري ڪنهن ذاتي ملڪيت کي سماجي ملڪيت نٿو بڻائجي. ملڪيت جو فقط سماجي ڪردار بدلجي ٿو. ان جو طبقاتي ڪردار ختم ٿيو وڃي.

هاڻ اچو ته مزوريءَ تي ڪيل پورهيي کي وٺون.

مزوريءَ تي ڪيل پورهيي جي سراسري قيمت آهي گهٽ ۾ گهٽ مزوري. يعني جياپي جي وسيلن جو اهو مقدار، جو مزور کي پورهيت جي حيثيت ۾ فقط جيئرو رکڻ لاءِ بلڪل لازمي طرح گهربل هجي. تنهن ڪري مزوريءَ تي پورهيو ڪندڙ مزور پنهنجي پورهيي وسيلي جيڪي ڪجهه حاصل ڪري ٿو سو فقط کيس جيئرو رکڻ ۽ سندس هٿان نوان مزور پيدا ڪرائڻ لاءِ مس پورو آهي. اسين اهو بلڪل نٿا چاهيون ته پورهيي جي پيداوار مان مزور جو اهو ذاتي ڪنيه ختم ڪريون. اهو ڪنيو ۽ ڪمائي فقط انساني حياتيءَ

کي جيترو رکڻ ۽ ان مان نيون حياتيون پيدا ڪرڻ لاءِ آهي. ان مان ايتري بچت ڪانہ ٿي ٿئي جو ان بچت جي وسيلي ہين جي پورهيي تي تسلط ڄمائي سگهجي. اسين فقط انهيءَ ذاتي ڪتئي ۽ ڪمائيءَ جي ذلالت واري ڪردار کي مٽائڻ چاهيون ٿا . ڇو تہ انهيءَ ڪتئي ۽ ڪمائيءَ مان مزور فقط انهيءَ لاءِ جيترو رهي ٿو، جيئن سرمايي کي وڌائي. ڪيس فقط ايتري حد تائين جيئرو رهڻ ڏنو وڃي ٿو، جيتري حلو، تائين حاڪم طبقي کي گهرج ٿئي ٿي.

سرمائيدار سماج ۾ جيئرو پورهيو گڏ ڪيل پورهيي کي وڌائڻ جو ئي وسيلو آهي . ڪميونسٽ سماج ۾ گڏ ڪيل پورهيو جيئري پورهيي يعني مزور جي وجود کي وسيع ۽ شاهوڪار ۽ زور وٺائڻ جو وسيلو آهي.

مطلب تہ سرمائيدار سماج ۾ ماضي حال تي حاوي آهي. ڪميونسٽ سماج ۾ حال ماضيءَ تي ڇانيل آهي. سرمائيدار سماج ۾ سرمايو خود مختيار آهي ۽ ڪيس ذاتي حيثيت آهي. پر جيئرو انسان غلام آهي ۽ ڪيس پنهنجي ڪا بہ حيثيت ڪانهي.

انهيءَ حالت کي ختم ڪرڻ جي ڳالهہ تي ڪجي تہ سرمائيدار چون ٿا تہ ”اوهين ذاتي حيثيت ۽ آزادي ختم ٿا ڪريو،“ هو حق تي آهن . اسين يقيناً سرمائيدار ذاتي حيثيت، سرمائيدار خود مختياري ۽ سرمائيدار آزاديءَ کي ختم ڪرڻ چاهيون ٿا.

Gul Hayat Institute

پيداوار جي هاڻوڪين سرمائيدار حالتن ۾ آزاديءَ جو مطلب آهي، آزاد واپار، آزاد وڪرو ۽ آزاد خريداري.

پر جيڪڏهن وڪرو ۽ خريداري گم ٿي وڃن ته پوءِ آزاد وڪرو ۽ آزاد خريداري به ازخود گم ٿيو وڃن. آزاد وڪري ۽ آزاد خريداريءَ جي ڳالهه توڙي سرمائيدارن جي آزاديءَ بابت ٻيون عام ڳالهيون فقط تڏهن اهميت رکن ٿيون، جڏهن انهن جي ڀيٽ اڳئين زماني جي پابند وڪري، پابند خريداري ۽ پابند واپارين جي حالت سان ڪئي وڃي... پر ڪميونسٽ نظام هيٺ خريداري ۽ وڪري کي ختم ڪرڻ، پيداوار جي سرمائيدار حالتن کي ختم ڪرڻ ۽ خود سرمائيدار طبقي کي ختم ڪرڻ واري ڳالهه کي مٿين ڳالهه سان ڀيٽڻ اجايو ۽ بي معنيٰ آهي.

اسين ذاتي ملڪيت ختم ڪرڻ گهرون ٿا. اها ڳالهه ٻڌيو توهان کي دهشت وٺيو وڃي. پر توهان جي هاڻوڪي سماج ۾ ڪل ماڻهن جي نون پتين جي ذاتي ملڪيت توهان اڳي ئي ختم ڪري ڇڏي آهي. ٿورڙن ماڻهن وٽ ذاتي ملڪيت آهي، انهيءَ ڪري جو آباديءَ جا نوَ حصا بنا ملڪيت جي هٿين خالي آهن. تنهن ڪري چئبو ته توهان ملڪيت جي جنهن صورت کي ختم ڪرڻ لاءِ اسان کي ڏوهه ٿا ڏيو، سا ملڪيت جي اها صورت آهي جنهن جي وجود لاءِ اهو لازمي آهي ته سماج جي وڏي گهڻائيءَ وٽ ڪابه ملڪيت

نہ هجي.

مطلب تہ توهان اسان کي توهان جي ملڪيت ختم ڪرڻ لاءِ ڏوهہ ٿا ڏيو. توهان جي ميار واجبي آهي. اسين برابر بنهہ ائين ئي ڪرڻ چاهيون ٿا. جنهن مهل پورهيي کي بدلائي سرمايي جي رقم يا مسواڙ جي رقم بنائڻ ناممڪن ٿيو پوي، جنهن گهڙيءَ پورهيي کي بدلائي هڪ هٿي ڄمائڻ جهڙي سماجي قوت بنائڻ واري ڳالهہ ختم ٿيو وڃي، جنهن مهل ذاتي ملڪيت کي بدلائي سرمائيدار ملڪيت يعني سرمايو بنائڻ جو امڪان ختم ٿيو وڃي، تنهن مهل توهان چئو ٿا تہ ذاتي حيثيت ختم ٿي.

تنهن ڪري توهان کي اها ڳالهہ قبول ڪرڻي پوندي تہ فرد جي توهان وٽ معنيٰ آهي، سرمائيدار يا وچين طبقي وارو ملڪيت جو مالڪ. انهيءَ شخص کي برابر رستي تان ڀهاري آڇلي ڇڏڻ کپي ۽ اهڙو بندوبست ڪرڻ کپي جو اهو وري اُسري نہ سگهي.

ڪميونزم ڪنهن بہ ماڻهوءَ کي سماج جي پيداوار مان حاصلات ڪرڻ جي طاقت کان نٿي روڪي. اها فقط انهيءَ ڳالهہ کي روڪي ٿي تہ ڪوبہ ماڻهو سماج جي پيداوار مان اهڙي نموني حاصلات نہ ڪري سگهي جو ٻين جي پورهيي جو مالڪ ٿي وڃي.

اعتراض ڪيو ٿو وڃي تہ ذاتي ملڪيت کي ختم ڪبو تہ سڀ ڪم ڪار بيهي وينداو ۽ سڄي جهان کي

Gul Hayat Institute

سستي وڪوڙي ويندي.

جي اها ڳالهه سچي هجي ته سرمائيدار سماج نسوري سستيءَ سبب گهڻا ڏينهن اڳ ڪتن ٻلن جو کاڄ ٿي وڃي ها. ڇو ته سرمائيدار سماج جا جيڪي فرد ڪم ڪن ٿا تن کي ڪجهه به هٿ حاصل ڪونه ٿو ٿئي ۽ جن کي هٿ حاصل ٿئي ٿو سي ڪوبه ڪم ڪار ڪونه ٿا ڪن. اهو اعتراض حقيقت ۾ هڪڙي ٻئي اعتراض تي ٻڌل آهي. اهو ٻيو اعتراض هي آهي ته سرمايو نه هوندو ته مزوريءَ تي ٻورهيو به نه رهندو.

ڪميونسٽ نظام ۾ مادي شين کي پيدا ڪرڻ ۽ حاصل ڪرڻ جو جيڪو نمونو هوندو، تنهن تي جيڪي اعتراض ڪيا ويا آهن؛ اهي سا ڳيا اعتراض ڪميونسٽ نظام ۾ ذهني پيداوار پيدا ڪرڻ ۽ حاصل ڪرڻ جي نموني تي به ڪيا ويا آهن. سرمائيدار لاءِ جهڙي ريت طبقاتي ملڪيت جو ختم ٿيڻ ائين آهي جڻ پيداوار جو ختم ٿيڻ. تيئن هن لاءِ طبقاتي ثقافت جو گم ٿيڻ به ائين آهي جڻ سموري ثقافت جو گم ٿيڻ.

جنهن ثقافت جي ختم ٿيڻ بابت هو اوچنگارون ڏئي ٿو، اها ثقافت وڏي گهڻائي لاءِ ماڻهن کي فقط مشينون بنائڻ جي تربيت آهي. سرمائيدار ملڪيت کي ختم ڪرڻ بابت اسان جي جيڪا رٿ آهي، تنهن سان جيستائين توهان آزاديءَ، ثقافت، قانون وغيره بابت توهان جا جيڪي سرمائيدار تصور ۽ ماپا آهن، سي لاڳو ڪندا رهندا تيستائين توهان جو اسان سان بحث

ڪرڻ فضول آهي. خود توهان جا جيڪي خيال آهن سي به توهان جي سرمائيدار پيداوار ۽ سرمائيدار ملڪيت جون جيڪي حالتون آهن ۽ جنهن ماحول ۾ اهي حالتون پيدا ٿين ٿيون، تن مان ئي پيدا ٿيا آهن. ساڳيءَ طرح توهان جا قانوني نظريا خود توهان جي طبقي جي مرضي تي ٻڌل آهن. توهان پنهنجي طبقي جي مرضيءَ کي سيني لاءِ قانون بنائي ڇڏيو آهي. توهان جي طبقي جي مرضيءَ ۽ مطلب جو اصل ڪردار ۽ لاڙو وري توهان جي طبقي جي وجود لاءِ جيڪي اقتصادي حالتون گهربل آهن تن مان پيدا ٿئي ٿو.

اڄ توهان انهيءَ خود مطلبيءَ واري غلط فهميءَ ۾ مبتلا آهيو ته توهان جو هاڻوڪو پيداوار جو نمونو ۽ ملڪيت جو روپ ڄڻ ته ڪي قدرتي قانون آهن ۽ انهن ۾ ڪا وڏي دانائي سمايل آهي.

ان غلط فهميءَ ۾ رڳو اوهين مبتلا نه آهيو. اوهان کان اڳ به جيڪي حاڪم طبقا ٿي گذريا آهن، سي به اهڙين ئي ساڳين خود مطلبيءَ وارين غلط فهمين ۾ مبتلا رهندا آيا آهن. نه ته حقيقت اها آهي ته توهان جي پيداوار جي طريقي ۽ ملڪيت جي روپ مان جيڪي سماجي صورتون پيدا ٿيون آهن، سي حقيقت ۾ تاريخي لاڳاپا آهن. پيداوار جيئن اڳتي وڌي ٿي، تيئن اهڙي قسم جا لاڳاپا پيدا ٿيندا ۽ ختم ٿيندا رهيا آهن. قديم زماني جي ملڪيت ۽ جاگيرداري دؤر جي ملڪيت بابت اها سچي ڳالهه توهان کي صاف نظر اچي ٿي ۽ توهان اها

مڃيو ٿه پر جنهن وقت توهان جي سرمائيدار قومي واري ملڪيت جي ڳالهه ٿي نڪري تڏهن ڇو ڪو توهان کي اها ڳالهه مڃڻ کان منع ڪريو ٿا؟

زال مڙس جي ناتي جو خاتمو؟ جيڪي بنهه آزاد خيال آهن سي به ڪميونسٽن جي ان ”بدنام“ رٿ تي تپيو باهه ٿيو وڃن. هاڻوڪو سرمائيدار ڪٽنب ۽ گهر ڀلا ڪهڙي بنياد تي بيٺل آهي؟ سرمايي تي، ذاتي نفعي تي. اهڙي قسم جو مڪمل طرح رچي راس ٿيل ڪٽنب فقط سرمائيدار ڪٽنب ٿيندو آهي. پر سرمائيدار ڪٽنب وڏي ان منزل تي پهچندا ٿي تڏهن آهن جڏهن پورهيتن ۾ ڪي به ڪٽنب جا لاڳاپا نه هوندا آهن ۽ پبلڪ ۽ پرائيوٽ چڪلا عام جام هوندا آهن. پورهيتن ۾ باقائدي ڪٽنبن جو نه هجڻ ۽ چڪلن جو عام هجڻ سرمائيدار ڪٽنب جو پيو لازمي پاسو آهي. جي اهو پاسو نه رهندو ته سرمائيدار ڪٽنب به گم ٿي ويندو.

اوهان اسان تي الزام ٿا هڻو ڇا ته اسين مائٽن طرفان پنهنجي ٻارن کي استعمال ڪرڻ جي رواج کي ختم ڪرڻ چاهيون ٿا؟ اسين انهيءَ ڏوهه جا قبولدار آهيون.

توهان چوندا ته توهين گهرو تعليم جي جاءِ تي سماجي تعليم جو رواج وجهندا ته پاڪ کان پاڪ لاڳاپا تباهه ٿي ويندا.

۽ توهان جي تعليم! ڇا اها به سماجي نه آهي؟

Gul Hayat Institute

ڇا آھا انھن حالتن جي ماتحت نہ آھي جن حالتن ۾ توھان تعليم ڏيو ٿا. ڇا ان تعليم ۾ اسڪولن وغيرہ وسيلي سماج سڌي اڻ سڌي دست اندازي نٿو ڪري.

تعليم ۾ سماج جي دست اندازي ڪميونسٽن ايجاد ڪانہ ڪئي آھي. ھو فقط ان دست اندازيءَ جو ڪردار بدلائڻ چاھين ٿا ۽ ان کي حاڪم طبقي جي اثر کان آجو ڪرڻ چاھين ٿا.

سرمائيدار طبقو گھر (ڪٽنب) ۽ تعليم بابت، مائٽ ۽ اولاد جي مقدس لاڳاپن بابت ڏاڍي ڇاڙي ھٽي ٿو. جيئن جيئن ھاٺوڪي صنعت، پورھيت طبقي ۾ پورھيت طبقي جي ڪٽنبن کي ڇني ڏار ڏار ڪندي وڃي ۽ سندن ٻارن کي واپار جون معمولي شيون ۽ پورھيي جا اوزار بڻائيندي وڃي، تيئن تيئن اھا ڇاڙي وڏيڪ نفرت جوڳي ٿيو پوي. سڄو سرمائيدار طبقو ھڪ ٻئي سان سُر ملائي رنيون ڪري ٿو تہ "توھين ڪميونسٽ عورتن کي سڀني جو گڏيل مال بڻائيندؤ."

Gul Hayat Institute

سرمائيدار پنھنجي زال کي فقط پيداوار جو اوزار سمجھي ٿو. ھو جڏھن ٻڌي ٿو تہ پيداوار جا سڀ اوزار سڀئي گڏجي استعمال ڪندا، تڏھن ھو قدرتي طرح انھيءَ ٿي نتيجي تي پھچي ٿو تہ عورتن سان بہ ساڳي حالت ٿيندي.

لھا ڳالھ ھن جي وھم گمان ۾ ئي نٿي اچي تہ

اصل مقصد اهو آهي ته اڄ جون عورتون رڳو پيداوار جا اوزار ٿيون پيون آهن، سا ڳالهه ختم ڪئي وڃي.

باقي جو سرمائيدار مڪر ڪريو انهي تي ٿا ڪاوڙجن ته ڪميونسٽ سرڪاري طرح عورتن کي گڏيل مال بنائي ڪتب آڻيندا، سو انهيءَ کان وڌيڪ واهيات پيو ڪهڙو الزام ٿيندو؟

ڪميونسٽن کي اها ضرورت ئي ڪانهي جو عورتن کي گڏيل مال بنائي استعمال ڪرڻ جو رواج وجهن. اهو رواج ته ايامن کان وٺي هلندو اچي. اسان جو سرمائيدار پورهيتن جي زالن ۽ ڌيئن مان ته نهيو پر عام رنڊين مان به ننو ڊاپي. تنهنڪري هو ڏاڍي مزي سان هڪ ٻئي جي زالن مان لسٽون وٺندا آهن.

سرمائيدار شادي حقيقت ۾ گڏپ ۾ زالون ڏارڻ جو نظام آهي. ڪميونسٽن تي وڌ ۾ وڌ اهو الزام لڳندو ته منافقيءَ مان لڪي گڏپ ۾ زالون استعمال ڪرڻ بدران هو متان ڪليو ڪلايو زالن جي قانوني گڏپ جو رواج وجهن. باقي ظاهر آهي ته پيداوار جو هاڻوڪو سرشتو ختم ٿيندو ته لازمي طرح ان سرشتي مان جيڪو زالن جو گڏپ جو سرشتو ڦٽي نڪتو آهي، يعني عام چڪلي بازي ۽ پرائيوٽ رنڊيبازيءَ جو دستور قائم ٿيو آهي، سو ختم ٿي ويندو.

ڪميونسٽن تي ٻيو الزام اهو هنيو وڃي ٿو ته

"توهان ملڪن ۽ قومن کي ختم ڪرڻ چاهيو ٿا."

پورهيت ماڻهن وٽ ڪو ملڪ آهي ئي ڪونه. جيڪي وٽن اڳي ئي ڪونهي سو اسين کانئن کسي نٿا سگهون. البت جنهن صورت ۾ پورهيت طبقي کي سڀ کان پهرين سياسي برتري ۽ فوقيت حاصل ڪرڻي آهي، کين مٿي چڙهي قوم جو اڳواڻ طبقو ٿيڻو آهي ۽ پاڻ کي خود قوم بڻائڻو آهي، تنهن صورت ۾ اهو ان حد تائين خود قوم آهي. جيتوڻيڪ سرمائيدار طبقي جي مقرر ڪيل معنيٰ ۾ نه.

سرمائيدار طبقي جي واڌاري ڪري، واپار جي آزاديءَ ڪري، سڄي دنيا جي هڪ مارڪيٽ ٺهڻ ڪري، پيداوار جي نموني ۽ ان سان ٺهڪندڙ حياتيءَ جي حالتن ۾ هر هنڌ هڪجهڙائي پيدا ٿيڻ ڪري، قومي فرق ۽ دشمنيون روز بروز گهٽ ٿينديون وڃن.

پورهيت طبقو جڏهن برتري ۽ فوقيت حاصل ڪندو، تڏهن اهي اڃا وڌيڪ تيزيءَ سان گهٽ ٿينديون. پورهيت طبقي جي ڇوٽڪاري لاءِ جيڪي حالتون لازمي طرح گهربل آهن، تن مان هڪڙي اها آهي ته گهٽ ۾ گهٽ دنيا جا اڳوان سڌريل ملڪ گڏجي قدم کڻن.

جيئن جيئن هڪ ماڻهو هٿان ٻئي ماڻهو کي استعمال ڪرڻ جي بڇڙائي ختم ٿيندي ويندي، تيئن تيئن هڪڙي قوم هٿان ٻي قوم کي استعمال ڪرڻ جي بڇڙائي به ختم ٿيندي ويندي. جيئن جيئن هڪڙي قوم اندر

Gul Hayat Institute

طبقن جي وچ ۾ دشمني ختم ٿيندي ويندي، تيئن تيئن هڪڙي قوم جو ٻي قوم سان وير، ورون ختم ٿيندو ويندو.

ڪميونزم تي مذهب، فلسفي ۽ عام طرح نظرياتي نقطي نظر کان جيڪي الزام هنيا وڃن ٿا، سي سنجيدگي ۽ سان تپاس ڪرڻ جهڙا ئي ڪونهن. جيئن جيئن ماڻهوءَ جي مادي وجود جون حالتون ڦرن ٿيون، جيئن جيئن سندس سماجي لاڳاپا ڦرن ٿا ۽ سندس سماجي زندگيءَ ۾ تبديلي اچي ٿي، تيئن تيئن سندس خيال، رايا، سوچ ۽ سمجهه ڦرندا گهرندا رهن ٿا. انهيءَ ڳالهه کي سمجهڻ لاءِ ڪنهن اونهي عقل جي ضرورت آهي ڇا؟

خيالن جي تاريخ سواءِ انهي جي ٻيو ڇا ٿي ثابت ڪري ته جيئن جيئن مادي پيداوار ڦري ٿي، تيئن تيئن ذهني پيداوار به بدلبي وڃي. هر زماني جا حاڪم خيال هميشه اهي پئي رهيا آهن، جيڪي حاڪم طبقي جا خيال هوندا آهن.

جڏهن ماڻهو چون ٿا ته فلاڻن خيالن سماج ۾ انقلاب آڻي ڇڏيو آهي، تڏهن هو فقط اها ڳالهه ظاهر ڪن ٿا ته پراڻي سماج اندر نئين سماج جا جزا پيدا ٿيندا آهن. جيتري قدر جياپي جون پراڻيون حالتون درهم برهم ٿينديون، اوتري قدر پراڻا خيال درهم برهم ٿيندا. جڏهن قديم دنيا پنهنجي سڪرات ۾ هئي، تڏهن عيسائيت قديم مذهبن تي غالب پئجي ويئي. جڏهن

ارڙهين صديءَ ۾ عيسائي خيال عقل تي ٻڌل خيالن جي مقابلي ۾ شڪست کائي ختم ٿيا، تڏهن پراڻي زميندار جاگيردار سماج ان وقت جي انقلابي طبقي يعني سرمائيدار طبقي سان پنهنجي حياتيءَ ۽ موت جي لڙائي ڪئي. مذهبي آزادي ۽ ضمير جي آزاديءَ جي خيالن رڳو اها ڳالهه بيان ڪئي ته علم ۽ ڄاڻ جي ميدان ۾ آزاد چٽا ڀيٽيءَ جو غلبو هجڻ کپي.

چيو ويندو ته ”تاريخ جي واڌاري هلندي مذهبي، اخلاقي، فيلسوفيءَ وارن ۽ قانوني خيالن ۾ بلاشڪ ڦيريون گهيريون ٿينديون رهيون آهن. پر انهن ڦيرين گهيرين هوندي به مذهب، اخلاق، فلسفو پنهنجي جاءِ تي قائم رهيا.

”تنهن کان سواءِ اهڙا به ازلي سچ آهن، جي سماج جي سمورين حالتن سان لاڳو آهن. جهڙوڪ آزادي، انصاف وغيره وغيره. پر ڪميونزم ازلي سچن کي ختم ڪري ٿي. ڪميونزم مذهب ۽ اخلاق کي نئين بنياد تي قائم ڪرڻ بدران مورڳو مذهب ۽ اخلاق کي ئي ختم ڪريو ڇڏي، تنهن ڪري اها اڳوڻي سموري تاريخي تجربي جي خلاف ورزي ۽ ڀڃڪڙي ڪري ٿي.“

انهيءَ الزام جو تت ڇا آهي؟ سموري اڳوڻي سماج جي تاريخ جو نچوڙ اهو آهي ته اڳي مڙني طبقاتي دشمنيون وڌيون آهن. انهن دشمنين مختلف دورن ۾ مختلف روپ ورتا آهن.

Gul Hayat Institute

اڳوڻن سمورن زمانن کئي ڪيترين ۾ ڌار ڌار صورتون اختيار ڪيون هجن ته به منجهن ڪجهه ڳالهه ساڳي ۽ عام آهي. اها هيءَ آهي ته هر زماني ۾ سماج جي هڪڙي ڀاڱي ٻئي ڀاڱي کي استعمال ٿي ڪيو. انهيءَ ڪري اها قدرتي ڳالهه هئي ته اڳوڻن زمانن جي سماجي سمجهه ۾ عوامن کئي گهڻي ئي روپ رنگ هئا ته به اها ڪن عام صورتن يا عام حالتن تائين محدود رهي ٿي. پراڻن زمانن جي سماجي سمجهه جن اهي عام صورتون ۽ اهي عام خيال تيستائين بنهه ختم ٿي نه سگهندا، جيستائين طبقاتي دشمنيون بنهه ختم نه ٿيون آهن. ڪميونسٽ انقلاب برپا ڪرڻ معنيٰ ملڪيت جي پراڻن لاڳاپن سان وڏي ۾ وڏي سختيءَ سان ناتا توڙڻ. تنهنڪري قدرتي طرح ڪميونسٽ انقلاب جي واڌاري لاءِ لازمي ٿيندو ته پراڻن زمانن جي خيالن سان به سختيءَ سان ناتا توڙيا وڃن. ڪميونزم تي سرمائيدارن جي اعتراضن کي هاڻي ڪئي هتي ئي ڇڏيون.

مٿان ڏسي آيا آهيون ته پورهيت طبقي جي انقلاب لاءِ پهريون قدم اهو ٿيندو ته پورهيت طبقو مٿي چڙهي حاڪم طبقي جي جاءِ والاري ۽ جمهوريت لاءِ لڙائي کٽي.

پورهيت طبقو پنهنجي سياسي برتري ۽ فوقيت کي استعمال ڪري سرمائيدار طبقي کان ڏاڍکي به ڏاڍکي سمورو سرمايو کسي وٺندو، پيداوار جا سمورا اوزار

سرڪار جي هٿ ۾ ڪنا ڪندو. اها سرڪار هوندي، حاڪم طبقي طور منظم ٿيل پورهيت طبقو. آهو پيداوار ڪندڙ قوتن کي جيتري قدر جلد ٿي سگهندو، اوترو جلد وڌائيندو.

ظاهر آهي ته اها ڳالهه فقط تڏهن ٿي سگهندي جڏهن شروعات ۾ ملڪيت جي حقن ۽ سرمائيدار پيداوار جي حالتن ۾ ڊڪٽيٽري نموني دست اندازي ڪئي ويندي ۽ اهڙا قدم کنيا ويندا جي ڏسڻ ۾ اقتصادي طرح اڻ پورا ۽ ڪمزور نظر ايندا پر آهي وڌندي وڌندي خود پاڻ کان اڳتي نڪري ويندا. اڻ ڪري پراڻي سماجي سرشتي ۾ اڃا به وڌيڪ دستاندازيون ڪرڻ لازمي ۽ اٽر ٿي پوندو. ڇو ته انهن دست اندازين کان سواء پيداوار جي سرشتي ۾ پورو پورو انقلاب آڻي نه سگهبو.

اهڙا قدم ڌار ڌار ملڪن ۾ ڌار ڌار نمونن جا هوندا. پر تڏهن به سڀ کان اڳتي وڌيل ملڪن ۾ هيٺيان قدم گهڻي ڀاڱي عام طرح موزون ٿيندا. (۱) زمين ۾ ذاتي ملڪيت ختم ڪرڻ ۽ زمين جي مسواڙ (ٻٽئي) جيتري رقم عام فائدي جي ڪمن لاء ڪتب آڻڻ. (۲) آمدنيء جي ڳري ڏاڪي وارا ٽيڪس يا وڌندڙ انڪم- ٽيڪس (جيئن آمدني وڌيڪ تيئن انڪم ٽيڪس جو في سيڪڙو وڌيڪ- ترجمون ڪندڙ) (۳) ورثي جو سمورو حق ختم ڪرڻ. (۴) سڀني ملڪ ڇڏي ڀڄي

Gul Hayat Institute

ويندڙن ۽ باغين جي ملڪيت ضبط ڪرڻ. (د) قرض ڏيڻ جو سمورو بندوبست سرڪاري هٿ ۾ ڪئو ڪرڻ. ان لاءِ سرڪاري سرمايي ۽ اڪيلي هڪ هنيءَ هيٺ قومي بئنڪ قائم ڪرڻ. (٦) پيغام پهچائڻ ۽ آمدرفت جا سمورا وسيلا سرڪار جي هٿ ۾ ڪنا ڪرڻ. (٧) سرڪاري ڪارخانن ۽ پيداوار جي وسيلن کي وڌائڻ. (٨) پورهيو ڪرڻ سڀني لاءِ لازمي ٺهرائڻ. صنعتي فوجون قائم ڪرڻ، خاص ڪري پوک لاءِ. (٩) پوک کي ڪارخاني سان ملائڻ، ملڪ جي ماڻهن کي حصي رسيءَ مان وڌيڪ هڪ جهڙي نموني سڄي ملڪ ۾ آباد ڪرڻ ۽ اهڙيءَ ريت شهر ۽ ٻهراڙيءَ جو فرق آهستي آهستي ختم ڪرڻ. (١٠) سڀني ٻارن لاءِ پبلڪ اسڪولن ۾ مفت تعليم جو بندوبست ڪرڻ. ٻار هن وقت جهڙي نموني ڪارخانن ۾ ڪم ڪن ٿا، انهيءَ سرشتي کي ختم ڪرڻ. تعليم کي ڪارخانن ۾ پيداوار جي ڪمن سان ملائڻ.

Gul Hayat Institute

جڏهن سماج جي اڳتي وڌندي وڌندي طبقاتي فرق گم ٿي ويندا ۽ سموري پيداوار سڄي قوم جي وسيع تنظيم جي هٿ ۾ اچي ويندي، تڏهن عام اقتدار پنهنجي سياسي خاصيت کان محروم ٿي ويندو. جنهن اقتدار کي صحيح معنيٰ ۾ سياسي اقتدار سڏيو وڃي ٿو سو حقيقت ۾ فقط هڪڙي طبقي طرفان ٻئي طبقي کي دٻائڻ لاءِ منظم ڪيل اقتدار هوندو آهي. جيڪڏهن

سرمائيدار طبقي سان زور آزمائي ڪندي، پورهيت طبقو حالتن کان مجبور ٿي، پاڻ کي هڪڙي طبقي جي حيثيت ۾ منظم ٿو ڪري ۽ انقلاب جي وسيلي پاڻ کي حاڪم بڻائي ٿو ۽ حاڪم طبقي جي حيثيت ۾ پيداوار جون پراڻيون حالتون زبردستي ٻاهر اڇلائي ٿو ته انهن حالتن سان گڏ اهي حالتون به ٻاهر جي وينديون جيڪي طبقاتي دشمني قائم رهڻ لاءِ لازمي هيون. اهڙيءَ ريت پورهيت طبقو خود پنهنجي ان برتريءَ ۽ فوقيت کي به ختم ڪري ڇڏيندو. سماج ۾ طبقاتي دشمنين واري پراڻي سرمائيداري پنهنجي جاءِ تي هڪڙي اهڙي ڀائيچاري ٿي پوندي، جنهن ۾ سڀني فقط تڏهن آزاديءَ سان وڌي ويجهي سگهندا جڏهن منجهائن هر ڪو آزاديءَ سان وڌي سگهندو.

Gul Hayat Institute

سوشلسٽ ۽ ڪميونسٽ ادب

ا- رجعت پرست يا مردار سوشلزم

الف:- وڏيرڪي جاگيرداري سوشلزم.

فرانس ۽ انگلينڊ جي وڏيرن، جاگيردارن ۽ نوابن جي تاريخي پوزيشن اهڙي ٿي پئي آهي، جو اڄوڪي سرمائيدار سماج خلاف چوپڙيون لکڻ سندن ڏنڌو ٿي پيو آهي. جولاء ۱۸۳۰ واري فرينچ انقلاب ۽ انگلينڊ ۾ سڌاري جي هلچل ۾ اهي وڏيرا، رئيس ۽ نواب نفرت جهڙي ڪالهوڪي ٻار يعني سرمائيدار کان مات کائي ويا. ان کان پوءِ کين سنجيدي سياسي مقابلي جو ته سوال ئي پيدا نٿي ٿيو. فقط علمي ۽ ادبي لڙائيءَ جو امڪان رهجي ويو هو. پر ادب جي ميدان ۾ به جاگيرداري راڄ وري قائم ڪرڻ لاءِ پراڻيون رڙيون ۽ رانياڙ ڪرڻ ناممڪن هو.

ماڻهن جون همدرديون حاصل ڪرڻ لاءِ وڏيرن، رئيسن ۽ نوابن کي مجبورا پنهنجن فائدن کي نظرانداز ڪري سرمائيدارن خلاف پنهنجون تهمتون فقط ڦريل لٽيل پورهيت طبقي پاران تيار ڪرڻيون پيون. اهڙي ريت وڏيرڪي طبقي پنهنجي نئين آقا يعني سرمائيدار تان ڇڙوڻ ڪري

Gul Hayat Institute

۽ ايندڙ تباهيءَ جي پيشنگوئي ۽ ويچاريندڙ اڳڪٿين جا ڏڪات سندس ڪن تي وجهي ڪائنس پنهجو بدلو ورتو.

وڏيرڪي سوشلزم اِجها ائين پيدا ٿي. اَڌ ماتم ۽ اڌ چٽڀڙ؛ اڌ ماضي جو پڙاڏو هئي، اڌ آئينده جو دڙڪو. ڪڏهن ڪڏهن آها پنهنجي تلخ ۽ ڪوڙي، تيز ۽ چڀڪ ڏيندڙ تنقيد سان سرمائيدار طبقي جي اندر ۾ تنگ ڪري ڇڏي. پر ان جو اثر هميشه واهيات هوندو آهي. ڇاڪاڻ جو اها تنقيد اجوڪي تاريخ جي اڳتي ڏانهن واڌاري کي سمجهڻ کان بنهه لاچار آهي. پنهنجي چوڌاري ماڻهو گڏ ڪرڻ لاءِ وڏيري، رئيس ۽ نواب طبقي خود پنهنجي جهنڊي جهولائڻ بدران، پورهيت طبقي پاران خيرات پنڻ جو ڪشتو هٿ ۾ لوڏيو. پر ماڻهو جڏهن به وٽن مڙندا هئا، تڏهن سندن پٺيان سندن وهڪ جي جاءِ تي سندن پراڻا وڏيرڪا، رئيساڻا ۽ نوابي خانداني نشان ڏسي وٺندا هئا ۽ وڏا بي ادب ٽهڪ ڏيئي، کين ڇڏي هليا ويندا هئا.

فرانس ۾ بوربان شاهي گهراڻي جي حامي وڏيرن، رئيسن ۽ نوابن، ۽ انگلينڊ ۾ 'نوجوان انگلينڊ' نالي وڏيرڪي انجمن وارن اهڙا تماشا ڏيکاريا.

جنهن مهل وڏيرڪو طبقو ماڻهن کي اهو ٻڌائي ٿو ته 'اسان جو ڦرلٽ جو طريقو سرمائيدار طبقي جي ڦرلٽ جي طريقي جهڙو ڪونه هو' تڏهن ڪائنس اها ڳالهه

Gul Hayat Institute

وسري ٿي وجي ته هو بلڪل الڳ ۽ مدي خارج حالتن ۽ ماحول ۾ ماڻهن کي ڦريندا هئا، جنهن مهل هو اها ڳالهه ٿا ٻڌائين ته اسان جي راڄ ۾ هاڻوڪو پورهيت طبقو هوئي ڪونه، تنهن مهل ڪاٿان اِها ڳالهه وسريو وڃي ته هاڻوڪو سرمائيدار طبقو سندن پنهنجي سماجي صورت جي لازمي پيدائش آهي.

هوئن هو پنهنجي تنقيد جي رجعت پرست ۽ مردار خاصيت لڪائڻ جي تمام گهڻ ڪوشش ڪن ٿا. ايتريقدر جو سرمائيدار طبقي تي سندن مکيه تهمت آهي ئي اها ته سرمائيدار راڄ ۾ هڪڙو اهڙو طبقو پيو وڌي ويجهي، جيڪو سماج جي پراڻي چرخي کي پڇي تڪر ڪري ڇڏيندو.

هو سرمائيدار طبقي کي رڳو انهيءَ لاءِ ڇڻ ڪونه ٿا ڪن ته "تو پورهيت طبقو ڇو پيدا ڪيو آهي." پر مٿس انهيءَ ڪري ڏمرجن ٿا ته "تون انقلابي پورهيت طبقو ڇو تو پيدا ڪرين."

Gul Hayat Institute

تنهنڪري عملي سياست ۾ پورهيت طبقي جي خلاف جيڪي به ڏاڍايون ۽ زورآوريون تين ٿيون، تن ۾ هو شريڪ تين ٿا، روزمره جي حياتيءَ ۾ هو هڪڙي پاسي وڏي معتبري ۽ شرافت جون ڳالهيون ڪن ٿا ته ٻئي پاسي سرمائيدار صنعت جي صوفن جي باغ مان جيڪي سونا صوف پٽ تي ڪرن ٿا، تن مان ميڙيو ڪٺيو جهولي پرين. هو سچ، پيار ۽ عزت جو

سودو ڪريو، بيٺ مان پيدا ٿيل ڪنڊ ۽ ٻنهي جي شراب وڪڻڻ جون پرمٽون ۽ ليسن وٺن ٿا.

جيئن ملان هميشه وڏيري سان هٿ هٺ ۾ ڏيئي هليو آهي، تيئن ملان واري سوشلزم ۽ وڏيرڪي سوشلزم به هميشه پاڻ ۾ سنگتي ۽ ساهيڙيون رهيون آهن.

عيسائي ملان دنيا کي ترڪ ڪرڻ جو جيڪو فلسفو ٻڌائيندا آهن، تنهن کي سوشلسٽ رنگ ڏيڻ تمام سولو آهي. عيسائيت هميشه ذاتي ملڪيت، شادي ۽ سرڪار خلاف خطبا ڪانه پڙهندي رهي آهي؟ انهن جي جاءِ تي خيرات، غريبي، سڄي عمر ڪنواري رهڻ، بدن کي ايذاءُ ڏيڻ، مڙهين ۾ عمر گذارڻ ۽ ديول ماتا بابت واعظ ڪانه ڪندي رهي آهي؟ عيسائي سوشلزم اهو پاڪ پاڻي آهي جنهن سان پادري وڏيري، رئيس ۽ نواب طبقي جي اندر جي باهه کي ٺنڊا ٺندو آهي، ۽ انهن کي پاڪ ۽ پوتر بنائيندو آهي.

Gul Hayat Institute

ب: ڇوٽي وچين طبقي جي سوشلزم!

سرمائيدار يا وچين طبقي رڳو وڏيري ۽ جاگيردار طبقي کي تباهه ڪونه ڪيو آهي. رڳو اُن طبقي جي وجود جون حالتون هاڻوڪي سرمائيدار سماج جي ماحول ۾ گهري گهري فنا ڪونه ٿيون آهن. وچين زماني جا شهري ماڻهو ۽ ننڍا آبادگار اڄوڪي سرمائيدار طبقي جا پيشرو هئا. جيڪي ملڪ صنعتي ۽ واپاري طرح گهڻو نه وڌيا

آهن، انهن ۾ اهي ٻيئي طبقا وڏندڙ سرمائيدار طبقي جي پرسان پيا تڳن ۽ مٿو جيترو ساهہ پيا ڪڍن.

جن ملڪن ۾ هاڻوڪي تهذيب پوريءَ طرح وڌي ويجهي چڪي آهي، تن ۾ هڪڙو نئون طبقو يعني ننڍو وچون طبقو نهي پيو آهي. اهو طبقو پورهيت ۽ سرمائيدار طبقن جي وچ ۾ پيو گهمي وڃي. اهو هر پيري سرمائيدار جو واڌو حصو بڻجيو آيري ٿو پر چٽا پيٽيءَ سبب هن طبقي جا فرد سدائين اڇلجيو اچيو پورهيت طبقي ۾ ڦهڪو ڪن. جيئن جيئن هاڻوڪا ڪارخانا پيا وڌن، تيئن تيئن کين اها گهڙي ويجهي نظر ايندي وڃي، جڏهن هو اڄوڪي سماج ۾ هڪڙي خود مختيار حصي جي حيثيت ۾ ختم ٿي ويندا ۽ ڪارخانن، پوک ۽ واپار ۾ سندن جاءِ جماندار (جمعدار)، بيلف ۽ دڪاندار وٺندا.

اهي ملڪ جن ۾ فرانس وانگر هاري ۽ آبادگار اڌ کان گهڻا آهن، تن ۾ اها ڳالهہ قدرتي هئي تہ آتي جا اهي اديب ۽ عالم جيڪي سرمائيدار طبقي خلاف پورهيت طبقي جا طرفدار هئا، سي سرمائيدار راڄ تي تنقيد، آبادگار ۽ ننڍي وچين طبقي جي معيار پٽاندر ڪن، ۽ انهن وچٿرن طبقن جي نقطي نظرن کان پورهيت طبقي پاران لٺ کڻن. اهڙيءَ ريت ننڍي وچين طبقي جي سوشلزم پيدا ٿي. انگلينڊ توڙي فرانس ۾ انهي مدرسي جو وڏو استاد سيسمانڊي هو.

سوشلزم جي انھيءَ مدرسي وارن عالمن ھاڻوڪي پيداوار جي حالتن ۾ جيڪي تضاد ۽ ٽڪر آھن، تن جي ڏاڍي سنڌائتي وڍ ڪٽ ڪئي. ھنن اقتصادي ماھرن جي منافقيءَ وارن عذرن معزورن کي اگھاڙو ڪيو. مشينري ۽ پورھيي جي ورھاست، سرمايي ۽ زمين جي ٿورڙن ھٿن ۾ اچڻ، اجائي گھڻي پيداوار ۽ گھوٽالا، انھن ڳالھين مان جيڪي تباھ ڪندڙ اثر پيدا ٿيا آھن، تن کي ھنن لاجواب ڪندڙ ثابتين سان ثابت ڪيو. ھنن ننڍي وچين طبقي ۽ آبادگارن جي لازمي تباھيءَ، پورھيت طبقي جي برن حالن، پيداوار ۾ افراتفريءَ، دولت جي ورھاست ۾ نسورين اڻ برابرين، قومن جي وچ ۾ تباھ ڪندڙ جنگين، پراڻن اخلاقي ناتن، رت ۽ سڱن جي لاڳاپن جي ٽٽي وڃڻ ۽ پراڻين قوميتن جي ختم ٿيڻ ڏانھن ماڻھن جو ڌيان ڇڪايو.

پر عملي طرح ڇا ٿيڻ کپي؟ تنھن بابت ھن نموني جي سوشلزم جا مقصد يا ته اھي ھئا ته پيداوار ۽ ورھاست جا پراڻا وسيلا وري قائم ٿين ۽ ساڻن گڏ ملڪيت جا پراڻا لاڳاپا ۽ پراڻو سماج به موٽي اچي، يا وري پيداوار ۽ ورھاست جي ھاڻوڪن نون وسيلن کي گھٽي اھڙو سوڙھو ڪجي جو اھي وري به پراڻن لاڳاپن جي ڪارب ۾ ماپجي وڃن. حالانڪه انھن وسيلن ملڪيت جي پراڻن لاڳاپن کي ڦاڙي ڦٽو ڪري ڇڏيو ھو. ۽ چو ته اھا ڳالھ لازمي ۽ اٽر ھئي. سوشلزم

Gul Hayat Institute

جو هي نمونو اُنهن ئي حالتن ۾ پوئتي ڏ ڪيندڙ ۽ هوائي آهي. ان جو ڇيه وجي هنن اکرن تي ٿئي ٿو: ڪارخانن لاءِ ڳنڍيل جماعتون ۽ پوک لاءِ قبائلي لاڳاپا.

آخر جڏهن تاريخ جي ضدي حقيقتن پاڻ کي نگڻ جو سمورو نشو ختم ڪري ڇڏيو، تڏهن هن نموني جي سوشلزم ڏکڻ ۾ پنهجي پوري تي ويئي.

ت:- جرمن سوشلزم يا "سچي" سوشلزم.

فرانس جو سوشلسٽ ۽ ڪميونسٽ علم ۽ ادب اقتدار ۾ آيل سرمائيدار طبقي جي دٻاءُ هيٺ پيدا ٿيو. اهو ان اقتدار خلاف جدوجهد جو آواز هو. اهو جرمنيءَ ۾ اُن وقت رائج ٿيو، جڏهن جرمنيءَ جي سرمائيدار طبقي وڏيرڪي ۽ جاگيرداري آپيشاهيءَ سان مقابلو اڃان هاڻ مس شروع ڪيو هو.

جرمن نام نهاد فيلسوفن ۽ اعلى ذهن اُمالڪ ڪٺي ان ادب کي هٿ وڌو. البت هنن اهو وساري ڇڏيو ته اهي لکڻيون جڏهن فرانس مان هجرت ڪري جرمنيءَ ۾ آيون، تڏهن فرينچ سماجي حالتون به انهن لکڻين سان گڏ ڪونه آيون هيون. فرينچ علم ۽ ادب جڏهن جرمن سماج جي حالتن سان اچي مليو، تڏهن اهو پنهنجي فوري عملي اهميت وڃائي ويٺو ۽ فقط خالص علمي ادبي روپ ڪٺي ورتائين. تنهنڪري ١٨ صديءَ

جي جرمن فيلسوفن پهرين فرينچ انقلاب جي مطالبن کي فقط عام ”عملي عقل“ جا مطالبا ڪري ليکيو. انقلابي فرينچ سرمائيدار طبقي پنهنجي ارادي ظاهر ڪرڻ لاءِ جيڪي گفتا ڪيا، تن کي هنن خالص ”ارادي“ — ”عام سچي انساني ارادي“ جا قانون ڪري ليکيو.

جرمن عالمن فقط اهو ڪم ڪيو جو نون فرينچ خيالن کي پنهنجي قديم فيلسوف ضمير سان ڪٺي نهڪايائون. يا ائين چئجي ته هنن پنهنجي فلسوفيءَ جي نقطي نظر کي ترڪ ڪرڻ کان سواءِ فرينچ خيالن کي پنهنجي قبضي ۾ آڻي ڇڏيو.

اهو قبضو اهڙي ريت ڪيائون، جيئن ڪنهن ڌارين ٻوليءَ کي قبضي ۾ آڻبو آهي يعني: ترجمي وسيلي.

سڀني کي خبر آهي ته قديم [illegible] جي اعليٰ علم ۽ ادب جي مسودن جي مٿان عيسائي پادرين ڪيٿلڪ فرقي جي ولين ۽ پيرن جي حياتين جا بيوقوفيءَ وارا احوال لکي ڇڏيا. جرمن عالمن ۽ اديبن ”ناپاڪ“ فرينچ ادب سان وري اُنٽي ڪار ڪئي. هنن اصل فرينچ مسودن هيٺان پنهنجي فيلسوفيءَ جي بڪواس لکي ڇڏي. مثال طور: فرينچن ناڻي جي اقتصادي ڪمن تي جيڪا تنقيد ڪئي هئي، تنهن جي هيٺان هنن لکي ڇڏيو ”انسانيت جو پري پڄڻ“ ۽ فرينچن جيڪا سرمائيدار سرڪار تي تنقيد ڪئي هئي، تنهن جي هيٺان

Gul Hayat Institute

اڪيائون ”عام تصور جو تخت تان لهڻ“ وغيره وغيره فرينچن جي تاريخي تنقيدن جي پويان جيڪي فيلسوفيءَ جا فقرا هئا، تن ٽِجي مهاڳ ڪي هنن ”عمل جو فلسفو“. ”سچي سوشلزم“ - ”سوشلزم جي جرمن سائنس“. ”سوشلزم جي فيلسوفيءَ جا بنياد“ وغيره ڪري ڪو نيو.

اهڙي ريت فرينچ سوشلسٽ ۽ ڪميونسٽ علم ۽ ادب کي پوريءَ طرح خصي ڪيو ويو. اهو علم ۽ ادب جرمن عالم جي هٿ ۾ اچڻ ڪان پوءِ هڪڙي طبقي طرفان ٻئي طبقي خلاف جدوجهد جو اظهار ڪرڻ کان بس ٿي ويو. تنهنڪري جرمن عالم پنهنجي پَر ۾ خوش ٿي ويو ته مون فرينچن جي تنگ نظريءَ ۽ ڳالهه جي فقط هڪڙي پاسي کي ڏسڻ جي خامي دور ڪري ڇڏي آهي. هاڻي اهو علم ۽ ادب حقيقي گهرجن ۽ مطالبن بدران ”سچ“ جا مطالبا ۽ گهرجون پوريون ڪري ٿو. پورهيت طبقي جا مفاد نه پر انساني فطرت ۽ عام انسان جا مفاد پيش ڪري ٿو. جرمن عالم جي نظر ۾ اهو عام انسان ڪنهن به طبقي جو ڪونهي. سندس ڪوبه حقيقي وجود ڪونهي. هو فقط فيلسوفيءَ جي خوابن ۽ خيالن جي دنيا ۾ رهي ٿو، جتي چوڌرف رکو ڌنڌ ۽ ڪوهيڙو آهي.

انهي جرمن سوشلزم پنهنجي اسڪولي شاگردن واري ٻاراڻي ڪم کي ڏاڍي سنجيدگيءَ ۽ اهميت وارو

سمجهي ڪيو. اها پنهن جي دڪان جي مال کي مشهور ڪرڻ لاءِ آن جون ڏاڍيون ساراهون ڪرڻ لڳي. آهستي آهستي هُن جي عالمن واري معصوميت ۽ ڀالا ڀولائي گم ٿيندي ويئي. جرمن سرمائيدار خاص ڪري پرشيا جي سرمائيدارن جي وڏيرن، جاگيردارن، نوابن ۽ آپيشاه بادشاهيءَ سان ويڙهه يعني آزاد خياليءَ جي تحريڪ وڌي سنجيدي ٿي ويئي.

اهڙي طريقي سان ”سچي“ سوشلزم کي اهو سوقعو مليو، جنهن جي ڪيس گهڻي زماني کان وٺي آس هئي. يعني سياسي تحريڪ جي سامهون سوشلسٽ مطالبا ڪرا ڪرڻ، آزاد خياليءَ، چونڊيل حڪومت، سرمائيدار چٽا پيٽي، پريس جي سرمائيدار آزاديءَ، سرمائيدار قانون-سازيءَ، سرمائيدار آزاديءَ ۽ هڪجهڙائيءَ تي ڪفر جون فتوائون ڦهڪائڻ ۽ عوام کي واعظ ڪري ٻڌائڻ ته ’سرمائيدار تحريڪ مان توهان کي ڪجهه به ڪرڻ ورڻدو سرندو ۽ اٽلو پنهنجي هڙ جا ٽپڙ وڃائيندا.‘ جرمن سوشلزم فرينچ تنقيد جو بيوقوفيءَ وارو پڙاڏو هئي. فرينچ تنقيد ان حالت ۾ ٿي هئي، جڏهن هائوڪو سرمائيدار سماج وجود ۾ اچي چڪو هو ۽ آن سان ٺهڪندڙ جيابي جون اقتصادي حالتون ۽ سياسي دستور قائم ٿي چڪا هئا. جرمنيءَ ۾ جيڪا جدوجهد ٿيڻ واري هئي، تنهن جو مقصد ئي اهو هو ته فرانس وانگر جرمنيءَ ۾ به اهي شيون وجود ۾ اچن. جرمن سوشلزم

آهي حقيقتون وساري ڇڏيون.

آمپشاهي حڪومتون جنهن جي پٺيان پادرين، پروفيسرن، ڀاڙي جي وڏيرن ۽ ڪامورن جون لوڏيون هيون، تن لاءِ جرمن سوشلزم ڄڻ ته غيبي امداد هئي. ڪيئن جيڪو سرمائيدار طبقو ڏڙڪا داب ڏيئي رهيو هو، تنهن جي خلاف جرمن سوشلزم کين ڪانگ نڙي وارو ڪم ڏنو.

آن زماني ۾ اهي سرڪاريون پيرهيت طبقي جي بغاوتن کي ڦٽڪن ۽ بندوق جي گولين جي ڪڙين گورين جا ٻوز ڏيئي رهيون هيون. انهن ڪڙن ٻوزن مٿان جرمن سوشلزم کين مانيءَ مٿان مٺاڻ ڪارائڻ جو ڪم ڏنو. انهيءَ 'سچي' سوشلزم اهڙي ريت انهن سرڪارين کي جرمن سرمائيدار طبقي سان وڙهڻ لاءِ هٿيار جو ڪم ڏنو. ساڳئي وقت انهيءَ هڪڙي مردار ۽ رجعت پرست مفاد جي وڪالت ۽ بچاءُ پڻ ڪيو. اهو مردار مفاد هو، جرمن ڇوٽي وچين طبقي جي منافق ۽ زماني ساز ڀهروپين جو مفاد. جرمنيءَ ۾ ڇوٽو وچيون طبقو موجوده صورتحال جو سچو پچو سماجي بنياد ۽ پيڙهه آهي. اهو طبقو سورهين ۽ صديءَ جو يادگار آهي ۽ ڌت ڦون روپ ۾ هر هر نئين، سر پيو آپري.

انهيءَ طبقي کي بچائڻ ۽ سلامت رکڻ معنيٰ جرمنيءَ جي موجوده سماجي حالتن کي بچائڻ ۽ سلامت رکڻ. سرمائيدار طبقي جي صنعتي ۽ سياسي

Gul Hayat Institute

ٻرڙي انهي طبقي لاءِ ٻن طرفن کان يقيني تباهيءَ
جيا خطرو ڪڙو ڪري ٿي. هڪڙو سرمايي جي ڪٺي
ٿيڻ مان، ٻيو انقلابي پورهيت طبقي جي اڀرڻ مان.
”سچي“ سوشلزم، جنهن هڪ ڌڪ سان اهي ٻه شڪار
هڻيا (يعني ساڳئي وقت سرمائيدار توڙي پورهيت
رجي واڌ جي مخالفت ڪيائين. مترجم). اها وبا
وانگر پکڙجي ويئي. جرمن سوشلسٽن جا هڏايل ابدي ۽
لازوال ”سچ“ جن رکيو سگهن هڏن تي چڙهيل چم هئا.
مٿن ڪوڙ رت ست، ماس ۽ ساهه ڪونه هو. انهن
جي انهيءَ بيجڙيءَ حالت کي لڪائڻ لاءِ، ۽ عام ماڻهن
کي انهن جي خريداريءَ لاءِ آتو بنائڻ واسطي هنن
هڏن جي مٿ کي ڪٽي ڪائناتي شالون، غلاف ۽
شالون اوڍايون. اهي شالون، غلاف ۽ قبائون قياس آرائين
۽ ڪوريئڙن جي ڄارن مان اڻيل هيون. مٿن فصاحت،
بلاغت ۽ لفاظيءَ جو پرت پيل هو. اهي مريض
رت جي ڦڙيءَ ماڪ ۾ ٻوڙيل هيون. ان ڪري
جوڙدي مال جو انهيءَ قسم جي پبلڪ ۾ جام
وڪرو ٿيڻ لڳو.

جرمن سوشلزم به ويئي ڏينهون ڏينهن ان ڳالهه
کي ڀڪاڀڪ محسوس ڪندي ته سندس اصل ڀيوتي
وچين طبقي جي منافق ۽ زماني ساز ٻهروپين جي
لفاظيءَ واري وڪالت ڪرڻ آهي.

هنن اعلان ڪيو تہ جرمن قوم مثالي قوم آهي ۽ چوڙي طبقي جو منافق، زماني ساز ڀهروپيو مثالي انسان آهي. انهيءَ مثالي ماڻهوءَ جي هر ڪنهن بدمعاشيءَ واڙيءَ ذلالت کي هنن پُراسرار، ڳجهي، اعليٰ سوشلسٽ معنيٰ ۽ مطلب جو ويس پهرايو ۽ سندس اصل ڪردار کي بنهہ ابتڙ رنگ ڏنو. اها اُبتري تائين وڌي ويئي، جو فرمائڻ لڳي تہ ڪميونزم ۾ وحشي ۽ تباهہ ڪندڙ لاڙا آهن. هن اعلان ڪيو تہ اسان کي سوڙين طبقاتي جدوجهدن لاءِ اعليٰ قسم جي ۽ غير جانبدار ذڪار آهي. اڄ (سال ١٨٤٧ ۾) جيڪي نام نهاد سوشلسٽ ۽ ڪميونسٽ ڪتاب ۽ رسالا وغيره جرمنيءَ ۾ پيا هلن، تن مان ڪن ٿورن ڪان سواءِ پيا سڀئي انهيءَ گندي ۽ سنڌ-سڪائيندڙ ادب منجهان آهن.

٢- مردار يا سرمائيدار سوشلزم.

سرمائيدار طبقي جو هڪڙو حصو، سرمائيدار سماج کي سلامت ۽ محفوظ رکڻ لاءِ سماجي شڪايتن کي گهٽائڻ گهري ٿو. انهيءَ حصي ۾ اقتصادي ماهر، خير جا ڪم ڪندڙ، انسانيت جا گهٽڪهرا، پورهيت طبقي جي حالت بهتر بنائيندڙ، خير جي ڪمن جو انتظام ڪندڙ، جانورن ستائڻ خلاف انجمنن جا ميمبر، شراب خوريءَ جا ڪٽر مخالف، پرائي سماجي عمارت

جا ٽنگ ٽيندا بند ڪندڙ هر قسم جا سڌارڪ اچي وڃن ٿا. وڏي ڳالهه ته هن نموني جي سوشلزم کي ناهي جوڙي هڪ مڪمل سرشتو بنايو ويو آهي.

انهيءَ لاءِ اسين پرائوڌن جي "غريبي جي فلسفي" جو مثال ڏيئي سگهون ٿا.

سوشلسٽ رنگ جا سرمائيدار چاهين ٿا ته اجوڪين سماجي حالتن مان جيڪي ڪين فائدا ٿين ٿا سي سلامت هجن. پر انهن مان جيڪي ڏکر ۽ خطرا پيدا ٿين ٿا، سي نه هجن. ڪين سماج جي موجوده حالت کپي. پر ان جا انقلابي ۽ ڀڃي ڀور ڪندڙ جزا نه گهرجن. ڪين پورهيت طبقي کان سواءِ سرمائيدار طبقو گهرجي. سرمائيدار طبقو قدرتي طرح اُن دنيا کي افضل سمجهي ٿو، جنهن دنيا ۾ سندس ڏاڪو آهي. سرمائيدار سوشلزم انهيءَ آرام ڏيندڙ تصور کي وڌائي ويجهائي وڏ گهڻ مڪمل سرشتن جو روپ ڏئي ٿي. اها پورهيت طبقي کي چوي ٿي ته "اسان جي سرشتي تي عمل ڪري سڌا وڃي سماجي بهشت ۾ نڪاءُ ڪريو." سندن اصل مطلب اهو آهي ته پورهيت طبقو موجوده سماج جي حدن اندر ئي رهيو پيو هجي. باقي سرمائيدار طبقي بابت ڏڪار جا خيال دل مان ڪڍي ڇڏي.

هن وٽ سوشلزم جو هڪڙو پيو وڌيڪ عملي، پر گهٽ منظم روپ به آهي. ان قسم جي سوشلزم جو مطلب هي آهي ته پورهيت طبقي جي نظر ۾ انقلابي تحريڪن

جي اهميت گھٽائي ڇڏجي. انهيءَ لاءِ هو ڪين ٻڌائين ٿا ته ڪٿي سياسي سڌارن مان توهان کي ڪوبه سياسي فائدو ڪونه پوندو. توهان کي فائدو فقط تڏهن پوندو، جڏهن زندگيءَ جون مادي حالتون ۽ اقتصادي لاڳاپا بدلبا. زندگيءَ جي مادي حالتن جو مطلب هو اهو ٿا وٺن ته ڪو پيداوار جا سرمائيدار لاڳاپا ختم ڪيا وڃن. ڇو؟ ڇو ته اُهي فقط تڏهن ختم ٿيندا، جڏهن انقلاب ايندو. هنن جو مطلب آهي ته اهي لاڳاپا پاڻ اڳي وانگر قائم رهن. رڳو انهن ۾ انتظامي سڌارا آندا وڃن. يعني اهڙا سڌارا آندا وڃن، جيڪي سرمائي ۽ پورهيي جي لاڳاپن تي ڪوبه اثر نه وجهن. وڌ ۾ وڌ رڳو ايترو ڪن جو سرمائيدار سرڪار جو خرچ گھٽجي ۽ سندس انتظامي ڪم ۾ آساني پيدا ٿئي. سرمائيدار سوشلزم جو مڪمل طرح بيان فقط تڏهن ٿي سگھي ٿو، جڏهن اُن کي رڳو علامت طور ڪتب آندو وڃي.

Gul Hayat Institute

يعني: آزاد واپار - پورهيت طبقي جي فائدي لاءِ. آمدني جا محصول - پورهيت طبقي جي فائدي لاءِ. جيلن جا سڌارا - پورهيت طبقي جي فائدي لاءِ. سرمائيدار سوشلزم اتي وڃيو دنگ ڪري، ۽ سچ پچ سندس اصل مراد آهي به اها.

ان جو تت هن هڪڙي جملي ۾ ڏيئي سگھجي ٿو: سرمائيدار، پورهيت طبقي جي ڀلي لاءِ سرمائيدار آهي.

٣ـ تنقيدي ـ خيالي سوشلزم ۽ ڪميونزم.

هن دور جي هر ڪنهن وڏي انقلاب هڪڙو اهڙو ادب به پيدا ڪيو آهي، جنهن ۾ پورهيت طبقي جون گهرون پيش ڪيل هونديون آهن. مثال طور: بابيوف ۽ ٻين جون لکيتون. هتي اسين ان قسم جي ادب جي ڳالهه نٿا ڪريون.

جڏهن وڏيرڪي ۽ جاگيرداري سماج جو تختو اونڌو ڪيو ٿي ويو، تڏهن ان عام جوش خروش واري زماني ۾ پورهيت طبقي پنهنجا مقصد حاصل ڪرڻ لاءِ پهريون سڌيون ڪوششون ڪيون. آهي ناڪام ٿيون. جو ته پورهيت طبقو اڃا پوئتي پيل حالت ۾ هو ۽ سندس ڇوٽڪاري لاءِ گهربل اقتصادي حالتون اڃان گُم هيون. اِهي حالتون ان کان پوءِ ترت اچڻ واري سرمائيدار دور کي پيدا ڪرڻيون هيون ۽ فقط اهو ايندڙ دور ئي انهن حالتن کي پيدا ڪري سگهيو ٿي. پورهيت طبقي جي انهن پهرين تحريڪن سان گڏ جيڪو انقلابي ادب پيدا ٿيو، اهو لازمي طرح رجعت پرست نموني جو هو. اُن تمام آڏي ڦڏي نموني دنيا ترڪ ڪرڻ ۽ سيني کي هڪ جهڙو ڪرڻ جي عام سکيا ڏني.

جن سرشتن کي واجبي طرح سوشلسٽ ۽ ڪميونسٽ سرشتا ڪوني سگهجي ٿو، سي اُن زماني ۾ پيدا ٿيا

Gul Hayat Institute

هئا. پورهيت طبقي ۽ سرمائيدار طبقي جي وچ ٽڪر اِچان شروعاتي ۽ پوئتي پيل حالت ۾ هو. آن حالت جو متي ذڪر ڪيل آهي. اِهي سرشتا سينٽ سائمن، فوريئير، اوون ۽ ٻين جا تيار ڪيل هئا.*

انهن سرشتن جا باني سماج جي چالو صورت ۾ جيڪي سماجي ٽڪر آهن ۽ منجهس جيڪي سڙندڙ جزا آهي، تن کي ڏسيو سگهن ٿا. پر پورهيت طبقو جو اڃان ٻالپڻ جي حالت ۾ آهي سو کين اهڙي حالت ۾ نظر اچي ٿو، جنهن حالت ۾ اهو پنهنجي دليان ڪابه تاريخي وک اڳتي وڌائي نٿو سگهي ۽ پنهنجي سر ۽ پنهنجي ليکي ڪابه خود مختيار سياسي تحريڪ هلائي نٿو سگهي.

طبقاتي ٽڪر به اوتروئي وڌندا آهن، جيترو صنعت ۽ ڪارخانا وڌندا آهن. هو جيڪا اقتصادي صورتحال ڏسن ٿا، تنهن ۾ کين اهي مادي حالتون ڏسڻ ۾ نٿيون اچن. جي پورهيت طبقي جي ڇوٽڪاري لاءِ گهربل آهن. تنهنڪري هو هڪڙي اهڙي نئين سماجي سائنس ۽ اهڙن نون سماجي قانونن جي ڳولا ڪرڻ لڳن ٿا، جيڪي انهن حالتن کي پيدا ڪن.

هنن ڀانيو ته تاريخي عمل بدران سندن ذاتي ايجادن جو عمل اهي حالتون ناهيندو. ڇوٽڪاري جون حالتون تاريخي

---

* ڏسو پاڳو پهريون "سرمائيدار ۽ پورهيت"

Gul Hayat Institute

طرح پيدا ٿين، تنهن جي جاءِ تي سندن خيالي طرح رٿيل حالتون ڪم ڏين. پورهيت طبقو آهستي پاڻمرادو طبقاتي طرح منظم ٿئي، تنهن جي بدران، سماج انهن ايجاد ڪندڙن جي خاص طرح ناهيل نسخي موجب منظم ٿئي. انهن جو خيال هو، تہ آئيندي جو تاريخي ڪم اهو آهي تہ سندن سماجي رٿائن جي تبليغ ڪئي وڃي ۽ انهن کي عمل ۾ آندو وڃي.

هو جيڪي رٿئون ناهين ٿا، تن ۾ هو مکيہ خيال پورهيت طبقي جي ڀلي جو رکن ٿا. ڇو تہ هو انهيءَ طبقي کي سڀ کان وڌيڪ ڏکويل طبقو سمجهن ٿا. حقيقت ۾ سندن نظر ۾ پورهيت طبقي جي وجود جي اهميت آهي ئي رڳي اها تہ اهو سڀ کان ڏکويل طبقو آهي.

اڻ وقت طبقاتي جدوجهد جي حالت توڙي سندن پنهنجي ماحول جي حالت پوئتي پيل ۽ اڻ وڌيل هوندي آهي. ان ڪري انهي قسم جا سوشلسٽ پاڻ کي سمورين طبقاتي دشمنين کان ٻاهر سمجهن ٿا. هو سماج جي هر فرد جي حالت بهتر بنائڻ چاهيندا آهن. ايتري قدر جو هو چاهيندا آهن تہ جيڪي فرد سماج ۾ سڀ کان وڌيڪ داد لا آهن، تن جي حالت بہ اڇا بہ سني ٿئي. تنهنڪري هو هميشه طبقاتي فرقن کي ڇڏي، سڄي سماج کي اپيلون ڪندا آهن. بلڪ حاڪم طبقي کي اپيل ڪرڻ ۾ وڌيڪ پسند

Gul Hayat Institute

کندا آهن. ڇو ته هو سوچيندا آهن ته سماج کي بهترين حالت ۾ آڻڻ لاءِ اسان واري بهترين رٿا ڪنهن ماڻهوءَ کي هڪ ڀيرو سمجهه ۾ اچي ويئي ته پوءِ ڀلا هو ڪيئن ان کي قبول نه ڪندو؟ تنهنڪري هو هرقسم جي سياسي ۽ خاص ڪري انقلابي قدم کي رد ڪن ٿا. هو پنهنجا مقصد صلح سانت سان حاصل ڪرڻ چاهين ٿا. هو ننڍڙا تجربا ڪرڻ ۽ مثال قائم ڪرڻ سان نئين سماجي جنت لاءِ ميدان تيار ڪن ٿا.

ان وقت پورهيت طبقو اڃان پٺتي پيل ۽ اڻ وڌيل حالت ۾ هوندو آهي. ڪيس پنهنجي پوزيشن جي صحيح ڄاڻ نه هوندي آهي. هن جي دل ۾ فقط اهي شروعاتي آدرشا هوندا آهن ته ڪنهن نه ڪنهن نموني سماج نئين سر ٺاهڻ کپي. ان وقت خيالي سوشلسٽ ايندڙ زماني بابت جيڪي خيال ۽ خواب جون دنيائون جوڙيندا آهن، سي پورهيت طبقي جي ان وقت جي حالت سان ٺهڪي اينديون آهن. پر انهن سوشلسٽ ۽ ڪميونسٽ لکڻين ۽ ڪتابن ۾ هڪڙو تنقيدي جزو به هوندو آهي. هو موجوده سماج جي هر بنيادي اصول تي حملو ڪندا آهن. تنهنڪري منجهين پورهيت طبقي جي سمجهه وڌائڻ لاءِ ڪافي قيمتي مسالو هوندو آهي. اهي عملي رٿون ڏيندا آهن ته شهر ۽ ٻهراڙين جي وچ ۾ فرق کي ختم ڪيو وڃي، ڪٽنب جي سرشتي کي ختم ڪيو وڃي، صنعتن ۽ ڪارخانا مالڪن

Gul Hayat Institute

جي ذاتي فائدن لاءِ هلائڻ جو رواج ختم ڪيو وڃي، مزوري تي پورهيو ڪرڻ جو سرشتو ختم ڪيو وڃي، سڄي سماج ۾ صلح سانت، قرب ۽ محبت پيدا ڪئي وڃي، سرڪار ڪان سندس هاٺوڪا ڪم ڇڏائي ڪيس فقط پيداوار مٿان نظرداري ڪرڻ جو ڪم ڏنو وڃي. انهن سيني رٿن جو اشارو انهي ڳالهه ڏانهن آهي ته طبقاتي دشمنيون ڪم ٿين. اهي طبقاتي دشمنيون ان وقت اڃا مس اپريل هيون. تنهنڪري انهن ڪتابن ۽ لکڻين ۾ ڪين سندن اوائلي، اڻ چٽي ۽ منجهيل صورت ۾ ڏنو ويو آهي. تنهنڪري اهي رٿون خالص خيالي قسم جون آهن.

تنقيدي خيالي سوشلزم ۽ ڪميونزم جو تاريخي واڌاري سان ابتڙو لاڳاپو آهي، جو منجهائن هڪڙي جيترو وڌي ٿي، ٻي جي اهميت اوترو گهٽجي ٿي. جيئن جيئن ۽ جيتري جيتري حد تائين هاڻوڪي طبقاتي جدوجهد وڌي ويجهي ٿي ۽ مقرر صورت وٺي ٿي، تيئن تيئن تنقيدي خيالي سوشلزم ۽ ڪميونزم طبقاتي تڪرن ڪان پاسو ڪرڻ ۽ ان تي ملامت ڪرڻ جي جيڪا ڳالهه ڪري ٿي، سا پنهنجي عملي اهميت ۽ نظرياتي جواز وڃائي ويهي ٿي. تنهنڪري جيتوڻيڪ انهن سرشتن جا باني ڪيترين ڳالهين ۾ انقلابي هئا ته به سندن پوئلڳن ۽ مريدن سدائين رکيو

مردار ۽ رجعت پرست ٽولا ٿاهيا. هو پورهيت طبقي جي ترقيءَ ڏانهن وينڌڙ تاريخي واڌاري جي مقابلي ۾ پنهنجي استادن جي اصلوڪن نظرين کي ڇهڻا پيا آهن. تنهنڪري هو لڳاتار اها ڪوشش ڪندا رهيا آهن ته طبقاتي جدوجهد مان ساهه پساهه ڪڍيو وڃي ۽ طبقاتي دشمني ختم ڪئي وڃي. هو اڃا تائين اهي خواب پيا لهن ته تجربا ڪري ڪري، ڪنهن ڏينهن وڃي سماجي خيالي جنت تائين پهچنداسين. جهڙوڪ: (چالر فوريئر جي رٿا موجب ٺاهيل سوشلسٽ بينڪ فيلينس تيئرس، (اوون جون مثالي ڪميونسٽ انجمنون) "گهرو بينڪون" (ڪابي جا خيالن ۾ بنايل ننڍڙا ڪميونسٽ بهشت) "ننڍڙا اڪاريا" وغيره. انهن خيالي محلن اڏڻ لاءِ هنن کي هميشه سرمائيدار طبقي جي همدردين کي جاڳائڻو پوي ٿو ۽ ڪائڻ خيراتون پنڻيون پون ٿيون. ٿان جو اهي آهستي آهستي وڃيو انهن مردار رجعت پرست سوشلسٽن جي لسٽ ۾ داخل ٿين جن جو ذڪر اسان مٿي ڪري چڪا آهيون. هنن ۽ هُنن ۾ فرق رڳو اهو هوندو آهي جو خيالي سوشلٽ مردار سوشلسٽن ڪان وڌيڪ منظم نموني عملي پلاءِ پڇائيندا آهن ۽ ڪين پنهنجي سماجي سائنس جي ڪرامتن تي انهن ڪان وڌيڪ چريائي ۽ وهم وارو ايمان هوندو آهي.

تنهنڪري پورهيت طبقي طرفان جيڪي به سياسي قدم کنيا ويندا آهن، تن جي هو مخالفت ڪندا آهن. ڇو ته هو سمجهندا آهن ته اهڙا قدم فقط اهو ساٿ ڪندو، جنهن ڪي سندن نون آسماني ڪتابن تي ايمان نه هوندو.

انگلينڊ ۾ اوون جا پوئلڳ ۽ فرانس ۾ فوريئر جا پوئلڳ چارٽسٽن ۽ ”ريفارمس“ اخبار جي پوئلڳن جي مخالفت ڪن ٿا.

٤- هاڻوڪين ڌار ڌار مخالف پارٽين بابت ڪميونسٽن جو نقطي نظر.

انگلينڊ جي چارٽسٽن ۽ آمريڪا ۾ زرعي سڌارڪن ۽ ٻين هاڻوڪين پورهيت طبقي جي جماعتن سان ڪميونسٽن جو ڪهڙو لاڳاپو آهي، تنهن ڳالهه کي ٻئي ڀاڱي ۾ صاف ڪيو ويو آهي.

ڪميونسٽ پورهيت طبقي جي فوري مقصدن کي حاصل ڪرڻ ۽ ڪين ترت فائدن ڏيارڻ لاء لڙن ٿا. پر هر هلندڙ تحريڪ ۾ هو ان تحريڪ جي آئيندي ۽ مستقبل جي نمائندگي، وڪالت ۽ سنڀال ڪن ٿا. هو فرانس ۾ سوشلسٽ جمهوريت پسندن سان ساٿ ڏيئي رجعت پرستن ۽ آزاد خيال سرمائيدارن جي مخالفت ڪن ٿا، پر سوشلسٽ جمهوريت پسندن کي

Gul Hayat Institute

عظيم فرانس انقلاب کان ونئي جيڪي فقراءِ خوشفهميون
ورثي ۾ مليون آهن، انهن تي تنقيد جو حق ڪميونسٽ
پاڻ وٽ محفوظ رکن ٿا.

سوئيزرلينڊ ۾ هو ريڊيڪل ڌر سان ساٿ ڏين
ٿا، پر هو اها ڳالهه به خيال ۾ رکن ٿا ته ان پارٽي ۾ هڪ
ٻئي جا دشمن جزا گڏ آهن. هڪڙا فرينچ نموني جا
جمهوري سوشلسٽ آهن، ٻيا آزاد خيال سرمائيدار آهن.
پولينڊ ۾ هو ان پارٽي جا حامي آهن، جيڪا پارٽي
انهي ڳالهه تي زور ڏئي ٿي ته پولينڊ جي قومي ڇوٽڪاري
لاءِ اها ڳالهه لازمي آهي ته زرعي انقلاب آندو وڃي.
هيءَ اها پارٽي آهي، جنهن ١٨٤٦ع ۾ ڪريڪو شهر
۾ بغاوت، ڪئي هئي.

جرمنيءَ ۾ جڏهن به سرمائيدار طبقو انقلابي نموني
هلت ڪري ٿو، آپيشاهي ڪندڙ بادشاهت، جاگيرداريءَ،
وڏيرا شاهي ۽ ڇوٽي وچين طبقي جي مخالفت ڪري
ٿو، تڏهن ڪميونسٽ ساڻس گڏجي لڙن ٿا. پر هو
هڪڙي پل لاءِ به پورهيت طبقي کي اها صاف صاف
ڄاڻ ڏيڻ کان نٿا رهن ته پورهيت طبقي ۽ سرمائيدار طبقي
جي وچ ۾ جيڪا ڪٽر دشمني آهي، تنهن کي ڪيئن
سڃاڻجي. هو اهو انهيءَ لاءِ ٿا ڪن ته سرمائيدار طبقو
سماج تي بالادستي حاصل ڪرڻ سان گڏو گڏ جيڪي
سماجي ۽ سياسي حالتون پيدا ڪندو، تن کي پورهيت
طبقو هڪدم هٿيار بنائي خود سرمائيدار طبقي خلاف

Gul Hayat Institute

استعمال ڪري. جنهن مهل جرمنيءَ ۾ رجعت پرست طبقن جي راڄ جو تختو اونڌو ٿئي، تنهن مهل ڪان ئي خود سرمائيدار طبقي خلاف لڙائي شروع ٿي وڃي.

ڪميونسٽ خاص ڪري جرمنيءَ ڏانهن ڌيان ڏين ٿا. ڇو ته جرمني سرمائيدار انقلاب جي چائنٽ تي اچي پهتي آهي. جڏهن انگلينڊ ۾ سترهين صديءَ ۾ ۽ فرانس ۾ ارڙهين صدي ۾ انقلاب آيا، تڏهن انگلينڊ ۽ فرانس جا مزدور طبقا واڌاري جي هيٺائين ڏاڪي تي هئا. جڏهن جرمن سرمائيدار انقلاب ايندو، تنهن مهل يورپي تهذيب جون حالتون اڳتي وڌيل هونديون ۽ انگريز ۽ فرينچ مزدور طبقن جي سندن ملڪن ۾ سرمائيدار انقلابن اچڻ وقت جيڪا حالت هئي، تنهن کان جرمن مزور طبقو اڳتي وڌيل حالت ۾ هوندو. پيو ته جرمنيءَ ۾ جڏهن سرمائيدار انقلاب ايندو تڏهن اهو فقط شروعاتي قدم هوندو. ان کان فوراً پوءِ پورهيت انقلاب ايندو.

مطلب ڳالهه جو ته هاڻوڪي سماجي ۽ سياسي صورتحال خلاف جيڪا به انقلابي تحريڪ جتي به هلي ٿي، ڪميونسٽ ان جو سات ڏين ٿا.

هو انهن سڀني تحريڪن ۾ ملڪيت جي سوال کي مکيه سوال بنائي اڳيان آڻين ٿا. چاهي ان وقت اها تحريڪ ڪهڙي ڏاڪي تي ڇونه هجي.

آخري ڳالهه ته هو سڀني ملڪن جي جمهوري

ٻارين جي وچ ۾ اتحاد ۽ ناهم لاءِ پاڻ پتوڙين ٿا.

ڪميونسٽ پنهنجا خيال ۽ مقصد لڪائڻ پسند نٿا ڪن. هو کليو کلايو اعلان ٿا ڪن ته سندن مطلب فقط هاڻوڪين سماجي حالتن جو تختو زبردستيءَ اونڌو ڪرڻ سان ئي پورا ٿيندا. ڀلي ته حاڪم طبقا ڪميونسٽ انقلاب کان ڏڪن. پورهيتن جي هٿ ۾ فقط غلاميءَ جون زنجيرون آهن. جي هارايائون ته به نه رڳيون اهي زنجيرون هارائيندا. کٽڻ لاءِ سڄي دنيا اڳيان پيئي اٿن.

Gul Hayat Institute

ڪميونسٽ پڌرنامو

Gul Hayat Institute

دنيا جي عظيم انقلابي نظرئي جو پهريون سبق، انقلابي تحريڪ جو سڀ کان پهريون قدم، اهو ننڍڙو ڪتاب جنهن انساني تاريخ ۾ پهريون دفعو انساني تاريخ جو راز کولي سمجهايو ۽ ان جو رخ هميشه هميشه لاءِ موڙي ڇڏيو. عظيم انقلابي اڳواڻن ڪارل مارڪس ۽ اينگلس جو جڳ مشهور لافاني ڪارنامو.